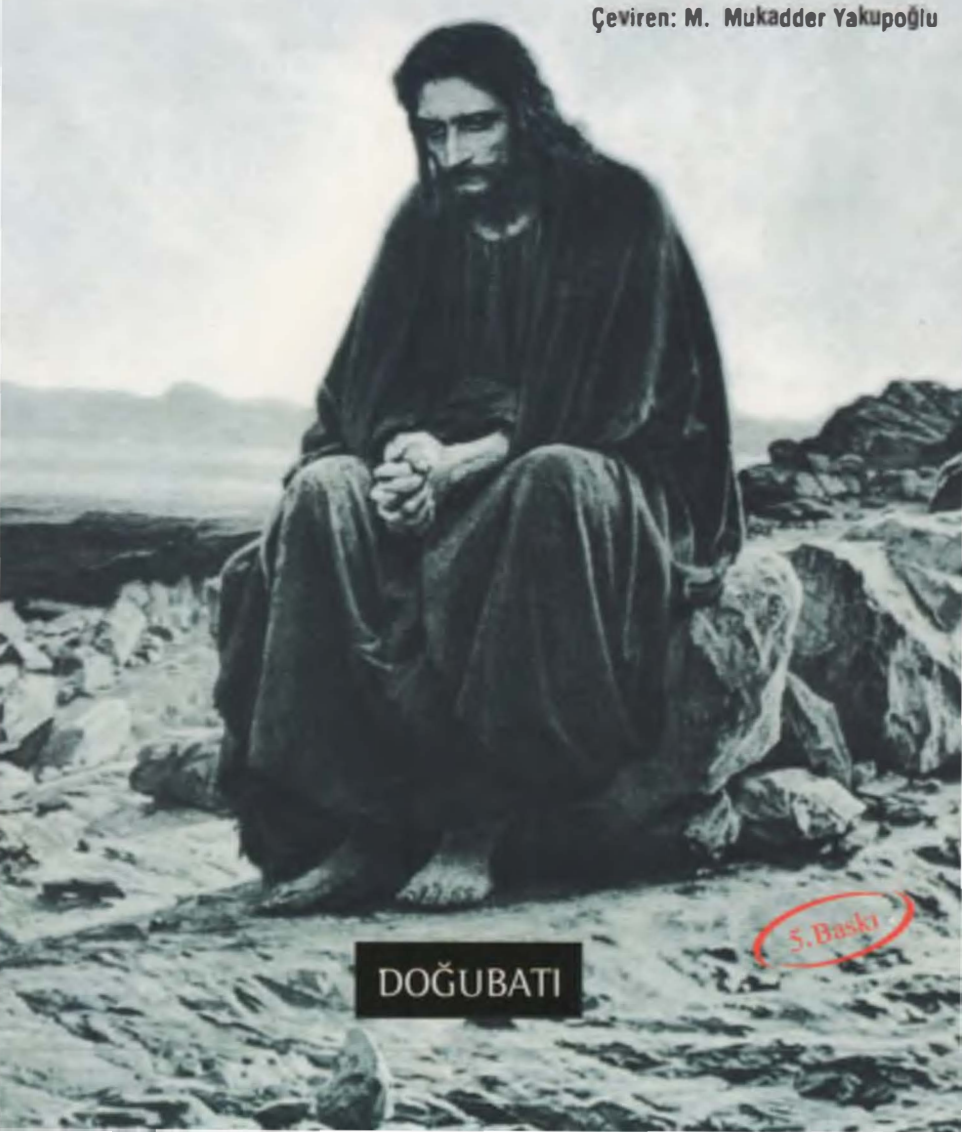
Søren Kierkegaard

Ölümcül Hastalık Umutsuzluk

Çeviren: M. Mukadder Yakupoğlu

5. Baskı

DOĞUBATI

Søren Kierkegaard

Ölümcül Hastalık Umutsuzluk

Søren Kierkegaard

Ölümcül Hastalık Umutsuzluk

Çeviren: M. Mukadder Yakupoğlu

DOĞUBATI

Søren Aabye Kierkegaard (1813-1855)

1813'te Kopenhag'da doğdu. 1855'te yine Kopenhag'da öldü. Çocukluk ve gençlik dönemleri insanlardan uzak ve yalnız geçti. Annesini, ablalarını, iki ağabeyini henüz yirmi bir yaşını bitirmeden kaybetti. Ortodoks Lutherciliğe çok bağlı olan babasının güçlü kişiliği ve dindarlığının derinlerde yatan melankolisi, tüm hayatı boyunca etkisini sürdürdü.

1841'de doktora tezi *İroni Kavramı* (Begriff der Ironie)'nı tamamladı. Bundan sonra takma adlarla birçok kitap yayımladı. Yazılarında hem resmî Kilisenin doktrinlerine hem de Hegel'in düşüncelerine saldırıyordu. Amacı, inancın özü açısından öznel olduğunu ileri sürerek Hıristiyanlığı onu karikatürleştiren Hıristiyanlara karşı savunmaktı. Sistematik ve rasyonalist düşüncelerin karşısındaydı. Güçlü ve etkileyici felsefesi, varoluşçuluğun kaynağını oluşturur. Heidegger, Jaspers, Sartre gibi düşünürler ona çok şey borçludur.

Başlıca Yapıtları
Enten-Ellller (1843; Ya/Ya da)
Frygt og Baeven (1843; Korku ve Titreme)
Gjentagelsen (1843; Yineleme)
Philosophiske Smuler (1844; Felsefi Kırıntılar)
Bebrebet Angest (1844; Kaygı Kavramı)
Stadier paa Livets vei (1845; Yaşam Yolunda Aşamalar)
Forførens Dagbog (Baştan Çıkarıcının Günlüğü)

Özgün Metin
Sygdommen til Döden

Çeviride Kullanılan Metin
Traité du désespoir, Gallimard / 1973

© Türkçe çevirinin tüm yayın hakları Doğu Batı yayınlarına aittir.
Kaynak göstermeden alıntı yapılamaz, izinsiz hiçbir şekilde çoğaltılamaz.

Fransızcadan Çeviren
M. Mukadder Yakupoğlu

Yayına Hazırlayan
Necmettin Sevil

Kapak Tasarımı
Aziz Tuna

Baskı
Cantekin Matbaacılık

1. ve 2. basım: Ayrıntı Yayınları
3. Basım: Doğu Batı Yayınları Mart 2004
4. Basım: Doğu Batı Yayınları Eylül 2007
5. Baskı: Kasım 2010

Sertifika No: 15036

Doğu Batı Yayınları
Selanik Cad. 23/8 Kızılay- Ankara
Tel: 0 312 425 68 64 - 425 68 65
Faks: 0 312 425 68 65
e-mail: dogubati@dogubati.com

www.dogubati.com

Doğu Batı Yayınları - 6 Felsefe - 1

ISBN 978-975 -8717-06- 4

İÇİNDEKİLER

Çevirenin Önsözü 7

Önsöz 13

Giriş 17

Birinci Kitap
Umutsuzluk Ölümcül Bir Hastalıktır 21

İkinci Kitap
Umutsuzluğun Evrenselliği 31

Üçüncü Kitap
Umutsuzluğun Kişileştirilmeleri 39

Dördüncü Kitap 87

Beşinci Kitap
Günahın Sürmesi 116

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Søren Kierkegaard; şu Danimarkalı filozof, varoluşçuluğun babası. Bu klişelerle Kierkegaard ismi çerçevesinde gizemli bir hava oluşmuştur. Hıristiyan bir filozof ama yapıtları tanrıtanımaz filozofların en önemli başvuru kaynağı olmuştur (Sartre, Heidegger, Bataille).

Kierkegaard bir dinin çerçevesi içinde yapıtlar vermesine rağmen aynı zamanda insanoğlunun en temel sorunlarını ortaya koymuştur. Kierkegaard birden ve doğrudan varoluş gizeminin içine girmiştir. Hegel'de en üst noktasına ulaşan akıl ve sistem felsefesine karşı bireyin varoluşunun akıldışılığını, paradoksunu ortaya çıkarmıştır. Gençlik yapıtı *Korku ve Titreme*'de İbrahim Peygamber'in oğlunu Tanrı'ya kurban etme girişimini betimleme yoluyla varoluşun kaçınılmaz sonucu olan inancın akıldışı, paradoksal, anlaşılmaz yanını çok çarpıcı bir biçimde vermiştir. İnanç akılla açıklanamaz. İnancın içinde varoluşun gizeminin akıldışılığı vardır.

İnsan sonlu varlığının içine kapanır ve mutluluğu bu sonluluğun içinde ararsa umutsuzluğa düşer, çünkü onu yaratan güçle olan bağlantısını kesmiştir. Kierkegaard kendi umutsuzluğunun ve diğer insanların umutsuzluğunun kaynağını, varlığın aşkın (transandan) yanıyla olan ilişkisinin kesilmesinde görür; çünkü "insan sonsuzluk ile sonlunun, geçici ile kalıcının, özgürlük ile zorunluluğun bir sentezidir."

O halde umutsuzluk evrenseldir, çünkü insan sonluluktan sonsuzluğa geçişi umutsuzluk yoluyla gerçekleştirir. Umutsuzluk kaçınılmazdır, insanın, karşıtların bir sentezi olmasının, daha doğrusu diyalektik bir varlık oluşunun bir gereğidir. Sonlu varlığı ile sonsuz varlığı arasına sıkışan insan kendi olma sürecini umutsuzluk içinde yaşar.

Kierkegaard için umutsuzluk ölümcül hastalıktır. "Bu hastalıktan ölünmesinden veya bu hastalığın fiziksel ölümle sona ermesinden çok, bu hastalığın işkencesi, can çekişen ama ölemeden ölümle savaşan kişi gibi ölememektedir, sürekli bir can çekişme hali içindedir." "Ölümcül hastalık dar anlamda kendisinden sonra hiçbir şey bırakmadan ölüme giden bir hastalık demektir. Ve umutsuzluk budur." Umutsuzluğun özü yaşamın hiçbir şey olmamasıdır.

Kierkegaard'ın fikirlerinin tam zıddına çağımız tıp biliminin görüşleri yerleşmektedir. Kapitalist-teknolojik devinimin hegemonyası altında kalan tıp bilimi umutsuzluğu bazı insanların yaşamlarının belirli sürelerinde yakalandığı depresyon (melankoli) hastalığının bir semptomu olarak değerlendirmektedir. Kierkegaard'ın umutsuzluğu reddetmenin, umutsuz olmadığını söylemenin de umutsuzluk olduğunu belirttiği durumu aynen tıp dünyasının içinde görüyoruz. Umutsuzluğu maddeselleştirmeye çalışan psikiyatri, anti-depresan adını verdiği bir grup ilaçla yaratmak istediği biyo-kimyasal değişimlerle insan ruhunu umutlu, mutlu bir hale çevirmeye çalışmaktadır! Dünyada Kierkegaard'ı okumuş ve anlamış psikiyatr sayısı ne kadardır?

Duygusal ve maddi koşullarımız ne olursa olsun hepimizi saran umutsuzluğu bugünün bilgisel ve bilimsel paradigması içinde açıklayamayız. Bu paradigmanın içinde umutsuzluk bir uyumsuzluğun sonucu gibi algılanmaktadır. Kierkegaard'ın buna yanıtı açık ve kesindir: "Umutsuzluk uyumsuzluğun değil, kendine yönelen ilişkinin bir sonucudur."

O halde insan zorunlu olarak hastadır. Çünkü sonsuzluk onun ruhunun bir bütünleyicisidir. "İçimizde sonsuzluk olmadan umutsuzluğa düşemeyiz; ama eğer umutsuzluk ben'i yok edebilseydi o zaman umutsuzluk da olmazdı." Sonsuzluğa inançsız olarak kendi çabasıyla ulaşmaya çalışması insanı ölümcül hasta yapmaktadır. İnsanın kendi başına sonsuzluğa ulaşma gücü yoktur.

Kierkegaard'a göre ben'in gelişimi umutsuzluktan geçer. Umutsuz olunmadan ben'i aşkın gerçeğiyle yüz yüze getiremeyiz. "Kendi olmaya cesaret etmek aslında bir bireyi, şunu veya bunu değil, Tanrı karşısında çabasının ve sorumluluğunun devasalığı içinde yalnız bir bireyi gerçekleştirmeye cesaret etmektedir." Varoluş serüveni ben'in kendi olma serüvenidir. Bu bir ben olarak Tanrı'nın, yaratıcısının karşısına çıkma cesaretidir.

Kendi olmaya cesaret edemeyenin inancı olamaz. Kierkegaard'da inanç bir anda kendiliğinden, tepeden inen bir olay değildir. Büyük çabaların sonucunda ulaşılacak tepe noktasıdır. Bu tepe diyalektiktir, paradoksaldır. Sevdiğini yaratıcısına kurban etme paradoksudur. Kierkegaard için inancın formülü şudur: "Ben'in, kendine dönerken, kendi olmak isterken, saydamlığı arasından onu ortaya koyan gücün içine atlamasıdır." İnanç her şeyi kaybetmeyi göze almak demektir. Varoluş ancak paradoksun, akıldışılığın tepe noktasında inancın derin gerilimini hissedebilir. İnanç, varoluş deviniminin sonsuza vurmasıdır. Bu, aklın ölçülülüğüne, düzenliliğine sığan bir şey değildir.

Kierkegaard tüm büyük filozoflar gibi özenle okunması gereken bir düşünürdür. Okuyucunun bu kitabı, hızlı okuma tekniğinin aksine (?) tüm cümleleri üzerinde durarak okuması ge-

rekir. Umutsuzluk ve günah diyalektik olarak ele alındığından Kierkegaard'ın düşünceleri ilk bakışta hazırlıksız okuyucuya çelişkilerle dolu görünebilir. Ama dikkatli bir okumayla bu görünürdeki çelişkilerin varoluşun derin gerçeğini ortaya çıkardığı fark edilecektir.

Kierkegaard'ın yapıtı iki kısımdır. Birinci kısım ölümcül hastalık olan umutsuzluğun betimlenmesine ayrılmıştır. Kierkegaard burada umutsuzluğun somutlaşma biçimlerini en ince ayrıntısına kadar incelemiş ve insanların bilinçlilik düzeylerine göre çeşitli umutsuzluk biçimlerini ortaya koymuştur. Kierkegaard bu farklılıkların, "Gerçek yaşamın, umutsuzluğun biri tam bilinçliliği, diğeri tam bilinçsizliği barındıran iki ucu arasındaki çelişki gibi yalnız soyut çelişkileri ortaya çıkaramayacak kadar nüanslı olduğu" gerçeği karşısında tüm soyut gerçeği yansıtmadığını çok iyi bilmektedir. Buna rağmen o, bilinçsiz umutsuzluğun spontan insanda somutlaşan kendi olmayı istememenin umutsuzluğu olduğu, bilinçli umutsuzluğun da kendi olmayı istemenin umutsuzluğu olduğu ayrımını yapmaktadır. Birincisini güçsüzlüğün umutsuzluğu olarak, ikincisini de meydan okumanın umutsuzluğu olarak nitelemiştir. Meydan okuma umutsuzluğunu, ben'in kendini ortaya koyan güçle bağlantısını kesmek olarak gören Kierkegaard güçsüzlüğün umutsuzluğunu, hiçbir yere ve özellikle inanca götürmeyen bir durum olarak değerlendirmiştir. İnanç için birinci koşul kendi olmaya yönelen umutsuzluktur. Bu sebepten Kierkegaard, ben'ine sahip çıkmayan spontan insanın gerçek bir inanç edinmesinin mutlak olanaksızlığını ortaya koymuştur.

Birinci kısmı, kendini ortaya koyan güce meydan okuyan umutsuz ben'in çıkmazını belirterek bitiren Kierkegaard, ikinci kısımda ölümcül hastalığın sağaltımı konusuna girmektedir. Bu kısmın başlığı: "Umutsuzluk günahkârlıktır". Umutsuzca kendi olmak istemeyen veya kendi olmak isteyen insan günah işlemektedir. Bunun nedeni birincinin inancının olmasının olanaksızlığı, ikincinin de bu inanca sırtını dönmesidir. Tanrı karşısı-

na kendi ben'iyle çıkma cesareti göstermeyen insan günah işlemektedir. Kierkegaard bu kısımda özellikle günahın erdemin değil, inancın zıttı olduğunun altını çizmektedir. Çünkü erdemin bazen Tanrı'ya karşı çıkmayı, onu reddetmeyi içerdiğini fark etmiştir. İnançsız bir insan erdemli olabilir ama aynı zamanda günahkârdır. O halde umutsuzluk günahkârlıktır. Kierkegaard daha önceki yapıtlarında bireysel gelişimi üç evreye bölmüştü: Estetik, etik ve dinsel evre. Estetik evre yaşamın güzelliklerinin yaşandığı evre, etik evre erdeme ulaşılan evre olmasına karşın dinsel evre erdemin ötesindeki varoluşun gizeminin özü olan aşkın, sonsuz yanıyla bağlantı kurulmasıdır. Kendini ortaya koyan gücün, Tanrı'nın karşısına çıkmaktır, her şeyi kaybetmeyi göze almaktır, varlığını inanca kurban etmektir. Erdemli insan inançsız olduğunda meydan okuyan biri olduğu için umutsuzluğu sürmektedir. Çünkü ölüm onun için bir sondur, sonsuzluğa ulaşamamaktır. Sonsuzluğa inançla ulaşan ve ölümü bir geçiş olayı olarak değerlendiren dinsel evredir.

Yukarıdaki metin kitabın ilk baskısının yayımlandığı 1997 yılında yazılmıştır. Aradan geçen 10 yıl içinde bu kitap dördüncü baskıya ulaşmıştır. Bu 10 yıl içinde yayımlanan kitapların entelektüel, kültürel düzeyleri düşmüş ve insanlık tarihinin önemli eserlerine ilgi azalmıştır. Buna rağmen bundan 150 yıl önce yazılan bu kitap ülkemiz okurları tarafından heyecanla okunmaya devam etmektedir. Bunun nedeni bu kitabın bireye toplumdan uzakta bir varoluş olanağı sunmasıdır. Birey bu kitapta inançlı-tinsel bir yaşamın alçakgönüllü bir mutluluk sağladığını görmektedir.

Ülkemizde yaşanan manevi-tinsel krizin nedeni, insan varlığının en derin özü olan metafizik inancın politik alana taşınmasıdır. Politik alanın inanca müdahale etmesi bireyin dayatılan bir inançla karşı karşıya kalmasına yol açar ve bu durum da onun kendi inancına yabancılaşmasına neden olur.

Kierkegaard'ın alçakgönüllü olduğu ölçüde büyük olan bu eseri, inancı varlığın en derin özüne yerleştirmekte ve onu her türlü dayatmadan âzâde kılmaktadır.

Mehmet Mukadder Yakupoğlu

ÖNSÖZ

Bu anlatım biçimi birçok okuyucuya yalın gelebilir; bu biçim tasarlanıp gerçekleştirilemeyecek kadar kuru gelebilir, spekülatif bir kesinliğe sahip olamayacak kadar fazla ayrıntılı görünebilir. Çok mu ayrıntılı bilmiyorum; çok mu kuru zannetmiyorum; ve eğer bu biçim gerçekten öyleyse bu bana göre büyük eksiklik olurdu. Sorun, bu anlatım biçiminin herkesi aydınlatıp aydınlatamaması değildir; çünkü hepimiz bu açıklamayı izleme konusunda aynı durumda değiliz; ama burada doğası gereği aydınlatıcı olmalıdır. Aslında, Hıristiyanlığın dayandığı ilke, her şeyin aydınlatıcı olmasını savunur. Hiçbir şekilde bu noktaya ulaşmayan bir spekülasyon Hıristiyanlık dışıdır. Hıristiyanlığa özgü bir anlatım, her zaman bir hastanın başucundaki hekimin sözleri gibi olmalıdır; bunları anlamak için stajyer hekim olmak gerekmediği gibi nerede söylendiklerini de unutmamak gerekir.

Tüm Hıristiyan düşüncenin yaşamla olan bu iç içeliği (spekülasyonun koruduğu mesafelerin zıddı olarak) veya Hıristiyanlığın bu etik tarafı, kesin olarak aydınlatmayı gerekli kılar ve köklü bir sapma, bir yapı farkı, bu tür bir anlatımı, kesinliğine karşın, yansız olmak isteyen bu tür bir spekülasyondan ayrı

tutar; bu spekülasyonun sözde yüce kahramanlığı, bu kahramanlıktan çok uzaktadır, aksine Hıristiyan için insanlık dışı bir merak biçiminden başka bir şey değildir. Kendi olmaya cesaret etmek aslında bir bireyi, şunu veya bunu değil, Tanrı karşısında çabasının ve sorumluluğunun devasalığı içinde yalnız bir bireyi kavramaya cesaret etmek demektir: Hıristiyanlığa özgü kahramanlık budur; bunun ender olduğunu da itiraf edelim; ama saf insanlığın içine kapanarak kendini aldatmak veya evrensel tarihi, bir hayran olma oyunu hâline getirmek kahramanlık mıdır? Biçimi ne kadar kesin olursa olsun tüm Hıristiyanlık bilgisi tedirginliktir ve öyle olması gerekir; ama bu tedirginlik bile aydınlatır. Tedirginlik, yaşam karşısındaki, kişisel gerçeğimiz karşısındaki gerçek davranıştır ve bundan dolayı Hıristiyan için tedirginlik en üst gerçektir; yansız bilimlerin yüksekliği, onun için yüksek bir gerçekten çok uzakta olup güldürü ve kendini beğenmişlikten başka bir şey değildir. Ama söylediğim gibi ciddi olan şey aydınlatandır.

Dolayısıyla, bir anlamda herhangi bir Tanrıbilim öğrencisinin yazabileceği bu küçük kitabı kaleme almayı bir bakıma her profesör beceremez.

Ama bu hâliyle bu kitabın tuhaflığı en azından düşünülmemiş değildir ve psikolojik doğruluğa sahip olma şansı da yok değildir. Tabii ki daha gösterişli bir stil vardır ama bu derecedeki gösterişliliğin fazla bir anlamı yoktur ve alışkanlık nedeniyle de kolaylıkla anlamsızlığın içine düşer.

Geri kalan için kuşkusuz yüzeysel ama buna rağmen yapmadan duramayacağım tek bir uyarı: Bir daha geri dönmemek üzere bundan sonraki tüm sayfalarda umutsuzluğun sahip olduğu anlamı belirtmek istiyorum; başlığın da işaret ettiği gibi umutsuzluk çare değil hastalıktır. Diyalektiği budur. Hıristiyan terminolojide olduğu gibi ölüm; kurtuluş için ölmek, dünyada ölmek olmasına rağmen en korkunç tinsel rezaleti ifade eder.

1848

Tanrım! İşe yaramaz şeyleri görmemize engel ol, Sen'in tüm gerçeğini görmek için her şeyi gören gözler ver.

GİRİŞ

"Bu hastalık hiçbir şekilde ölümcül değildir" (Yuhanna, XI, 4) ve buna rağmen Lazarus öldü; ama müritler sonrasını yanlış anlamışlardır: "Dostumuz Lazarus, uyumuştur, onu uykusundan uyandırmaya gidiyorum", İsa onlara hiçbir kuşkuya meydan vermeden "Lazarus öldü" demiştir (XI, 14). O halde Lazarus ölmüştür ve bu ölümü de hiçbir şekilde ölümcül bir hastalıktan olmamıştır, öldüğü bir gerçektir ama bununla birlikte hiçbir zaman ölümcül hasta olmamıştır.

Kuşkusuz İsa burada, çevresindekilere, yani Lazarus'u ölülerin arasında uyandıran bu mucizeye inanabilen insanlara "Tanrı'nın büyüklüğü"nü gösterecek bu mucizeyi düşünüyordu; öyle ki "bu hastalık, yalnızca ölümcül olmayıp, Tanrı'nın oğlunun bununla yüceltilmesi için Tanrı adına bu hastalığı önceden görmüştür."

Ama İsa, Lazarus'u uyandırmamış olsaydı bile bu hastalığın, ölümün bile ölümcül olmadığı daha az doğru olmayacaktı!

İsa mezara, "Lazarus kalk ve çık" (XI, 43) diye bağırarak yaklaştığı andan itibaren, bu hastalığın hiçbir şekilde ölümcül olmadığından eminiz. Ama bu sözcükler olmadan, "Dirilme ve Yaşam" (XI, 25) olan O, sadece mezara yaklaşmakla bu hastalığın hiçbir şekilde ölümcül olmadığını belirtmiyor mu? Ve İsa'nın varlığı ile birlikte bu açık bir gerçek değil mi? Lazarus için sonunda tamamen ölmek üzere dirilmenin ve de O'na inanan her insan için Dirilme ve Yaşam olan Kişi'nin varlığı olmadan dirilmenin ne yararı vardır! Hayır, *bu* hastalığın hiçbir şekilde ölümcül olmaması, Lazarus'un dirilmesinden değil, O'nun varolmasındandır, O'nun aracılığındandır. Çünkü insanların dilinde ölüm, her şeyin sonudur ve söylendiği gibi yaşam sürdüğü sürece umut vardır. Ama Hıristiyan için ölüm hiçbir şekilde ne her şeyin sonudur ne de sonsuz yaşam olan tek gerçeğin içinde yitmiş basit bir öyküdür; ve ölüm, sağlıkla ve güçle taşmış olsa da yaşamın bizim için sağladığından sonsuzca daha fazla umut içerir.

Böylece Hıristiyan için ölüm bile "ölümcül hastalık" değildir ve geçici acılar da ölümcül hastalık değildir: Acılar, hastalıklar, sefalet, sıkıntı, düşmanlıklar, ruhun veya bedenin işkenceleri, üzüntüler ve yas. Ve insanlara, en azından acı çekenlere ne kadar ağır, ne kadar sert gelirse gelsin, ne kadar "ölüm en kötüsü değil" dedirtirse dedirtsin, bir hastalık olmasa bile, hastalıklara benzeyen tüm bu yazgıda Hıristiyan için ölümcül hastalık olan hiçbir şey yoktur.

Hıristiyanlığın, Hıristiyan'a ölüm dahil dünyadaki her şey üzerine düşünmeyi öğrettiği yüce biçim budur. Bu hemen hemen, sanki onun genelde mutsuzluk olarak değerlendirilen şeyin, genelde kötülüklerin en kötüsü olarak adlandırılan şeyin üstünde olmaktan gurur duyması gerektiğidir... Ama buna karşın, Hıristiyanlık insanın insan olarak varlığını unuttuğu bir mutsuzluğu keşfetmiştir; ve bu ölümcül hastalıktır. Doğal insan, tüm korkunçluğu boşuna sayıp döker ve boşuna yok etmeye çalışır. Hıristiyan ise bilançoya aldırmaz. Doğal insanın

Hıristiyan'a olan bu uzaklığı çocuğun yetişkine olan uzaklığı gibidir: Çocuğun korktuğu bir şey yetişkin için korkulacak bir şey değildir. Çocuk, korkunç olanı bilmez, insan ise bilir ve ondan korkar. Çocukluğun eksikliği, öncelikle korkunç olanı bilmemektir ve ikinci olarak bilgisizliği nedeniyle korkulmayacak şeyden titremektir. Aynı durum doğa insanı için de vardır: Gerçekten korkunçluğun oluştuğu yeri bilmemektedir ki bu, her şeye karşın onu ürkmekten alıkoymaz ama korkunç olmayan bir şeyden korkar. Aynı şekilde kutsallıkla ilişkisi içinde pagan sadece gerçek Tanrı'yı bilmemekle kalmaz, aynı zamanda Tanrı olarak bir puta tapar.

Hıristiyan, ölümcül hastalığı bilen tek kişidir. Hıristiyanlıktan, doğa insanının bilmediği, korkunçtan bir derece daha fazla olan korku ile birlikte olan bir cesareti alır. Kuşkusuz cesaret her zaman sahip olduğumuz bir şeydir; ve büyük bir tehlikenin korkusu bize daha küçük bir tehlikeyi karşılama cesareti verir; ve tek bir tehlikenin sonsuz korkusu bizde tüm diğer tehlikelerin yok olmasını sağlar. Ama Hıristiyanın korkunç dersi, "Ölümcül Hastalık"ı tanımayı öğrenmiş olmaktır.

Birinci Kitap

UMUTSUZLUK ÖLÜMCÜL BİR HASTALIKTIR

I. Tinin ve Ben'in Hastalığı Olarak Ele Alınan Umutsuzluk Böylece Üç Farklı Görünüm Sunabilir: Bir Ben'i Olduğunun Farkında Olmayan Umutsuz Kişi (Bu, Gerçek Bir Umutsuzluk Değildir); Kendisi Olmak İstemeyen Umutsuz Kişi ve Kendisi Olmak İsteyen Umutsuz Kişi.

İnsan tindir. Ama tin nedir? Tin ben'dir. Ama ben nedir? Ben, kendine bağlı olan bir ilişkidir; daha doğrusu ben, ilişki içinde bu ilişkinin içsel yönelimidir; ben, ilişki olmayıp ilişkinin kendine dönüşüdür.

İnsan, sonsuzluk ile sonlunun, geçici ile kalıcının, özgürlük ile zorunluluğun bir sentezidir, kısaca bir sentezdir. Sentez iki terimin ilişkisidir. Bu görüş açısından ben, hâlâ varolmamıştır.

İki terim arasındaki bir ilişkide, her terim, bu ilişki ile sürdürdüğü bağıntı aracılığıyla varolduğundan, olumsuz bir birim olan üçüncü bir terim ile olan ilişki ve iki terim, ilişkiye bağlı-

dır; böylece ruh söz konusu olduğunda, ruh ve bedenin ilişkisi yalnızca yalın bir ilişkidir. Bunun aksine, ilişki yalnızca kendine bağlıysa, bu son ilişki olumlu bir üçüncüdür ve böylece ben'e sahip oluruz.

Kendine gönderme yapan bir ilişki, bir ben, ancak kendisi ya da bir başkası tarafından ortaya konmuş olabilir.

Kendine bağlanan ilişki başkası tarafından ortaya konursa, kuşkusuz bu ilişki bir üçüncüdür; ama bu üçüncü, hâlâ bir ilişkidir yani tüm ilişkiyi ortaya koyan şeye bağlıdır.

Bu şekilde türemiş veya ortaya konmuş böyle bir ilişki insanın ben'idir: Bu, kendine bağlanan ve bu şekilde başkasına bağlanan bir ilişkidir. Buradan gerçek umutsuzluğun iki biçiminin varolduğu olgusu ortaya çıkar. Eğer ben'imiz kendi kendini ortaya koysaydı yalnızca bir umutsuzluk biçimi var olurdu: Kendi olmayı istememek, kendi ben'inden kurtulmayı istemek, ve bu da şu anlama gelmektedir; kendi olmanın umutsuz istenci. Aslında bu formülün belirttiği şey, ben olan ilişki bütününe bağımlılık, daha doğrusu ben'in kendi gücüyle dengeye ve erince ulaşmadaki yetersizliğidir: Ben bunu ancak kendiyle olan ilişkisi içinde, ilişkinin tümünü ortaya koyan şeye bağlanarak yapabilir. Dahası, umutsuzluğun bu ikinci (kendi olma istenci) umutsuz olmanın özel bir şeklini çok az olarak gösterirken buna karşılık her umutsuzluk nihai olarak umutsuzluk şeklinin içinde çözülür ve ona bağlanır. Umutsuz olan insan, zannettiği gibi umutsuzluğunun bilincindeyse, bu umutsuzluktan dışarıdan gelen bir olay gibi saçma bir şey olarak söz etmezse (biraz baş dönmesinden rahatsız olup sinirlerinin oyununa kanan birinin kafasında bir ağırlığın varlığından söz etmesi gibi, ağırlığın veya basıncın yalnızca içsel bir duyu olmasına rağmen bir cismin kafasına düştüğünden söz etmesi gibi), bu umutsuz kişi tüm gücüyle kendi başına ve yalnızca kendi başına umutsuzluğu yok etmek isterse, bu umutsuzluktan çıkamadığını ve tüm bu boş çabasının onu yalnızca daha derin bir umutsuzluğa soktuğunu söyleyecektir. Umutsuzluğun uyumsuzluğu basit bir

uyumsuzluk olmayıp kendisine bağlı kalmakla birlikte başka bir ilişki tarafından ortaya konan bir ilişkinin uyumsuzluğudur; böylece bu ilişkinin uyumsuzluğu kendi kendine var olurken diğer taraftan yaratıcısı ile ilişkisi içinde sonsuza kadar yansır.

Umutsuzluk tamamen yok olduğunda, ben'in durumunu betimleyen formül şudur: Ben, kendine yönelerek, kendi olmak isteyerek, kendi saydamlığı içinde onu ortaya koyan gücün içine dalar.

II. GÜCÜL (POTANSİYEL) UMUTSUZLUK VE GERÇEK UMUTSUZLUK

Umutsuzluk bir avantaj mıdır yoksa bir kusur mudur? Saf diyalektik içinde kalırsak her ikisidir. Belirgin bir durum düşünülmeden, umutsuzluk yalnızca soyut bir fikir olarak ele alınırsa, onu büyük bir avantaj olarak düşünmeliyiz. Bu acıyı çekmek zorunda olmak bizi hayvanın üstüne yerleştirir ki bu, tinselliğimizin yüceliğinin veya sonsuz dikeyliğimizin işareti olan dikey yürüyüşten çok farklı bir biçimde bizi ayırt eden bir gelişmedir. O halde insanı hayvandan üstün kılan, onun acı çekmesinin gerekliliğidir. Hıristiyanı, doğada yaşayandan üstün kılan, onun bu acının bilincinde olmasıdır; tıpkı, bir Hıristiyanın mutluluğunun umutsuzluktan arınarak iyileşme olması gibi.

Böylece, umutsuz olabilmek sonsuz bir avantajdır ve bununla birlikte umutsuzluk zavallılıklarımızın yalnızca en korkuncu değildir, aynı zamanda mahvolmamıza yol açar. Genellikle, olabilirin gerçekle ilişkisi kendini başka biçimde gösterir çünkü, örneğin istediğine erişmek bir avantajsa istenen şey olmak daha da büyük bir avantajdır, yani olabilirden gerçeğe geçmek bir gelişmedir, bir yükseliştir. Buna karşılık umutsuzluk yoluyla gücülden gerçeğin içine düşülür ve burada gücülün gerçek üzerindeki sonsuz payı, düşüşün derinliğini belirler. O halde, umutsuz olmamak yükselmek demektir. Ama tanımımız hâlâ açık değildir. Buradaki olumsuzluk topal olmamak, kör olmamak vs. gibi bir olumsuzluk değildir. Çünkü, umutsuz ol-

mamak, umutsuzluğun mutlak eksikliği anlamına geliyorsa, bu durumda gelişme, umutsuzluktur. Umutsuz olmamak, umutsuz olmaya yatkınlığın yok edilmesi anlamına gelmelidir: Bir insanın gerçekten umutsuz olmaması için, her an içinde bu olasılığı yok etmesi gerekir. Genelde gücülün gerçekle ilişkisi başkadır. Filozoflar gerçeğin, yok edilen gücül olduğunu söylemektedirler, bu tam doğru değildir; çünkü gerçek doymuş bir gücüldür, eyleme geçen bir gücüldür. Burada, aksine, gerçek (umutsuz olmamak), dolayısıyla bir olumsuzluk, güçsüz ve yok edilmiş potansiyel bir güçtür, genelde gerçek olabiliri doğrular, burada ise reddeder.

Umutsuzluk, ilişkisi kendine ait olan bir sentezin içsel uyumsuzluğudur. Ama sentez uyumsuzluk değildir, sentez uyumsuzluğun yalnızca bir olasılığıdır veya onu içerir. Yoksa, umutsuzluğun hiçbir izi olmazdı ve umutsuz olmak yalnızca doğamıza özgü olan bir insan özelliği olurdu; yani umutsuzluk var olmazdı, insan için hastalık gibi, ölüm gibi yalnızca bir acı olurdu. O halde umutsuzluk içimizdedir ama sadece bir sentez olsaydık umutsuzluğa düşemezdik ve bu sentez doğarken Tanrı'dan kaynağını almamış olsaydı umutsuzluğu yaşayamazdık.

O halde umutsuzluk nereden kaynaklanıyor? İçinde, sentezin kendine bağlandığı ilişkiden; çünkü Tanrı insanı bu ilişkiye dönüştürürken onun ellerinden kaçıp kurtulmasına izin vermiştir, yani bundan böyle yolunu bulma işi ilişkiye aittir. Bu ilişki düşüncedir, ben'dir ve burada her umutsuzluğun, var olduğu sürece, her zaman dayandığı sorumluluk bulunmaktadır; umutsuzların, umutsuzluğu bir felaket gibi ele alarak kendini ve diğerlerini aldatmadaki ustalıklarına ve söylevlerine rağmen umutsuzluğun dayanağı olan sorumluluk bulunmaktadır; baş dönmesi durumunda, birçok bakımdan doğadan farklı olmasına rağmen umutsuzluğun anımsattığı gibi, umutsuzluğun zihinle olan ilişkisi, baş dönmesinin ruhla olan ilişkisiyle birçok benzerlik taşımaktadır.

Daha sonra uyumsuzluk, umutsuzluk var olduğunda, bundan uyumsuzluğun varlığını sürdürdüğü sonucu çıkar mı? Kesinlikle hayır; uyumsuzluğun süresi uyumsuzluktan değil, kendine bağlanan ilişkiden kaynaklanır. Diğer bir anlatımla, bir uyumsuzluk ortaya çıktığı ve var olduğu sürece ilişkiye dönmemiz gerekir. Örneğin birinin ihtiyatsızlık nedeniyle bir hastalık kaptığı söylenir. Daha sonra hastalık ortaya çıkar ve bundan itibaren bu, kökeni gitgide daha fazla *geçmişe* ait olan bir *gerçeğe* dönüşür. Hastayı hastalık gerçeğini olasılığı içinde her an eritme amacındaymışız gibi kınamakla bir zalim ve bir canavar oluruz. Evet! Doğru! Hastalığa hatası sonucu yakalanmıştır ama bu hata bir kez oluşmuştur. Hastalığın sürmesi, hastalığa bir kez yakalanmasının yalın bir sonucudur ki hastalığın gelişimini her zaman bu tek kez olan şeye bağlayamayız; hastalığa yakalanmıştır ama *hâlâ yakalanıyor* olduğunu söyleyemeyiz. Umutsuzlukta olaylar farklıdır; umutsuzluğun gerçek anlarının her biri olasılığına indirgenmelidir; umutsuzluğa düşülen her an, umutsuzluğa *yakalanılır*; şimdi, gerçek geçmiş haline gelerek durmadan yok olur, umutsuzluğun her gerçek anında umutsuz kişi olası tüm geçmişi bir şimdi gibi taşır. Bu olgu umutsuzluğun, zihnin bir kategorisi olmasından ileri gelir ve insanın sonsuzluğuna denk düşer. Ama bu sonsuzluktan, sonsuza değin kurtulamayız; özellikle onu bir hamlede atamayız; onsuz olduğumuz her an, ya onu fırlatmışızdır ya da fırlatıyoruzdur ama sonsuzluk geri gelir, daha doğrusu umutsuzluğa düştüğümüz her an, umutsuzluğu yakalarız. Çünkü umutsuzluk, uyumsuzluğun değil, kendine yönelen bir ilişkinin sonucudur. Ve insan, bu ilişkiden ancak kendi benliğinden sıyrılırsa kurtulabilir ki, sonuçta ben ve ilişki aynı şeydir; çünkü ben, ilişkinin kendi üzerine geri dönmesidir.

III. UMUTSUZLUK, "ÖLÜMCÜL HASTALIK"TIR.

"Ölümcül hastalık" düşüncesi özel bir anlamda ele alınmalıdır. Sözcüğün tam anlamıyla çıkış yolu, sonu ölüm olan bir hastalık

demektir ve böylece ölüme yol açan bir hastalığın eşanlamlısıdır. Ama umutsuzluğu bu anlamda ele almak hiçbir şekilde söz konusu olamaz; çünkü Hıristiyan için ölüm bile yaşama bir geçiş yoludur. Böyle düşünüldüğünde hiçbir bedensel hastalık onun için "ölümcül hastalık" değildir. Ölüm, hastalıkları sona erdirir, ama kendi içinde bir son değildir. Ama "ölümcül hastalık", dar anlamda kendisinden sonra hiçbir şey bırakmadan ölüme varan bir hastalık demektir. Ve umutsuzluk budur.

Ama diğer bir anlamda, daha katı olarak umutsuzluk "ölümcül hastalık"tır. Çünkü daha açık bir anlatımla bu hastalıktan ölünmesinden veya bu hastalığın bedensel ölümle sona ermesinden çok, bu hastalığın işkencesi, tersine, can çekişmede olduğu gibi ölümle savaşmasına rağmen kişinin gene de ölememesinden kaynaklanır. Bundan dolayı *ölesiye hasta* olmak, ölememektir; ama burada yaşam, umudu yok etmektedir ve umutsuzluk son umudun eksikliğidir, ölümün eksikliğidir. Ölüm en büyük tehlike olduğu sürece, yaşamdan birşeyler beklenir ama diğer tehlikenin sonsuzluğu keşfedildiği zaman, ölüm için umut beslenir. Ve ölüm umut olduğu sürece tehlike büyüdüğü zaman, umutsuzluk ölememenin neden olduğu umutsuzluktur.

Bu kesin tanım içinde umutsuzluk "ölümcül hastalık"tır, çelişkili işkencedir, ben'in hastalığıdır: Sonsuza değin ölmek, ölmemekle birlikte ölmek, ölümü ölmek demektir bu. Çünkü ölmek, her şeyin bitmesi anlamına gelir; ama ölümü ölmek, ölümünü yaşamak demektir; ve bunu tek bir an yaşamak, onu sonsuza kadar yaşamak demektir. Bir hastalıktan ölme gibi umutsuzluktan ölünmesi için, bu hastalığın vücutta yaptığının, içimizde oluşması, ben'deki ebediliğin ölmesi gerekir. Bu sadece bir kuruntudur. Umutsuzluktaki ölüm sürekli yaşama döner. Umutsuz olan ölemez; "düşünceleri öldürmek için bir hançerin hiçbir değerinin olmaması" gibi, ölümsüz solucan, söndürülemez ateş olan umutsuzluk hiçbir zaman kendi dayanağı olan ben'in sonsuzluğunu yok edemez. Ama kendinin yok edilişi olan umutsuzluk güçsüzdür ve amaçlarına ulaşamaz. Öz

istenci, kendini yok etmektir ama bu tam da yapamadığı bir şeydir ve hattâ bu güçsüzlük, içinde umutsuzluğun ben'in yok edilmesine yönelik amacını ikinci kez gerçekleştirememesidir; aksine bu, varlığın yığılması, hattâ bu yığılmanın yasasıdır. İşte bu, umutsuzluğun asidi, kangrendir, ucu içeriye dönen bu işkence bizi her zaman daha derin olan güçsüz bir kendini yok etmenin içine batırır. Umutsuzu avutmaktan çok uzakta, umutsuzluğu yok etmedeki başarısızlık, aksine umutsuzun hıncını arttıran bir işkencedir; çünkü geçmiş, kişiyi, umutsuzluğu sürekli şimdide biriktirerek böylece ne kendinden kurtulabildiği ve ne de kendini yok edebildiği için umutsuzluğa düşürmektedir. Umutsuzluğun birikiminin formülü budur ve ben'in bu hastalığının içindeki ateşin fırlaması buradan kaynaklanır.

Umutsuzluğa düşen insanın bir umutsuzluk konusu vardır, buna yalnızca bir an inanılır daha fazla değil; çünkü hemen gerçek umutsuzluk, umutsuzluğun gerçek yüzü ortaya çıkar. Bir şeyden dolayı umutsuzluğa düşerken aslında insan kendi için umutsuzluğa düşmektedir ve şimdi *kendi* ben'inden kurtulmaya çalışmaktadır. Böylece "Sezar veya hiç olurum" diyen tutkulu kişi Sezar olamaz ve bundan dolayı umutsuzluğa düşer. Ama bunun başka bir anlamı vardır, Sezar haline gelemediği için kendi olmaya katlanamaz. O halde, aslında hiçbir şekilde Sezar olamadığı için bu ben, Sezar olamamaktan dolayı umutsuzluğa düşer. Tüm neşesini, bir o denli umutsuz olan tüm neşesini başka bir biçimde oluşturabilen bu aynı ben için Sezar olamamak, işte bu durumda katlanılması en güç şeydir. Daha yakından bakıldığında, onun için dayanılmaz olan, hiçbir şekilde Sezar olamamak değildir; hiçbir şekilde dayanamadığı kendi ben'inden kurtulamamasıdır. Sezar olsaydı, bunu yapabilirdi; ama Sezar olamadığına göre umutsuz kişimiz, ben'inden kurtulamaz. Özünde umutsuzluğu değişmemektedir, çünkü benliğine sahip değildir, kendi değildir. Sezar olarak kendi olamayacağı bir gerçektir ama kendi ben'inden kurtulmuş olacaktır; Sezar olamayıp ben'inden kurtulamadığı için umutsuz-

luğa düşmektedir. O halde, umutsuz bir kişinin kendi ben'ini yok etmesinin onun gördüğü bir ceza olduğunu söylemek yüzeysel bir düşünce olacaktır. Çünkü bu, umutsuzun umutsuzluğunun, işkencesinin tam da yapamayacağı şeydir, çünkü umutsuzluk boyun eğmeyen, yok edilemeyen bir şeyi, ben'i ateşe vermektedir.

O halde bir şeyden umutsuzluğa düşmek, hâlâ gerçek umutsuzluk değildir, sadece başlangıçtır, doktorların bir hastalık için söyledikleri gibi umutsuzluk kuluçkaya yatmaktadır. Daha sonra umutsuzluk ortaya çıkar: Kendinden umutsuzluğa düşülmüştür. Ölmüş veya şıpsevdi olan dostunu kaybetmekten dolayı aşkta umutsuzluğa düşmüş bir genç kıza bakınız. Bu kaybediş gerçek umutsuzluk değildir, kendi kendinden umutsuzluğa düşmüştür. Başkasına ait hale gelseydi en hoş şekilde kaybetmiş ve kurtulmuş olacağı bu ben, bu durumda can sıkıntısına yol açar; çünkü başkası olmadan bir ben'e sahip olmak zorundadır. Kendisi için bir hazine olabilecek –diğer taraftan bu da başka bir umutsuzluk anlamı taşır– bu ben, diğeri öldüğü zaman dayanılmaz bir boşluk olacaktır veya terk edilişini anımsattığı için bir tiksinti nedeni olacaktır. O halde ona "kızım kendi kendini tüketiyorsun" demeye çalışın; onun şu yanıtı verdiğini göreceksiniz: "Ah! Hayır, acım tam da kendimi tüketmeyi başaramadığımdan dolayı".

Kendinden umutsuzluğa düşmek, umutsuzluğa kapılıp kendinden kurtulmayı istemek, işte her umutsuzluğun formülü ve ikincisi: Umutsuz olmayı, kendi olmayı istemek, daha önce belirttiğimiz gibi (birinci bölüme bkz.) kendi olmanın reddedildiği umutsuzluğu, kendi olmanın istendiği umutsuzluğa dönüştürmek demektir. Umutsuzluğa düşen, umutsuzluğu içinde kendisi olmayı istemektedir. O halde kendi kendisinden kurtulmayı istemiyor mu? Görünürde hayır ama daha yakından bakıldığında her zaman aynı çelişkiye rastlanır. Bu umutsuz kişinin olmak istediği ben, hiçbir şekilde olmadığı ben'dir (çünkü gerçekten olduğu ben'i sahiplenmek, umutsuzluğun tam karşıtı-

dır); aslında istediği, ben'i yaratıcısından ayırmaktır. Ama burada umutsuzluğa düşmesine rağmen başarısızlığa uğranır ve umutsuzluğun tüm çabalarına karşın, bu Yaratıcı en güçlü olarak kalır, kişiyi olmak istemediği ben olmaya zorlar. Ama bunu yaparken, insan her zaman kendi yaratısının bir benliği haline gelmek için kendi ben'inden, sahip olduğu ben'inden kurtulmayı ister. Olmak istediği 'ben'e kavuşmak, tüm zevkleri tatmasını sağlardı –bu durumun da başka bir anlamda aynı derecede umutsuz olmasına rağmen–; ama olmak istemediği bu "ben"i olmak zorunda kalan bu kendi, onun işkencesidir: Kendinden kurtulamamanın işkencesi.

Sokrates, ruhun ölümsüzlüğünü, ruhun hastalığının (günahın) ruhu yok etmedeki güçsüzlüğüyle kanıtlıyordu. Aynı şekilde, insanın sonsuzluğu, umutsuzluğun ben'i yok etme güçsüzlüğüyle, umutsuzluğun bu acımasız çelişkisiyle kanıtlanabilir. İçimizde sonsuzluk olmadan umutsuzluğa düşemeyiz; ama eğer umutsuzluk ben'i yok edebilseydi o zaman umutsuzluk da olmazdı.

Ben'in hastalığı olan umutsuzluk, "Ölümcül hastalık" budur. Umutsuz kişi ölümcül bir hastadır. Başka herhangi bir hastalıktan daha fazla olarak, bu hastalık varlığın en saygın özüne saldırır; ama insan bu yüzden ölemez. Burada ölüm, hastalığın sonu değildir, bitmeyen bir sondur. Bu hastalıktan kurtulmamızı ölüm bile sağlayamaz, çünkü buradaki acısıyla birlikte olan hastalık ve... ölüm, ölememektir.

Umutsuzluğun durumu budur. Ve umutsuz kişinin bundan kuşku duymaması boşunadır, boşuna ben'ini kaybetmeye ve ondan hiçbir iz kalmamacasına onu kaybetmeye çalışır: Bununla birlikte, sonsuzluk umutsuzluğu ortaya çıkaracak ve kendi ben'ine çivileyecektir; böylece işkence her zaman kendinden kurtulamamanın sonucu olarak gerçekleşir ve insan böylece kendi ben'inden kurtulmanın bir ham hayal olduğunu anlar. Ve bu kesinliğe neden şaşırmalıyız? Değil mi ki bu ben hem sahip olduğumuz hem kendisi olduğumuz varlıktır, Tanrı'nın insana

bahşettiği bir ödün, üstelik insana olan bağlılığından ileri gelen ödündür. Çünkü bu ben, varlığımız, Sonsuzluk'un insana tanıdığı sonsuz, yüce bir ayrıcalıktır ve aynı zamanda insan üzerindeki inancıdır.

İkinci Kitap

UMUTSUZLUĞUN EVRENSELLİĞİ

Hekimlerin dedikleri gibi nasıl tam olarak sağlıklı bir insan yoksa, yakından bakıldığında, içinde bir tedirginliğin, bir bozukluğun, bir uyumsuzluğun, nereden kaynaklandığı bilinmeyen veya hattâ bilmeye cesaret edilemeyen bir korkunun, dış bir olaydan kaynaklanan bir korkunun veya kendiliğinden olan bir korkunun bulunmadığı ve umutsuzluktan bağışık tek bir insanın da olmadığı söylenebilir; böylece hekimlerin bir hastalıktan söz ettikleri zaman kuluçka dönemini anmaları gibi, insan, ruhunda ender olarak, açıklanamayan bir korkunun içsel varlığını ortaya koyduğu bir hastalıktan geçer. Ve ne olursa olsun, hiç kimse umutsuzluğa düşmeden ne Hıristiyanlığın dışında –eğer gerçek bir Hıristiyan değilse– ne de bizzat Hıristiyanlığın içinde yaşamıştır ve yaşıyordur; çünkü tam olarak Hıristiyan olunmadıkça insanın içinde her zaman bir umutsuzluk tohumu kalır.

Birçok kişi için bu görüş kuşkusuz bir çelişki, bir abartı, aynı şekilde kara ve umut kırıcı bir düşünce etkisi yaratacaktır. Bununla birlikte bu etki hiçbir şeydir. Bu görüş, karartmak bir yana, genelde bir alacakaranlık içinde bırakılan şeyi aydınlatmaya çalışır; yıkmak yerine yüceltir; çünkü insanı her zaman kaderinin ona verdiği en üst gerekliliğe göre ele alır: Bir ruh olmak; nihâyet havada kalan bir kapris olmayıp tamamen mantıksal bir görüştür ve bu görüş abartı içermez.

Buna karşın, genel umutsuzluk kavramı görünürde kalmaktadır. Umutsuzluk bir kavram olmayıp yalnızca yüzeysel bir görüş olmaktadır. Bu görüş, içimizden her birinin umutsuz olup olmadığını ilk bilen kişi olduğunu ileri sürmekte ve umutsuz olduğunu söyleyen öyle olduğunu zannetmektedir, ama umutsuz görünmemek için umutsuz olunduğuna inanılmaması yeterlidir. Bu şekilde, gerçekte evrensel olan umutsuzluk, seyrekleştirilmektedir. Seyrek olan, umutsuz olmak değildir aksine seyrek olan, en çok seyrek olan, gerçekten umutsuz olmamaktır.

Ama umutsuzluk konusunda sıradan insanın yargısı fazla bir şey içermemektedir. Böylece (yeterince anlaşıldığında binlerce, milyonlarca insanı ümitsizlik safına yerleştiren bir örnek vermek gerekirse) çoğunluğun göremediği şey, tam da umutsuz olmamaktan çok, umutsuzluğun bilincinde olmamaktan doğan bir umutsuzluk biçiminin varlığıdır. Aslında sıradan insan umutsuzluğu tanımladığı zaman, sizin hasta veya iyi olduğunuza karar verdiğinde yaptığı hatayı yinelemektedir... ama burada daha önemli bir yanlış söz konusudur; çünkü sağlık ve hastalık durumundan çok, tinin ne durumda olduğu konusunda neyi göz önüne alacağını (içindeki düşüncenin ne durumda olduğu bilinmeden umutsuzluk hakkında hiçbir şey anlaşılmaz) çok daha az bilmektedir. Genelde kendini hasta görmeyen birinin sağlıklı olduğu zannedilir: Hele, iyi olduğunu kendisi söylüyorsa. Buna karşın hekimler hastalıkları başka gözle değerlendirirler. Neden? Çünkü sağlık konusunda gelişmiş, kesin fi-

kirleri vardır ve durumumuzu değerlendirmek için bu fikre dayanırlar. Hayalî hastalıklar gibi hayalî sağlıkların var olduğunu bilirler; bu sebepten hastalığı ortaya çıkarmak için ilaçlar verirler. Çünkü hekimlikte her zaman durumumuz için anlattıklarımızın ancak yarısına inanan bir uygulayıcı bulunur. Ne durumda olduğumuz, neremizden acı çektiğimiz vs. ile ilgili tüm kişisel duygularımıza inanılsaydı hekimin rolü yalnızca bir yanılgı olurdu. Aslında hekimin rolü yalnızca ilaç vermek değildir, hekim öncelikle hastalığı tanımak ve böylece hasta olduğunu zannedenin veya kendinin iyi olduğunu zannedenin gerçekte hasta olup olmadığını bilmek zorundadır. Umutsuzluk karşısında psikologun durumu da aynıdır. Psikolog, umutsuzluğun ne olduğunu bilir ve umutsuz olduğunu veya olmadığını zanneden kişinin söyledikleriyle yetinmez. Aslında, bir anlamda umutsuz olduklarını söyleyenlerin her zaman öyle olmadıklarını da unutmayalım. Umutsuzluğu taklit etmek kolaydır, hataya düşülebilir ve tinsel bir olgu olan umutsuzluk için sonuçsuz tüm ruhsal çöküntülerin ve gelip geçici çatışmaların tüm biçimleri olumsuzluk olarak görülebilir. Bununla birlikte psikolog burada da umutsuzluğun biçimlerini bulmaktan geri durmaz; kuşkusuz bunun yapmacık olduğunu çok iyi görür ama bu taklit bile hâlâ umutsuzluktur; tüm bu dayanaksız çöküntüler nedeniyle yanılgıya düşmez ama bunların anlamsızlığı bile hâlâ umutsuzluktur!

Aynı şekilde, sıradan insan tinsel hastalık olarak umutsuzluğun, genelde bir hastalık olarak şeyden farklı bir diyalektik olduğunu görmez. Ama bu diyalektiği yeterince anladığımızda, hâlâ binlerce insanı umutsuzluk kategorisinin içine aldığını görürüz. Bir dönem sağlıklı olduğunu kanıtlamış biri daha sonra hastalanırsa, hekimin, onun *daha önce* sağlıklı olduğunu ve *şimdi* hastalandığını söylemek hakkıdır. Bu, umutsuzluk söz konusu olduğunda farklıdır. Ortaya çıkışı daha önce var olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı umutsuzluğa düştüğü için

kurtulamamış biri konusunda hiçbir zaman bir karara varılamaz. Çünkü onu umutsuzluğa düşüren olay bile tüm geçmiş yaşamı umutsuzluk olduğunda ortaya çıkar. Buna karşın ateşi olan biri için geçmişinde her zaman ateşli olduğunun söylenemeyeceği açıktır. Ama umutsuzluk tinin sonsuzluğa bağlanan bir kategorisidir ve bu nedenle diyalektiğinin içine biraz da sonsuzluk girer.

Umutsuzluğun sadece bir hastalıktan farklı bir diyalektiği yoktur; aynı zamanda tüm belirtileri de diyalektiktir ve bu nedenle sıradan bir insanın, umutsuz olmadığınızı belirleyemediği zaman hataya düşme olasılığı yüksektir. Aslında umutsuz olmamak açıkça şu anlama gelebilir: Umutsuzsunuzdur ya da umutsuzluğa kapılmış ve bundan kendinizi kurtarmışsınızdır. Sakin ve kaygılardan kurtulmuş olmak, umutsuz olunduğu anlamına gelebilir, hattâ bu sakinlik, bu güven umutsuzluk olabilir; ve aynı şekilde umutsuzluk aşıldığı zaman elde edilen huzuru gösterebilir. Umutsuzluğun yokluğu, bir hastalığın yokluğu anlamını taşımaz; çünkü hasta olmamak, kesinlikle hasta olunduğu anlamına gelmez; buna karşın umutsuz olmamak, umutsuz olunduğunun işareti bile olabilir. O halde rahatsızlığın kendisinin hastalık olduğu bir hastalıkta durum aynı değildir. Hiçbir benzerlik yoktur. Burada rahatsızlığın kendisi diyalektiktir. Rahatsızlığı hiç hissetmemek umutsuzluğun ta kendisidir.

İnsanı tin olarak ele aldığımızda (ve umutsuzluktan söz edebilmek için insanı her zaman bu kategori içinde ele almalıyız), bunun nedeni, insanın kritik bir durum içinde olmaktan kurtulamamasıdır. Neden sağlık için değil de yalnızca hastalıklar için krizden söz ediyoruz? Çünkü bedensel sağlık durumunda, doğrudanlık içinde kalınır; yalnızca hastalıkla diyalektik var olur ve böylece krizden söz edilebilir. Ama tinselci için veya insana bu kategori içinde bakıldığı zaman, hastalık ve sağlık, ikisi de kritik durumlardır ve tinin doğrudan bir sağlığı yoktur.

Buna karşın, insanda yalnızca ruhun ve bedenin yalın bir sentezini görmek için tinsel yazgıya sırtımızı döndüğümüz andan itibaren (ve bu yazgı olmadan, umutsuzluktan söz edemeyiz), sağlık yeniden doğrudan bir kategori haline gelir ve bu, ruhun veya bedenin diyalektik bir kategori durumuna gelen hastalığıdır. Ama umutsuzluk tam da insanların tinsel yazgılarının bilincinde olmamalarıdır. Hattâ onlar için en güzel ve en hayranlık verici olan şeyler, en parlak dönemindeki kadınlık, her barış, uyum ve coşku yine de umutsuzluktur. Bu, aslında mutluluktur; ama mutluluk tinin bir kategorisi midir? Kesinlikle hayır. Ve umutsuzluk en değerli yerini sadece mutluluğun derinliklerinde bulurken, korku, umutsuzluk olan ve yalnızca gizlenmek isteyen mutluluğun en gizli derinliklerine yerleşir. Yanıltıcı güvenliğine ve barışına karşın, her masumiyet korkudur ve hiçbir zaman masumiyet, korkunun nesnesi olmadığı zamandaki gibi korkmaz; bir korkunçluğun en kötü betimlemesi bile, neredeyse dalgınlıkla söylenmiş ama yine de belirsiz bir tehlikeye göre hesaplanıp ustaca seçilmiş bir sözcükle düşüncenin yaptığı denli masumiyeti ürkütemez; evet, masumiyet üzerine salınacak en büyük dehşet, açıkça değinmeden, durumunun ne olduğunu çok iyi bildiğini ona imâ etmektir. Aslında, onun bunu bilmediği doğrudur ama hiçbir zaman düşüncenin yokluktan oluşturduğu tuzaklar kadar etkili ve sağlam tuzakları olamaz ve hiçbir zaman hiçbir şey olmadığı zamanki gibi kendi olamaz. Sadece keskin bir düşünce, daha doğrusu büyük bir inanç, yokluğu araştırmaya; daha doğrusu sonsuzluğu yansıtmaya katlanabilir. Böylece en güzel ve en hayranlık uyandırıcı, en parlak dönemindeki kadınlık, her şeye rağmen umutsuzluktur, mutluluktur. Ayrıca bu masumiyet yaşamı kat etmek için pek yeterli değildir. Yaşamın sonuna kadar elimizde yalnızca bir mutluluk varsa pek ileri gidemeyiz, çünkü umutsuzluk bu noktadadır. Aslında tam da, sadece diyalektik olduğu için umutsuzluk, hastalıktır, sefaletlerin en kötüsünün bu umutsuz-

luğa sahip olmamak olduğunu söyleyebiliriz... ve ondan kurtulmak istenmediği zaman her şeyden daha zararlı olmasına rağmen umutsuzluğa yakalanmak kutsal bir şanstır. Demek ki, bu durumun dışında iyileşmek bir mutluluktur ve hastalık sefalettir.

O halde sıradan insanın, umutsuzluğu istisna olarak görmesi büyük bir hatadır; aksine umutsuzluk kuraldır. Ve sıradan insanın varsaydığı gibi umutsuz olduklarını zannetmeyenlerin veya hissetmeyenlerin umutsuz olmadıklarını ve yalnızca umutsuz olduklarını söyleyenlerin umutsuz olmaları gerektiği şöyle dursun aksine, soytarılığa kaçmadan umutsuzluğunu açıklayan insan iyileşmeden uzak değildir ve hattâ umutsuz olmadıkları zannedilenlerden ve kendilerini öyle zannedenlerden daha fazla –diyalektik bakımdan bir derece daha fazla– iyileşmeye yakındırlar. Burada kuşkusuz psikolog beni doğrulayacaktır. Kural, insanların çoğunun, tinsel yazgılarının fazla bilincinde olmadan yaşadıkları şeklindedir... umutsuzluğun ta kendisi olan tüm bu sahte tasasızlık, tüm bu sahte yaşamdan tatmin, vs. buradan kaynaklanmaktadır. Ama genel olarak, umutsuz olduklarını söyleyenlerden kimileri, tinsel yazgılarının bilincinde olabilecek derinliğe sahip oldukları için umutsuzdurlar, kimileri ise acı olayların veya çetin kararların farkına varmalarına neden olduğu için umutsuzdurlar, bunun dışında kalanlar çok azdır; çünkü gerçekten umutsuz olmayan kişilerin sayısı çok azdır.

Ha! İnsanlığın sıkıntıları ile ilgili söylenenleri çok iyi biliyorum... ve buna tüm dikkatimi veriyorum, ben de çok olaya tanık oldum; o kadar çok bozulan varlık var ki! Ama sadece yaşamın sevinçlerinin veya acılarının aldattığı varlık boşa gidiyor, bu varlık sonsuzluk için kesin bir kazanım olarak hiçbir zaman bir tin, bir ben olma bilincine ulaşamıyor, başka bir anlatımla ne bir Tanrı'nın varlığını ne de kendi ben'inin bu Tanrı için var olduğunu hissetmeye veya saptamaya ulaşabiliyor; ama bu bilinç, sonsuzluğun bu kazanımını ancak umutsuzluğun ötesinde elde edebilir. Ve diğer sefalet! Mutlulukların mutlulu-

ğu olan bir düşüncenin hayal kırıklığına uğramış varlıkları! Ne yazık ki değerli olanın dışında kalan her şeyle eğleniliyor ve yığınlar eğlendiriliyor! Bu mutluluk onlara hiçbir zaman anımsatılmadan yaşamın basamaklarında güçlerini tüketmeye yöneltiliyorlar! Yığınlar halinde itiliyorlar... ve her bireyin tek başına en yüksek amaca ulaşması için yığınları dağıtmak ve her bireyi ayırt etmek yerine, yığınlar aldatılıyor; bu en yüksek amaç, yaşanmaya değecek ve tüm bir sonsuz yaşamı besleyecek tek amaçtır. Tüm bu sefalet karşısında sonsuza kadar ağlayabilirim! Ama tüm hastalıkların en kötüsü olan hastalığın benim için en korkunç işareti, onun gizemidir. Yalnızca bu hastalığı ondan acı çekenden saklamak için gösterilen arzular ve iyi niyetli gayretler değil, yalnızca bu hastalığın hiç kimse farkına varmadan insanın içine yerleşmesi değil, aynı zamanda bu hastalığın insanın içine onun varlığını hiç bilmeden çok iyi bir biçimde saklanabilmesidir. Ve kum saati, dünyanın kum saati boşaldı ve yüzyılın tüm gürültüleri sustu; çılgın ve kısır çabamız bitti, yakınlarına gelince, sonsuzlukta olduğu gibi –erkeğin veya kadının, zenginin veya yoksulun, kölenin veya efendinin, mutlunun veya mutsuzun olduğu gibi– her şey sessizlik içindedir; başın ister tacın parıltısını taşısın ister basit insanların arasında kaybolsun, ister yalnızca günlerin sıkıntılarına ve alın terlerine sahip ol, ister dünya durduğu sürece ünün yüceltilsin, ister isimsiz ve unutulmuş olarak sayısız kalabalıkların içinde kaybol, ister seni kaplayan bu görkem tüm insansal betimlemeleri aşsın, ister insanlar, ne olursan ol seni yargıların en acısı, en alçaltıcısı ile vursunlar, sonsuzluk milyonlarca benzerinden her biri için olduğu gibi senin için de tek bir konuda bilgiyle donanacaktır: Yaşamının umutsuz olup olmadığı ve umutsuzsa bunu bilip bilmediğin veya bu umutsuzluğu bir korku gizi gibi, suçlu bir aşkın meyvesi gibi içine sokup sokınadığın veya umutsuz olarak ve diğerlerine nefret duyarak öfkeye kapılıp kapılmadığın konusunda. Ve eğer yaşamın yalnızca umutsuzluğu

taşıyorsa gerisinin hiçbir önemi yoktur! İster zaferler isterse yenilgiler söz konusu olsun, senin için her şey kaybedilmiştir, sonsuzluk seni artık hiç içine almaz, seni hiç tanımamıştır veya daha da kötüsü seni tanırken seni kendi ben'ine, umutsuzluğun ben'ine çiviler!

Üçüncü Kitap

UMUTSUZLUĞUN KİŞİLEŞTİRİLMELERİ

Ben olan sentezin etmenlerini dikkatle inceleyerek umutsuzluğun çeşitli kişileştirilmelerini soyut olarak ortaya çıkarabiliriz. Ben, sonsuzun ve sonlunun bileşiminden oluşur. Ama sentezi, bir ilişkidir ve bu ilişki türev olsa da kendine, yani özgürlük olan şeye bağlıdır. Ben, özgürlüktür. Ama özgürlük, olabilirin ve zorunluluğun iki kategorisinin diyalektiğidir.

Umutsuzluğu özellikle bilinç kategorisi altında ele almayı ihmâl etmemek gerekir: Umutsuzluk ister bilinçli, ister bilinçsiz olsun, doğadan farklıdır. Kavramsal olarak bakıldığında umutsuzluk kuşkusuz bilinçlidir; ama buradan umutsuzluğun yerleştiği ve böylece ilke olarak umutsuz diye adlandırılan bireyin umutsuz olduğunun bilincinde olduğu sonucu çıkmaz. Böylece bilinç, içsel bilinç belirleyici etkendir. Ben söz konusu olduğunda her zaman belirleyicidir. Bilinç, ben'in ölçüsünü verir. Ne kadar bilinç varsa o kadar ben vardır; çünkü bilinç ne kadar gelişirse, istenç o kadar gelişir ve ne kadar istenç varsa, o kadar ben vardır. İstençsiz bir insanda ben yoktur; ama ne kadar ben'i varsa aynı şekilde o kadar kendi'nin bilincindedir.

I- BİLİNÇ AÇISINDAN DEĞİL DE YALNIZCA BEN'İN SENTEZİNİN ETKENLERİ AÇISINDAN ELE ALINAN UMUTSUZLUK ÜZERİNE

A. *Sonlunun ve sonsuzun ikili kategorisi içinde ele alınan umutsuzluk*

Ben, kendi kendine bağlanan ve kendi olmak amacını taşıyan – ki bu, ancak Tanrı'ya bağlanmakla gerçekleşebilir– sonsuzun ve sonlunun bilinçli sentezidir. Ama kendi olmak, somut hale gelmektir ki bu, sonlu veya sonsuzda oluşamaz; çünkü oluşum halindeki somut, bir sentezdir. O halde evrim, kendi ben'inin "sonsuzlaştırılması" içinde durmadan uzaklaşmak ve "sonlulaştırma" içinde durmadan kendine dönmektir. Buna karşın kendi haline gelmeyen ben, haberi olsun veya olmasın umutsuzluğunu sürdürür. Bununla birlikte varoluşun her anında "ben" oluşum halindedir, çünkü ben (güç olarak) gerçekten var değildir ve yalnızca olması gerekendir. O halde kendi haline gelmeyi başaramadığı sürece ben kendi değildir; ama kendi olmamak umutsuzluktur.

a- *Sonsuzluğun umutsuzluğu veya sonlunun eksikliği*

Bu, içinde etkenlerden birinin kendi zıddı olduğu ben'in sentezinin diyalektiğine dayanmaktadır. Umutsuzluğun hiçbir biçiminin doğrudan (diyalektik olmayan) tanımı verilemez; her zaman, bir biçiminin kendi zıddını yansıtması gerekir. Şairlerin umutsuzluğun kendini anlatmasını sağlarken yaptıkları gibi umutsuz kişinin umutsuzluk içindeki durumunu diyalektiksiz betimleyebiliriz. Ama umutsuzluk ancak zıddı ile tanımlanır; ve anlatımın sanat değerine sahip olması için renk uyumu içinde zıddın diyalektik bir yansımasını taşıması gerekir. O halde kendini önceden sonsuz zanneden veya sonsuz olmak isteyen her insansal yaşamda, her an bile umutsuzluktur. Çünkü ben, sınırlandıran sonlunun ve sınırsızlaştıran sonsuzun bir sentezidir. O halde sonsuzlukta kaybolan umutsuzluk, gerçekdışıdır,

şekilsizdir; çünkü ben umutsuzken ancak kendi kendine şeffaf olarak Tanrı'ya kadar ulaşmakla sağlığa sahip olur ve umutsuzluktan bağışık olur.

Gerçekdışının öncelikle düşgücüne bağlı olduğu gerçektir; ama düş gücü de duyguya, bilgiye, istence dokunur; böylece hayalî bir duyguya, bilgiye, istence sahip olunabilir. Düş gücü genelde sonsuzlaştırmanın etmenidir, diğerlerine benzer bir yeti değildir... ama diğerlerinin yön değiştirmesine neden olur. İnsanda duygu, bilgi ve istenç olarak bulunan şey son noktada düş gücü olarak sahip olduğu şeye, yani tüm bu yetilerin düş gücü içine yansırken kesiştikleri biçime dayanır. Düş gücü, sonsuzluğu yaratan düşüncedir, aynı şekilde yaşlı Fichte, bilgiyi de içine alacak şekilde tüm kategorilerin kaynağını düş gücü içine yerleştirmekte haklıdır. Ben'in düşünce olması gibi düş gücü de düşüncedir, ben'i üretir ve üretirken ben'in olabilirini de yaratır; ve yoğunluğa sahip ben'in yoğunluğunun olabiliridir.

İnsanı sonsuzluğa taşıyan düş gücüdür ama hayal bunu, insanı kendinden uzaklaştırarak ve böylece tekrar kendine dönmekten alıkoyarak yapar.

O halde duygu bir kez düşsele dönüştüğünde, ben, sonunda bir bireye bağlı olmadan ama bilmem hangi soyut varlığı, örneğin insanlık fikrinin varlığını paylaşarak bir tür kişisiz, insanlık dışı bir duygu haline gelecek şekilde yavaş yavaş buharlaşıp uçar. Duyularının egemenliği altına girmiş romatizmalının içgüdüsel olarak bedeninin en küçük hava değişimini hissetmesine yol açacak kadar rüzgârların ve iklimin etkisine bağlı olması gibi, düş gücüne gömülmüş insan her zaman sonsuzluğa katılır; ama bu, her zaman artık kendi olmadan gerçekleşir, çünkü bu durumda ben'inden sürekli uzaklaşır.

Aynı serüven, hayalî hale gelen bilginin de başına gelir. Burada ben'in gelişim yasası, eğer gerçekten ben'in kendi haline gelmesi gerekliyse, bilginin bilinçle beraber gitmesidir ve ben ne kadar bilirse, kendini o kadar tanır. Yoksa geliştiği ölçüde

bilgi, içinde inşa edilecek insanın kendi ben'ini harcadığı –ki bu biraz piramitleri yapmak için insan yaşamlarının ya da Rus korolarında olduğu gibi yalnızca tek bir nota elde etmek için nice seslerin harcanması gibidir– ürkünç bir bilgiye dönerdi.

Yine bu serüven, düş gücünü benimsediğinde istenç içinde oluşur; ben her zaman daha fazla uçup gider. Çünkü istenç soyut olduğu kadar somut olursa –ki burada hiçbir şekilde söz konusu değildir–, amaçları ve kararları sonsuzluğu ne kadar benimserse, istenç hemen gerçekleşebilir en ufak çaba için olduğu gibi kendi için de o denli kullanılabilir olur; ve böylece, sonsuzlaşarak kendine daha fazla döner, kendine *en uzak* olduğu zamanda (amaçlarında ve kararlarında en sonsuz olduğu zaman) bugünün, bu saatin, bu anın hâlâ gerçekleştirilebilir çabasının bu sonsuz-küçük parçasını tamamlamaya *en yakın* andadır.

Ve istemek, bilmek veya duyumsamak olan etkinliklerinden biri böylece düş gücünü benimsemişse, sonunda tüm bende düş gücünü benimseme riskini taşır ve kendinden çok, bu hayalin içine atlar veya kendini bu hayalin sürüklenmesine bırakır; her iki durumda da sorumludur. Bu şekilde, sonsuzlaşarak veya elden daha fazla uzaklaşmaktan başka bir şeyin gelmediği ben'inden her zaman yoksun soyutun içine kapanarak hayalî bir var oluş sürdürülür. Bu durumda dinsel alanda ne olup bittiğine bakalım. Tanrı'ya yönelme ben'i sonsuzlukla donatır, ama hayal ben'i tükettiğinde, buradaki sonsuzlaşma insanı ancak boş bir sarhoşluğa götürür. İnsan bu durumda gerçekte kendi ben'ine dönemediği ve kendi kendisi olamadığından, bazıları Tanrı için var olma fikrini dayanılmaz bulabileceklerdir. Bu şekilde düş gücüne tutsak olmuş böyle bir mümin (Onu, kendi sözleriyle kişileştirmek için) şöyle diyebilecektir: "Bir serçenin yaşayabileceği anlaşılıyor, çünkü Tanrı için yaşamasını bilmiyor. Ama bilginin kendisi! Ve hemen deliliğin veya yokluğun içinde yok olmamak nasıl mümkündür!"

Ama bu şekilde düş gücüne tutsak olmuş biri, yani bir umutsuz için yaşam, çoğu zaman farkında olsa da ve herkesin yaşamına benzer biçimde geçicilikle, aşkla, aile ile, şerefle ve beğenilerle dolu olarak kendi yolunu pekâlâ izleyebilir;... belki de daha derin bir anlamda bu insanda ben'in eksik olduğunu fark etmiyoruzdur. Ben, hiçbir biçimde dünyada önem verilen şeylerden biri değildir, aslında ben en az merak edilen ve sahip olunduğunun görülmesine izin verilmesinin en sakıncalı olduğu şeydir. Tehlikenin en büyüğü olan ben'in kaybı, aramızda hiçbir şey olmamış gibi fark edilmeden gerçekleşebilir. Ne olursa olsun, bacağın veya kolun, servetin, kadının vs. veya bilinmeyen herhangi başka bir şeyin kaybı, hiçbir şey bu kadar az gürültü yapamaz.

b- *Sonludaki umutsuzluk veya sonsuzluğun eksikliği*

a'da gösterildiği gibi bu, umutsuzluk içindeki terimlerden birinin kendi zıddı olmayı sürdürdüğü ben'in diyalektiğinden, sentez olgusundan ileri gelmektedir.

Sonsuzluk eksikliği, umutsuzca sıkmakta ve sınırlamaktadır. Ve doğal olarak burada söz konusu olan, ahlâksal darlık ve yoksulluktur. Aksine dünya, yalnızca entelektüel veya estetik yoksulluktan veya her zaman daha fazla ilgilendiği önemsiz şeylerden söz eder; çünkü düşüncesi, tam da önemsiz şeylere sonsuz değer vermektir. İnsanların düşüncesi, biricik gereksinmemizden kuşku duymadan (çünkü tinsellik kuşku duymaktır), her zaman küçük farklılıklarımıza takılır, aynı şekilde bu düşüncenin, ben'in kayboluşu olan bu darkafalılık, bu yoksulluk hakkında hiçbir fikri yoktur: Ben, sonsuzluğun içinde uçup gittiği için değil, temelde sonlunun içine kapandığı için kaybolmuştur ve bir ben yerine yalnızca bir sayıdan, fazladan bir insan varlığından, sonsuz bir sıfırın yinelenmesinden başka bir şey olmadığı için kaybolmuştur.

İçinde umutsuzluğa düşülen bu darkafalılık, asıl olanın eksikliğidir veya ondan sıyrılmadır, tinsel olarak iğdiş edilmedir.

Temel yapımız aslında her zaman kendi haline gelmek zorunda olan bir ben olarak düzenlenmiştir; ve ben bu haliyle kuşkusuz hiçbir zaman açısız değildir ama buradan bu açıları yumuşatmak değil sertleştirmek gerektiği sonucu çıkar; hiçbir şekilde ben'in, başkasından korku nedeniyle, ne kendi olmayı reddetmesi ne de tüm benzersizliği içinde kendi olmaya cesaret etmemesi sonucu çıkar. Ama ben'in kaybolmasına varacak kadar sonsuzluğun içine körlemesine dalan umutsuzluğun yanında, "başkası" tarafından ben'inden yoksun bırakılmaya razı olan başka bir tür umutsuzluk da vardır.

Çevresinde büyük kalabalıkların toplandığını görmekle, dünyanın gidişatını kavramaya çalışırken bu kadar çok insansal işleri omuzlarına almakla bu umutsuz kişi kendini unutur, kutsal ismini unutur, artık kendine inanmaya cesaret edemez ve kendi olmayı çok güç bir olay olarak görür ve diğerlerine benzemeyi, bir taklitçi, yığın içinde kaybolan bir numara olmayı daha basit ve güvenli bulur.

Özet olarak, umutsuzluğun bu biçimi insanların gözünden kaçar. Bu şekilde ben'ini kaybeden bu tür umutsuz kişi dünyada başarmak, uygun olmak için belirsiz bir yeteneğe kavuşur. Burada hiçbir güçlük yok, burada ben ve sonsuzlaşması bir engel olmaktan çıkmıştır; kaydırak taşı gibi pürüzsüz olan insanımız her yerde tedavüldeki para gibi dolaşır. Umutsuz bir kişi olarak ele alınması bir yana, tam da istenilen insan olarak gösterilir. Genelde insanlar korkulacak neyin olduğunu, nedenin ne olduğunu bilmemektedirler. Ve yaşamı engellemek yerine kolaylaştıran ve sizi keyifle dolduran bu umutsuzluk, doğal olarak umutsuzluk gibi ele alınmamaktadır. Bilgelik kurallarından başka bir şey olmayan atasözlerinin neredeyse hepsinde görüldüğü gibi, insanların görüşü budur. Susarak bir kez pişman olunmasına karşın, konuşulduğu için on kez pişman olunduğunu savunan özdeyiş de bu anlamdadır; niçin? Çünkü maddesel bir olgu olan sözlerimiz bizi sıkıntılara sokabilir ki bu gerçektir. Ama susmak da pek o kadar masum değildir! Hele,

tehlikelerin en kötüsü olduğu zaman. Susan insan aslında kendi kendisiyle baş başa olmak zorundadır ve gerçek onu cezalandırarak, sözlerinin sonuçlarını üstüne yıkarak onun imdadına yetişmemektedir. Bu anlamda susmanın bir bedeli yoktur. Ama aynı zamanda korkulacak şeyin nerede olduğunu bilen kişi, içsel bir yönelimle ve dışta hiçbir iz bırakmadan her kötülükten, her hatadan daha fazla korkar. İnsanların gözünde tehlike, kaybetme olasılığı nedeniyle riske girmektir. Hiç riskin olmayışı, işte bilgelik. Buna rağmen hiç riske girmemek, bu kadar kolay bir şeymiş gibi kaybedilmiş olmasına rağmen riske girerek kaybedilmeyecek şeyi kaybetmek ne korkunç kolaylıktır: Kaybedilen nedir? Kendin. Çünkü riske girersem ve aldanırsam, o zaman(!) yaşam beni kurtarmak için cezalandırır. Ama hiç riske girmezsem bana kim yardım eder? Belirgin anlamıyla hiçbir şey tehlikeye atılmadığı sürece (bu, kendi ben'inin bilincinde olmaktır) alçakça bu dünyanın tüm olanaklarına kavuşurum; ve ben'imi kaybederim.

Sonsuzluğun umutsuzluğu budur. Bir insan mükemmel bir biçimde görünürde insani, geçici bir yaşam sürebilir, başkalarının övgüleri ile şerefe, itibara ve dünyasal tüm amaçların ele geçirilmesine doğru yol alabilir. Çünkü yüzyılımız, söylendiği gibi sadece kendi cinsinin dünyaya adanmış, yeteneklerini kullanan, paraları yığan, söylendiği gibi başarıya ulaşmış insanlarından, önceden öyle olacakları görülen artistlerden, vd.den oluşmuştur, bunların isimleri belki tarihe geçecektir ama gerçekten kendileri mi idiler? Hayır, tinsel olarak, ben'leri; her şeyi tehlikeye atacak ben'leri, Tanrı karşısında mutlak olarak ben'leri yoktu... ne kadar bencil olsalar da ben'leri yoktu.

B- *Olabilirin ve zorunluluğun ikili kategorisi açısından ele alınan umutsuzluk*

Olabilir ve zorunluluk ben'in oluşumunda eşit halde vardır (eğer ben özgür değilse, aslında ben için hiçbir gelecek yoktur). Ben'in sonsuzluğa ve sonluluğa olduğu gibi eşit bir biçim-

de olabilire ve zorunluluğa gereksinimi vardır. Zorunluluk eksikliğinden olduğu kadar olabilirin eksikliğinden de umutsuzluğa düşer.

a- *Olabilirin umutsuzluğu veya zorunluluğun eksikliği*

Daha önce görüldüğü gibi bu olgu diyalektiğe dayanmaktadır. Sonluluk, sonsuzluğa sınırlar getirir; aynı şekilde olabilirin alanındaki zorunluluğun alıkoyma rolü vardır. Sonlunun ve sonsuzun sentezi olarak ben, öncelikle ortaya konmuş, var olmuştur; daha sonra gelişmek için imgelem perdesine kendini yansıtır ve onda olabilirin sonsuzluğunu uyandıran şey budur. Ben, zorunluluk kadar olasılık taşır, çünkü pekâlâ kendisidir ama kendisi haline gelmek zorundadır. Ben, zorunluluktur, çünkü kendisidir ve olabilirdir, çünkü kendisi haline gelmek zorundadır.

Eğer olabilir, zorunluluğu alt ederse ve böylece ben, olabilirin içine onu zorunlulukla ilintilendiren hiçbir bağlantı olmadan atılır ve kaybolursa, olabilirin umutsuzluğuna sahip olunur. Böylece ben, olabilirin içinde bir soyutluk haline gelir, yer değiştirmeyi başaramadan çırpınarak tükenir, çünkü onun gerçek yeri, zorunluluktur: Aslında kendi haline gelmek, olduğu yerde kalan bir devinimdir. Olmak bir başlangıçtır; ama kendi olmak, olduğu yerde kalan bir devinimdir.

Olabilirin alanı bu şekilde ben'in gözünde gitgide genişler, ben bu alanın içinde her zaman daha fazla olasılık bulur, çünkü burada hiçbir gerçek oluşamaz. Sonunda, olabilir her şeyi kapsar; ama bu şekilde uçurum ben'i yutmuştur. En küçük olabilir, gerçekleşmek için belirli bir zaman isteyecektir. Gerçek için gereken bu zaman, sonunda, her şey anların tozları halinde ufalanacak şekilde küçülür. Olabilirlikler gitgide daha yoğun hale gelirler; ama bu olabilirlikler, aslında yoğunluk yalnızca olabilirin gerçeğe dönüştüğü yerde bulunduğu için gerçek haline gelemezler. Bir an bir olabilir ortaya çıkar çıkmaz hemen diğer bir olabilirlik ortaya çıkar, sonuç olarak tüm bu görüntüler o

kadar hızlı geçerler ki her şey bize mümkün görünür ve böylece, ben'in artık yalnızca bir serap olduğu en uç âna ulaşırız.

Şimdi onda eksik olan, biri gerçeğin dışına çıktığı denildiği zaman günlük dilin belirttiği gibi gerçektir. Ama bu duruma daha yakından bakarsak, eksik olan zorunluluktur. Çünkü filozoflara rağmen, gerçek, olabilirlikle zorunluluğun içinde birleşmez, gerçeğin içinde olabilirle birleşen, zorunluluktur. Ben'in olabilirin içinde kaybolması, en azından genel anlamıyla güç eksikliğinden kaynaklanmamaktadır. Eksik olan, aslında içimizde bulunan zorunluluğa, içsel sınırlarımız olarak adlandırılabilecek şeye uyma gücüdür. Böyle bir ben'in bahtsızlığı bu dünyada hiçbir şeye ulaşamamaktan değil, kendinin bilincinde olmayışından, kendi olan bu ben'in kesin bir belirleniş, bir zorunluluk olduğunu fark etmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yerine insan kendi ben'ini olabilirin içinde gerçekdışı yansımaya bırakarak kaybolmuştur. *Kendimizi* daha önce tanımadan aynada göremeyiz, yoksa bu, *kendini* görmek değil, sadece başkasını görmek olurdu. Ama olabilirlik, ancak büyük bir özenle kullanmak zorunda olduğumuz olağanüstü bir aynadır. Aslında yalan söyleyebilmemiz bu aynalardan biridir. Kendine öz olabilirliği içinde bakan bir ben, ancak yarı yarıya gerçektir; çünkü bu olabilirlik içinde hâlâ kendi olmaktan çok uzaktadır veya ancak yarı yarıya kendidir. Daha sonra kendi zorunluluğunun neye karar vereceği hâlâ bilinememektedir. Olabilirlik, cazip bir davet alıp hemen evet diyen bir çocuğun yaptığı gibi yapmaktadır; geriye, ebeveynlerin buna izin verip vermeyeceği konusu kalıyor... ve ebeveynler zorunluluğun işlevini görmektedirler.

Olabilirlik gerçekten tüm olabilirlikleri, böylece tüm yanılmaları ve özellikle iki yanılgıyı taşır: Biri istek, özlem biçiminde, diğeri hayalî melankoli biçiminde (umut, tedir-ginlik veya korku). Tıpkı birden ender bir kuş gören ve önce kendini ona ulaşacak noktada sanıp onu izlemekte inat eden, çok sayıda efsanenin sözünü ettiği şövalye gibi... ama kuş gece oluncaya ka-

dar sürekli kaçar ve şövalye yalnızlığı içinde artık dönüş yolunu bulamaz: İsteğin olabilirliği de böyledir. İstek, olabiliri zorunluluğa getirmek yerine, onu dönüş yolunu kaybedinceye kadar izler. Melankolide de bunun zıddı aynı biçimde oluşur. Melankolik bir aşkın bir insanı, korkusunun bir olabilirinin peşine düşer; sonunda onu kendinden uzaklaştırır ve içinde yok olmaktan o kadar korktuğu bu kaygı ve aşırılık içinde bu olabiliri yok eder.

b- *Zorunluluk içindeki umutsuzluk veya olabilirin eksikliği*

Olabilirin içinde kaybolmanın çocuğun mırıldanmalarına benzediğini varsayın, bu durumda olabilirden yoksun kalmak, dilsiz olmaktır. Zorunluluk yalnızca sessiz harfler gibi görünmektedir, onları telaffuz etmek için olabilirlik gereklidir. Eğer olabilirlik eksik kalırsa, yazgı bir varlığın bundan mahrum olmasına yol açarsa, bu varlık umutsuzluğa düşer ve olabilirliğin eksik kaldığı her an, umutsuz olur.

Söylendiği gibi umut için bir çağ vardır veya hâlâ belirli bir dönemde, yaşamın belirli bir anında umutla veya olabilirlikle dolup taşıldığı olmuştur. Ama bunlar sadece gerçeğe ulaşmayan boş sözlerdir: Çünkü her şeyi umut etmek ve bu tür umutsuzluğa düşmek, hâlâ gerçek umut değildir, gerçek umutsuzluk da değildir.

Ölçüt şudur: Tanrı için her şey mümkündür. Her zamanın ve dolayısıyla her anın gerçeği budur. Bu günlük nakarattır ve bu nakarat farkında olmadan sürdürülür; ama bu sözcük ancak her şeyin sonuna gelmiş ve hiçbir başka insansal olabilirliğin var olmadığı insan için belirleyicidir. O hâlde onun için temel olan, Tanrı'ya *inanma* istenci varsa, Tanrı için her şeyin mümkün olduğuna inanıp inanmamasıdır. Ama bu, aklını yitirmek için formül değil midir? Tanrı'yı kazanmak için aklı yitirmek, inanma eylemi budur. Bu durumda olan bir kişiyi varsayalım: Dehşet içindeki bir hayalin tüm güçleri, ona, titrerken bilmem hangi dayanılmaz korkuyu gösterecektir. İnsanların gözünde

kaybı kesin bir olgudur... ve ruhunun umutsuzluğu, umutsuzca umutsuz olma hakkı için, hattâ diyebilirim ki tüm varlığının umutsuzluk içine yerleşmesinden alacağı doyum için savaşır; kendisine engel olmak isteyen bir kişi karşısına çıkmadıkça umutsuzluğunu hiçbir şeyi lanetlememeye değin vardırır. Şairlerin şairi, *Richard II*'de bunu hayran olunacak biçimde dile getirmiştir.

Beshrew thee, cousin, which didst lead me forth
Of that sweet way I was in to despair•

(Perde III, Sahne II)

O halde kurtuluş, insansal en üst olanaksızdır; ama Tanrı için her şey mümkündür! Bu, olabilirlik için bir çılgın gibi savaşan inancın savaşıdır. Aslında onsuz hiçbir kurtuluş yoktur. Bir bayılan olduğu zaman insanlar su, kolonya diye bağırırlar. Ama umutsuzluğa düşen biri için olanak, olanak diye haykırılır. Umutsuz kişi ancak olanakla kurtarılabilir. Bir olanak: Ve umutsuz kişimiz yeniden nefes alır, yeniden yaşamaya başlar, çünkü olanak olmadan nefes alınamaz diyebiliriz. Bazen insanların ustalığı, olanağı bulmak için yeterli olur; ama *inanmak* söz konusu olduğunda yalnızca bir ilaç vardır: Tanrı için her şey olanaklıdır.

Savaşım budur. Çıkış yolu bir noktaya dayanmaktadır: Savaşan olasıdan yararlanmak istiyor mu: İnanmak istiyor mu? Ve bununla birlikte insanca konuşmak gerekirse, son derece kesin olarak kaybettiği şeyi çok iyi bilmektedir. Ve inancın diyalektik devinimi budur. Genelde insan, şu veya bu şeyin başına gelmeyeceğini hesap ederek umuda, olasıya vs. tutunmakla yetinir. Daha sonra olay meydana gelir ve mahvolur. Gözüpek insan, riski çok çeşitli etmenlere bağlı olan bir tehlikenin içine

---

• *"Beni bu işe soktuğun için lanet olsun sana kuzen.*
Ve sen de beni tatlılıkla bu umutsuzluğa sürükledin."

atılır; ve risk gerçekleşir, umutsuzluğa düşer, yenilir. *İnançlı kişi*, insan olarak kaybını (boyun eğdiği veya cesaret ettiği şeyde) görür ve duyumsar; ama inanır. Bu, onu mahvolmaktan korur. Kurtuluş yöntemi konusunda her şeyini Tanrı'ya teslim eder ama Tanrı için her şeyin mümkün olduğuna inanmakla yetinir. Kendi yok oluşuna *inanmak*, olanaksızdır. İnsani olarak anlamak onun yok oluşudur ve aynı zamanda olabilirliğe inanmak, inanmaktır. Böylece belki korkudan kurtulmasını sağlayarak, belki her beklentiye karşın mucizevi, kutsal yardımın ortaya çıktığı dehşet aracılığıyla Tanrı müminin yardımına koşar. Mucizevî, çünkü bir insanın ancak bundan on sekiz yüzyıl önce kurtarıldığına inanmak ne büyük bir erdemli görünmedir! Mucizenin yardım etmesi her şeyden önce kurtuluş olanaksızlığı ve daha sonra bizi kurtaran bu gücün karşısındaki dürüstlüğümüz dolayısıyla sahip olduğumuz tutkulu zekâya dayanmaktadır. Ama genel kural olarak insanlar bunların ikisine de sahip değillerdir; onlar bu mucizeyi keşfetmek için zekâlarını bile kullanmadan yardımın olanaksızlığını haykırırlar ve daha sonra nankör insanlar gibi yalan söylerler.

Mümin, olabilirin sonsuzluğu ve umutsuzluğun kesin panzehirini elinde tutar; çünkü Tanrı her an her şeyi yapabilir. Çelişkileri çözen inancın sağlığı budur. Ve bu çelişkilerden biri de kaybın insansal gerçekliği ve aynı zamanda bu kayba rağmen bir olabilirin varlığıdır. Sonuçta sağlık çelişkili olanı çözme gücü değil midir? Sözgelimi, fizikte bir hava akımı bir çelişkidir, soğuğun ve sıcağın diyalektik dışı bir uyumsuzluğudur ve sağlıklı bir beden farkına varmadan bu uyumsuzluğu çözer. İnanç da aynıdır.

Olabilirden yoksun olmak, her şeyin bizim için ya zorunluluk ya da bayağılık haline dönüşmesi anlamını taşımaktadır.

Gerekirci, kaderci kişiler ben'lerini kaybeden umutsuzlardır; çünkü onlar için yalnızca zorunluluk vardır. Bu, tüm yiyeceği altına dönüştüğü için açlıktan ölen kralınki ile aynı serüvendir. Kişilik, olabilirin ve zorunluluğun sentezidir. Süresi,

nefes almada olduğu gibi *(re-spiratio)** solukların birbirinin yerini almasına bağlıdır. Gerekircinin ben'i nefes alamaz, çünkü saf zorunluluk solunamaz ve ben'i adamakıllı boğar. Kadercinin umutsuzluğu, Tanrı'yı kaybettiği için ben'i kaybetmesidir; Tanrı'dan yoksun olmak, ben'den yoksun olmaktır. Kaderci Tanrısızdır, diğer bir anlatımla onunki zorunluluktur; çünkü Tanrı için her şey mümkün olduğuna göre, Tanrı saf olabilirliktir, zorunluluğun yokluğudur. Bundan dolayı kadercinin tapınması en fazla içe atmadır ve özü gereği suskunluktur, sessiz boyun eğmedir, dua etme yetersizliğidir. Dua etmek, nefes almaktır ve olabilirlik ben için, akciğerlerimizdeki oksijen işlevini görür. Nasıl ki oksijen veya azot ayrı ayrı teneffüs edilemezse, dua etmenin nefesi olabilirlikten veya zorunluluktan ayrı ayrı beslenemez. Dua etmek için ya bir Tanrı, bir ben ve olabilirlik ya da bir ben yüce anlamıyla olabilirlik gereklidir; çünkü Tanrı, mutlak olabilirliktir veya saf olabilirlik Tanrı'dır; ve yalnızca böyle bir sarsıntının tinsel yaşamına her şeyin mümkün olduğunu anlattığı kişi, yalnızca o kişi Tanrı ile temas kurmuştur. Tanrı'nın istenci olabilirlik olduğu için dua edilebilir; bu istenç yalnızca zorunluluk olsaydı dua yapılamazdı ve konuşabilmesi dışında, insanın hayvandan farkı kalmazdı.

Darkafalılar ve bayağılıkları için durum biraz farklıdır, bu bayağılık her şeyden önce olabilirlikten yoksundur. Onlarda kafa yoktur, buna karşın gerekircilikte ve kadercilikte bu kafa umutsuzluğa düşer; ama kafa eksikliği de hâlâ umutsuzluktur. Her türlü dinsel yönelimden yoksun olan darkafalı, içinde olabilirliğin her zaman bir barınak bulduğu olasılığın alanında kalır; böylece darkafalının Tanrı'yı bulma konusunda hiçbir şansı yoktur. Her zamanki gibi hayalden yoksun olan darkafalı, ister şarap tüccarı, ister başbakan olsun, olayların gidişi üzerinde

---

* Fransızca *respirer* ("solumak") sözcüğünün kökenini oluşturan Latince *re-spiratio* sözcüğü, aynı zamanda "yaşama geri dönmek" anlamı da taşır (yn).

sıradan bir deneyim birikimi içinde olasılığın sınırlarını, şeylerin olağan sürecini yaşar. Bu şekilde darkafalı ne ben'e ne de Tanrı'ya sahip olabilir. Çünkü bu ikisini keşfetmek için imgelemin bizi olasılığın buğusu üstünde besleyip yaşatması, bizi olasılıktan çekip çıkarması ve her deneyimin ölçüsünü aşan şeyi olabilir hale getirerek umut etmemizi ve korkmamızı veya korkmamızı ve umut etmemizi bize öğretmesi gerekir. Ama darkafalının imgelemi kesinlikle yoktur, o, hiçbir imgelemi istemez ve ondan nefret eder. O halde darkafalı için hiçbir ilaç yoktur. Ve bazen varoluş, ondaki papağanın bayağı bilgeliğini aşarak, korku yardımıyla ona yardım ederse umutsuzluğa düşer, yani böylece durumunun umutsuzluk olduğu ve Tanrı tarafından bir ben'i kesin yok oluştan kurtarmak için gereken inancın olabilirliğinin onda eksik olduğu apaçık görülür.

Bununla birlikte kadercilerin ve gerekircilerin olabilirlik nedeniyle umutsuzluğa düşmek için yeterli imgelemleri ve kendilerinde imgelemin yokluğunu keşfetmek için yeterli olabilirlikleri vardır; darkafalıya gelince, bayağı olan ona güven verir, her şey ister iyiye gitsin ister kötüye gitsin, umutsuzluğu aynıdır. Kaderciler ve gerekirciler, yatıştırmak ve gevşetmek için, zorunluluğu ılımlılaştırmak için gerekli olabilirlikten yoksundurlar; ve onlara hafifleme olarak yardımcı olacak bu olabilirlik darkafalıda, kafa eksikliğine karşı bir reaktifin eksikliği gibi eksiktir. Aslında bilgeliği, olabilirliği edinmekten ve devasa esnekliği olasılığın tuzağında veya bönlüğünde aramaktan dolayı övünür; onu ele geçirdiğini zanneder ve bizim darkafalımız onu olasılığın kafesinde dolaştırır, onu sırayla herkese gösterir ve onun efendisi olduğunu zanneder, böylece kendisinin tutsak olduğundan kuşku duymadan aptallığın köleliğini ve paryalığın en bayağısını gerçekleştirir. Ve olabilirin içinde kaybolan kişi olabilire umutsuzluğun gözü pekliğini getirirken ve yalnızca zorunluluğa inanan kişi umutsuz olarak büzüşürken, darkafalı aptallığı içinde zafere ulaşır.

II- BİLİNÇ KATEGORİSİ ALTINDA ELE ALINAN UMUTSUZLUK

Bilinç gelişerek ilerler ve gelişimleri, umutsuzluğun her zaman artan şiddetini ölçer; bilinç ne kadar artarsa umutsuzluk o kadar şiddetlidir. Her tarafta görülen bu olgu, özellikle umutsuzluğun iki ucunda belirgindir. Şeytanın umutsuzluğu, saf tin ve bu anlamda mutlak bilinç ve saydamlık olan şeytanın umutsuzluğu tüm umutsuzlukların en şiddetlisidir; kendisi için özür, hafifletme nedeni olabilecek karanlık hiçbir şey yoktur; umutsuzluğu da meydan okumasının tepe noktasıdır. İşte maksimum. Minimumdaki umutsuzluk, umutsuz olma kaygısı bile olmaksızın gerçekleşen bir durumdur, bir tür masumiyettir. Böylece, bilinçsizliğin en yüksek noktasındaki umutsuzluk en aşağıdadır, o kadar aşağıdadır ki bu durumun umutsuzluk olarak adlandırılıp adlandırılamayacağı bile sorulmaktadır.

A. *Kendini bilmeyen umutsuzluk veya bir ben'e, sonsuz bir ben'e sahip olunduğunun umutsuzca bilinmeyişi*

Haklı olarak umutsuzluk gibi görülen ama bu nitelendirmeye uymayan bu durum, böylece Gerçek'in dava hakkını ifade eder. *Veritas est index sui et falsi.** Ama bu dava hakkı küçümsenir, aynı şekilde insanlar genelde en üst değer olarak gerçeğe uygunluğu, gerçek karşısındaki kişisel durumu görmekten çok uzaktadır, tıpkı mutsuzlukların en kötüsünün hataya düşmek olduğunu söyleyen Sokrates'ten çok uzakta olmaları gibi; onlarda çoğu zaman duyular düşünsellikten çok daha üstündür. Hemen hemen her zaman biri mutlu göründüğü ve mutlu olmaktan övündüğü ama gerçekte mutsuz olduğunda, bu kişiyi hatasından çekip çıkarmak çok zordur. Aksine bu kişi sinirlenir ve kendini iknaya çalışan kişiyi en büyük düşmanı, bir suikastçı ve bu şekilde davranarak mutluluğunu öldüren bir katil gibi

* Lat.: "Gerçek, hem kendini hem de gerçek olmayanı gösterir." (yn).

görür. Neden? Ama bunun nedeni, nefis düşkünlüğünün ve tamamen bedensel olan bir ruhun tutsağı olmasıdır; yaşamanın yalnızca duyuların kategorilerini, hoş olan ve olmayanı bilmesinden ve tini, gerçeği vs. boşlamasındandır. Tin olmanın yürekliliğine, dayanıklılığına sahip olamayacak kadar nefsine düşkün olmasındandır. İnsanlar, kendini beğenmişliklerine rağmen, genelde tin olmanın, insanın olabileceği mutlak olmanın niteliği konusunda çok dar bir fikre sahiptirler; ama aralarında kuşkusuz kendilerini överler ve beğenirler. Her katında –bodrumda, zeminde, birinci katta– oturanları farklı sınıflarda olan bir ev tasarlayalım ve bu evi yaşamla karşılaştıralım: Bu insanların çoğunluğunun hâlâ bu evin bodrumunu tercih ettiklerini görmeyecek miyiz? Hepimiz tinsel amaca yönelik bir senteziz, yapımız budur; bodrumda oturmayı kim istemez, nefsine düşkün olanlar mı? İnsan bodrumda yalnızca yaşamayı yeğlemez, efendilerin kendisini bekleyen ve her zaman boş olan katı, birinci kat ona teklif edildiği zaman sinirlenecek kadar bodrum katı sever; çünkü sonuçta tüm ev ona aittir.

Evet, yanlışlığın içinde olmak, Sokrates'in tersine, en az sakınılan şeydir. Bu, şaşırtıcı örneklerin büyük bir ölçekte ortaya çıkardığı bir olgudur. Bir düşünür, devasa bir yapı, bir sistem, tüm var oluşu ve dünyanın tarihini vs. kucaklayan evrensel bir sistem kurar; ama özel yaşamına baktığımızda, bu devasa gülünç kişinin çok şaşkın olduğunu keşfederiz, hattâ yüksek tonozlu bu büyük sarayda değil de bir yanında köpek kulübesi olan ambarda veya en fazla bir kapıcı dairesinde oturduğunu görürüz! Ve bu çelişkiyi ona göstermek için bir sözcük kullanılsın, hemen kızar. Çünkü sistemini bu yanlışlık yardımıyla tamamladığına göre yanlışlığın içinde oturmanın ona ne zararı vardır.

O halde umutsuz kişinin durumunu bilmemesinin ne önemi var, bilince daha az mı umutsuz olacak? Eğer bu umutsuzluk yanılma ise bunu bilmemek yanılgıyı arttırmaktır: Bu, aynı zamanda hem umutsuzluğun hem de yanlışlığın içinde olmaktır.

Bu bilgisizliğin umutsuzlukla olan ilişkisi korkuyla olan ilişkisinin aynısıdır (Vigilius Haufniensis'in *Korku Kavramı* adlı yapıtına bakınız)*, tinsel yokluğun korkusu, zihnin içi boş güvenliğinde daha iyi görünür. Ama korku aynı umutsuzluk gibi, aslında vardır ve duyuların aldatmasından doğan büyü yok olduğu zaman, var oluş tereddüde girdiği andan itibaren örtülü olarak bekleyen umutsuzluk ortaya çıkar.

Bilinçli umutsuza göre umutsuzluğunu bilmeyen umutsuz, gerçekten ve kurtuluştan uzaklığa olumsuz bir adım daha ekler. Umutsuzluğun kendisi de bir olumsuzluktur ve umutsuzluğun bilinmemesi de başka bir olumsuzluktur. Ama gerçeğin yolu bunların hepsinden geçer: O halde burada efsanenin büyüleri sona erdirmek için söylediği şey ortaya çıkar: Tüm oyunu tersten yeniden oynamak gerekir, yoksa büyü bozulmaz. Buna rağmen bu saf diyalektikte ancak bir anlamda, umutsuzluğunu bilmeyen umutsuzun, umutsuzluğun içinde kalmak için inat eden bilinçli umutsuza göre gerçekten ve kurtuluştan daha uzakta olduğunu gösterir; çünkü diğer bir anlamda, ahlâksal diyalektikte, bilerek umutsuzluğun içinde kalan kişi kurtuluştan daha uzaktadır, çünkü umutsuzluğu daha yoğundur. Ama bilgisizlik, umutsuzluğu yok etmekten veya onu umuda çevirmekten o kadar uzaktadır ki tehlikelerin en büyüğünün biçimi bu bilgisizlik olabilir. Bilgisizlikte, umutsuz kişi bir şekilde güvencededir ama kendi zararına karşı güvencededir, yani umutsuzluğun pençeleri arasındadır.

İnsan bu bilgisizlik içinde zihin olma bilincinin en düşük seviyesindedir. Ama tam da bu bilinçsizlik umutsuzluktur ki bu, tüm zihnin sürüp gitmesi, basit bir bilgisel yaşam veya temelinin umutsuzluk olarak kaldığı üretken bir yaşam olabilir. Veremde olduğu gibi, burada da umutsuzluk en üst noktaya çık-

---

* Vigilius Haufniensis, Kierkegaard'ın kullandığı takma adlardan biridir (çn).

tığı ve sağlığı size çok iyi geldiği zaman durum en kötü noktadadır.

Umutsuzluğunu bilmeyen umutsuzluk dünyada en sık rastlananıdır; evet! Dünya veya daha kesin olarak Hıristiyanlığa özgü anlamıyla dünya: Paganizm ve Hıristiyanlıktaki doğal insan, antik çağın paganizmi veya bugünün paganizmi tam da bu tür umutsuzluğu, kendini bilmeyen umutsuzluğu oluştururlar. Gerçekten pagan, doğal insan gibi, sanki umutsuzluk bazılarının başına gelen bir kaza imiş gibi umutsuz olmaktan veya olmamaktan söz eder ve bu iki durumu birbirinden ayırt eder. Bu, onların sanki her aşk özünde kendine olan aşk değilmiş gibi, aşk ile kendine olan aşkı birbirinden ayırırken yaptıkları kadar sahte bir ayrımdır. Buna rağmen bu ayrımı hiçbir zaman yapamamışlardır ve aynı zamanda bu ayrımdan kurtula-mamışlardır, çünkü umutsuzluğun özelliği, kendinde bu umutsuzluğun var olduğunun bilinmemesidir.

Bundan dolayı, umutsuzluğun varlığını değerlendirmek için, zihin eksikliğinin estetik tanımının ölçüt vermediğini görmek kolaydır; zaten hiçbir şey bu kadar olağan olamaz; çünkü estetik, zihnin neden oluştuğunu tanımlayamayacağına göre kendisi ile ilgili olmayan bir soruya nasıl yanıt verebilir! Aynı zamanda toplumların veya bireylerin paganizminin, şairlerin ebedi coşkusu için gerçekleştirdikleri şaşırtıcı şeyleri yadsımak, hiçbir zaman estetiğin yeteri kadar takdir edemeyeceği başarıları elde etmiş olduklarını yadsımak, aptallığın en büyüğü olacaktır. Paganın ve doğal insanın yapabildiği veya hattâ en şaşmaz zevkle sanatı ve bilimi, zevkin yükseltilmesi, süslenmesi ve yüceltilmesi için hizmete sokarak ve böylece kendilerine uygun tüm kaynakları kullanarak sürdürdüğü tamamen estetik zevkle dolu yaşamı reddetmek de deliliktir. O halde, zihin eksikliğinin tanımı umutsuzluğun varlığı veya yokluğu konusunda bir ölçüt veremez. Bunun için başvurulması gereken, etik-dinsel tanımdır; zihin ve onun zıddı zihin eksikliği arasındaki farktır. Kendini zihin olarak tanıyamayan veya Tanrı karşısında zihin olarak

kendinin bilincinde olmayan her insan, böylece saydam biçimde Tanrı'nın içine dalamayan ama bulanık bir şekilde herhangi bir evrensel soyutlamaya (Devlet, Ulus, vs.) dayanan ve ona indirgenen veya kendi hakkında bilgisiz olarak, yetileri içinde yalnızca iyice açıklanamayan kaynaklara dayanan enerjileri görebilen ve benliğini her içebakışa düşman bir bilmece gibi kabul eden her insansal varlık; şaşırtıcı şeyler gerçekleştirse de, hattâ evreni açıklasa bile, estet olarak yaşamdan ne kadar yoğun zevk alsa da bu tür her varlık, bu haliyle bile umutsuzluktur. Bu, kilise rahiplerinin pagan erdemleri parlak kusurlar olarak değerlendirirken sahip oldukları düşüncedir: Bununla, paganın özünün umutsuzluk olduğunu ve paganın Tanrı karşısında kendini tin olarak tanımadığını söylemek istemişlerdir. Bundan da (örnek olarak tüm bu incelemeye bağlanan bu olguyu ele almak için) paganın intiharı değerlendirmedeki ve hattâ övmedeki tuhaf düşüncesizliğinin nedeni ortaya çıkmaktadır. Tinin en üst derecedeki günahı, yaşamdan kaçma, Tanrı'ya karşı başkaldırma olan intihar. Paganlarda tinin tanımlandığı şekliyle ben'i anlama eksikliği vardır ve bundan onların *intihar* anlayışı doğar; ve buna rağmen hırsızlığı, iffetsizliği vs. bu kadar dürüst sertlikle kınayanlar da onlardır. Tanrı'yla bağlantı ve ben olmadığı için, intiharı yargılamak konusunda onlarda temel bir eksiklik kalmaktadır. Onların gözünde intihar farklı bir şeydir ve hiç kimsenin kendi özgür eylemleri için kimseye hesap vermek zorunda olmadığını düşünürler. Paganizm intiharı reddetmek için, uzun, dolambaçlı bir yol kat etmek ve intiharın başkasına karşı olan ödevleri ihlal etmek olduğunu göstermek zorunda kalmıştır. İntiharın Tanrı'ya karşı işlenen bir suç olması, paganın dünyasının tamamen dışında kalan bir anlamdır. O halde, terimleri saçma bir biçimde alt üst etmek olan, paganda intiharın umutsuzluk olduğunu söylemek mümkün değildir ama bu noktadaki kayıtsızlığı bile umutsuzluktur.

Buna rağmen geriye bir fark kalıyor, bu fark, Vigilius Haufniensis'in korku hakkında ortaya çıkardığı, eskinin paganizmi

ile modern paganlarımız arasındaki nitelik farkıdır; paganizm tini tanımakla birlikte, ona yönelmiştir, buna karşın modern paganlar, uzaklaşma ve ihanet yoluyla tinden yoksun kalmışlardır ki bu, tinin gerçek yokluğudur.

B. *Varlığının, dolayısıyla herhangi bir sonsuzluğa ait bir ben'e sahip olmanın bilincindeki umutsuzluk; ve bu umutsuzluğun iki biçimi: Birinde kendi olmayı istememek, diğerinde kendi olmayı istemek üzerine*

Burada bir ayrım kendini kabul ettiriyor: Bilinçli umutsuz, umutsuzluğun ne olduğunu iyi bilir mi? Umutsuzluk üzerine edindiği fikre dayanarak belki umutsuzum demekte haklıdır ve aynı zamanda belki aslında umutsuzdur; ama bu, fikrinin doğru olduğunu kanıtlar mı? Yaşamına umutsuzluk açısından baktığımızda belki bu umutsuza şunları söyleyebiliriz: Aslında, kuşkulandığından daha da fazla umutsuzsun, umutsuzluğun daha da derinlere iniyor. Paganlar için de böyle olduğunu unutmayalım; diğerleri ile karşılaştırıldığı zaman, içlerinden biri kendini umutsuz olarak değerlendirdiğinde, hatası kuşkusuz umutsuz olduğunu söylemesi değildir, yalnızca kendini tek umutsuz zannetmesidir: Onda eksik olan, umutsuzluğun gerçek bir kavramına sahip olmamasıdır.

O halde bilinçli umutsuz, tam olarak umutsuzluğun ne olduğunu bilmek zorunda olmakla kalmayıp ayrıca açıklığın ve umutsuzluğun birlikte ele alındığı ölçüde kendini aydınlatmak zorundadır. Kendi üzerindeki tam ışık, umutsuz olma bilinci, umutsuzluğun kendisi ile bağdaşıyor mu? Durumumuzun ve benliğimizin bilgisi içindeki bu açıklık bizi umutsuzluktan kurtarmak ve bizim umutsuzluğumuzu sona erdirecek noktaya kadar bizi şaşkına çevirmek zorunda değil midir? Bu sorun burada ele alınmayacaktır. Kitabın daha sonraki bölümlerinde bu sorun tartışılacaktır. Ama burada bu diyalektik araştırmayı daha ileri götürmeden, bilincin yalnızca umutsuzluğun yapısı üzerinde değil, aynı zamanda bu durumun umutsuzluk olup ol-

madığını bilmek söz konusu olduğu zaman kendi öz durumu üzerinde de büyük bir çeşitlilik taşıdığını belirtmekle yetinelim. Gerçek yaşam, umutsuzluğun biri tam bilinçliliği, diğeri tam bilinçsizliği olan iki ucu arasındaki çelişki gibi yalnızca soyut çelişkileri ortaya çıkaramayacak denli ayrıntılarla doludur. Genelde, bir sürü ayrıntıyla bezenmiş olan umutsuzun durumu kendi gölgesi ardına gizlenir. Durumundan içten içe bayağı kuşku duyar, hattâ umutsuzluğunu, hangi hastalık olduğunu söylemek için fazla istek duymadan bir hastalığın kuluçka döneminde olduğunun hissedildiği zamanki gibi hisseder. Bir an umutsuzluğunu hemen hemen fark eder, bir başka gün keyifsizliği ona, kendi dışında ve değişiminin umutsuzluğunu yok edeceği dışsal bir şeyden kaynaklanıyormuş gibi gelir. Veya eğlenceyle ya da başka yöntemlerle, çalışmayla, zaman geçirmek için alınan görevlerle durumu üzerindeki bu gölgenin içinde kalmaya çabalar ama hâlâ bu amacın içinde oyalandığını ve bunu karanlığın içinden çıkmamak için yaptığını görmek istemez. Veya ruhunu karanlığın içine sokmaya çalıştığı zaman belki de bunun içine ince hesaplar, belirli bir kavrayış ve bir psikolog ustalığı getiriyordur; ama bunu derin bir bilinçlilik olmadan, ne yaptığını ne de davranış biçimi içinde girdiği umutsuzluğunu hesaba katmadan yapabilir. Çünkü her zaman, karanlıkta ve bilgisizlikte, bilgi ve istenç kendi diyalektik uyumlarını izlerler ve birini tanımlamak için her zaman birini veya ötekini abartma yanlışlığını yapma tehlikesi vardır.

Ama daha yukarıda da görüldüğü gibi umutsuzluğun şiddeti bilinçle birlikte artar. Umutsuzluğun gerçek fikriyle birlikte ne kadar umutsuz kalınırsa, umutsuz olunmanın o kadar açık bilincine sahip olunur ve umutsuzluk da o kadar şiddetli olur. Kendini öldürmenin umutsuzluk olduğu bilinciyle, yani gerçek intihar fikriyle kendimizi öldürdüğümüz zaman, kendini öldürmenin umutsuzluk olduğunu gerçekten bilmeden kendimizi öldürdüğümüz zamana göre daha fazla umutsuzuzdur; aksine yanlış bir intihar fikriyle kendimizi öldürdüğümüz zaman bu

daha az şiddetli bir umutsuzluktur. Diğer taraftan, kendimizi öldürürken kendimiz üzerindeki aydınlığa ne kadar çok kavuşmuşsak (ben'in bilinci) huzursuz ve karanlık bir ruh durumu ile kendini öldüren bir başkasına oranla, sahip olduğumuz umutsuzluk o kadar fazla şiddetlidir.

Aşağıda bilinçli umutsuzluğun iki biçiminin anlatımında sadece umutsuzluğun bilgisinin gelişmesi değil, aynı zamanda umutsuz kişideki durumunun bilinci veya kesinlikle aynı anlama gelen ben'in bilincinin gelişmesi görülecektir. Ama umutsuz olmanın zıddı inanmaktır; o halde yukarıda umutsuzluğun bertaraf edildiği bir durumun formülü olarak anlatılan şey, aynı zamanda inancın formülü haline gelmektedir: Ben, kendine dönerken, kendi olmak isterken, kendi saydamlığı arasından onu ortaya koyan gücün içine dalmaktadır (1. Kitap, 1. Bölüme bkz.).

a- *Kendi olunmanın istenmediği umutsuzluk veya zayıflığın umutsuzluğu üzerine*

Zayıflığın umutsuzluğu diye adlandırma, umutsuzluğun ikinci biçimi (B) üzerinde bir görüşe yol açmaktadır: Kendi olunmanın istendiği umutsuzluk. Bunların zıtlıkları sadece görecelidir. Bir meydan okuma içermeyen umutsuzluk yoktur; "istenmediği" ifadesi bile meydan okumayı içermektedir. Ve diğer taraftan, umutsuzluğun en uç meydan okumasında bile güçsüzlük vardır. O halde bu iki tür umutsuzluk arasındaki farkın görece liği açıkça görülmektedir. Türlerden birinin dişil, diğerinin eril olduğunu söyleyebiliriz.[1]

---

[1] Gerçeğin içindeki psikolojik bir gezinti, çoğu zaman mantığın bulduğu ve dolayısıyla zorunlu olarak doğrulanması gereken ve gerçekte doğrulanan şeyin gözlemlenmesini sağlayacaktır ve sınıflandırmamızın umutsuzluğun tüm gerçeğini kucakladığı saptanacaktır; aslında çocuk için umutsuzluktan değil, sadece kızgınlıklardan söz edilir, çünkü kuşkusuz onda sonsuzluk ancak gücül olarak vardır; ve sonsuzluğa sahip olması gereken yetişkinden talep etmeye hakkımız olan

şeyi çocuktan talep edemeyiz. Bununla birlikte kadında erkeksel umutsuzluk biçimlerinin bulunamayacağı ve buna karşılık erkekte kadınsal umutsuzluk biçimlerinin bulunamayacağı fikri bana uzaktır; ama buradaki olgu istisnadır. Tabii ki ideal biçimine çok az rastlanıyor ve erkeksel umutsuzluk ile kadınsal umutsuzluk arasındaki bu farkın tam olarak doğru olması ancak fikirsel boyuttadır. Kadında, erkeğe nazaran çoğu zaman çok daha ince bir duyarlılık olmasına rağmen, ne ben'in bu öznel derinliği ne de mutlak olarak egemen bir düşünsellik vardır. Buna karşın varlığı bağlanmadır, kendini bırakmadır, yoksa kadın olamazdı. Tuhaf olan, kadının dışında hiç kimsenin ne böyle bir erdemli geçinmesi ne de böyle neredeyse canavarlık dolu surat asması vardır ve buna rağmen varlığı bağlanmadır ve (hoş olan budur) temelde tüm bu çekinceler yalnızca bağlanmayı ifade ederler. Aslında varlığının bu dişisel bırakışı nedeniyledir ki Doğa kadını, inceliği, erkeğe ait en derin düşünceyi aşan ve onu bir hiç seviyesine getiren bir içgüdü ile donatmıştır. Bir kadının bu duygulanımı ve eski Yunanlıların söylediği gibi tanrıların bu armağanı, bu görkem rastlantıya bırakılamayacak denli büyük hazinedir; ama hiçbir bilinçli insan zekâsı bu hazineyi kullanacak bilince sahip değildir. Bu nedenle Doğa bu içgüdüye özen göstermiştir: Körlüğü içgüdüsel olarak en keskin görüşlü zekâdan daha parlaktır, içgüdüsel olarak beğenisini nereye çevireceğini, kendini nerede bırakacağını görür. Bağlanmak tüm varlığı olduğu için Doğa onun savunmasını üstlenir. Buradan, kadınsallığının ancak bir başkalaşımdan doğduğu sonucu çıkar: Bu başkalaşım, sınırsız erdemin kadınsı kendine bırakmaya dönüşmesiyle gerçekleşir. Ama bu temel kendini bırakış umutsuzluğun içinde yeniden ortaya çıkar ve hattâ onun biçimi olur. Kendini bırakışta ben'ini yitirmiştir ve yalnızca bu şekilde mutluluğu bulabilir, ben'ini yeniden bulabilir; mutlu bir kadın bağlanmadan yani ben'ini herhangi birine bırakmadan hiçbir dişiselliğe sahip olamaz. Erkek de kendini bırakır ve bunu yapmamak onda bir eksiklik oluşturur; ama ben'i kendini bırakma (dişiliğin formülü ben'in tözü) değildir ve kendini bulmak için, kadının yaptığı gibi artık ben'e gereksinimi yoktur çünkü zaten ben'e sahiptir; erkek kendini bırakır ama ben'i kendini bırakışın yalın bir bilinci olarak kalır, buna karşın gerçek bir dişiliğe sahip kadın kendini bıraktığı nesnenin içine atar. Bu nesneyi kaybederken ben'ini kaybe-

1- Geçicinin veya Geçici Bir Şeyin Umutsuzluğu

Burada saf doğrudanlık veya sadece nicel bir düşünce ile birlikte olan doğrudanlık karşısındayız. Burada, ne ben'in ve umutsuz olan şeyin ne de içinde bulunulan durumun umutsuz doğasının sonsuz bilinci vardır; burada umutsuz olmak, yalnızca acı çekmektir, edilgen olarak dıştan gelen bir baskıya boyun eğilir, umutsuzluk hiçbir şekilde bir eylem gibi içeriden gelmez. Özet olarak bu, çocuklar askercilik oynadıkları veya doğal insanın dilinde ben, umutsuzluk gibi sözcükler kullanıldığı zamanki gibi bir sözcük oyunudur.

Doğal insanı (eğer yaşam gerçekten bu denli her düşünümden yoksun doğal tipler sunarsa) ve onun ben'ini tinselin görüş açısından tanımlamak gerekirse, o, yalnızca fazladan bir şeydir, geçicinin devasalığı içinde bir ayrıntıdır, maddi dünyanın kalan kısmının bütünleyici bir parçasıdır ve bu insan, içinde ancak sonsuzluğun yalancı bir benzerini taşır. Bu şekilde ben, geri kalanın bütünleyicisi olarak boşuna umut eder, ister, zevk alır... her zaman edilgendir; bu, ben istese de, tıpkı çocuk, "ben" dediği zamanki gibi, çevrenin verdiği bir kararın sonucudur; ne hoşun ve hoş olmayanın diyalektiğinden başka bir diyalektik ne de mutluluk, mutsuzluk, yazgı kavramlarından başka kavram vardır.

---

der ve işte kendi olunmanın istenmediği bu umutsuzluk biçimi içinde kalır. Erkek kendini bu şekilde bırakmaz: Ama diğer umutsuzluk biçimi erkeğin izini taşır: Buradaki umutsuz kişi kendi olmak ister.

Bunlar, erkeğin umutsuzluğu ile kadının umutsuzluğu arasındaki ilişkiyi belirlemek için yeterlidir. Bununla birlikte burada ne Tanrı'ya kendini bırakışın ne de müminin Tanrı'yla olan ilişkisinin söz konusu olduğunu anımsayalım. Bu konu ikinci kısımda ele alınacaktır. Erkek ile kadın arasındaki farkın yok olduğu Tanrı ile olan ilişki içinde, kendini bırakışın ben olduğu ve ben'e ancak kendini bırakışla ulaşıldığı doğrudur. Çoğu zaman kadının Tanrı'yla olan ilişkisi ancak erkek aracılığıyla olsa bile bu, hem erkek hem de kadın için geçerlidir.

İşte böylece bu düşüncesiz ben'de, onu umutsuzluğa düşüren bir şeyler ortaya çıkar. Başka bir yoldan bunun olması olanaksızdır, çünkü ben'in kendi üzerinde hiçbir düşüncesi yoktur. Umutsuzluğunun dışarıdan gelmesi gerekir ki bu umutsuzluk yalnızca edilgenliktir. Bu doğal insanın yaşamını dolduran şey veya kendinde ufak bir düşünce kırıntısı varsa, her şeyden önce tutunduğu bir yaşam parçasını talihin bir darbesi onun elinden alır ve onun dilini konuşursak, yeniden umutsuzluğa düşer, yani böyle bir darbe daha sonra eline geçiremeyeceği içindeki doğrudanlığı yok eder: Umutsuzluğa düşer. Veya uslamlamanın içinde çok normal, yaşamda oldukça ender olmakla birlikte, doğrudanlığın bu umutsuzluğu, bu düşüncesiz insanın mutluluğun aşırılığı diye adlandırdığı şeyden kaynaklanır; bu şekliyle doğrudanlık, aslında büyük bir kırılganlıktır ve düşünceyi sarsan her aşırılık onu umutsuzluğa götürür.

O halde umutsuzluğa düşer veya daha çok, tuhaf bir aldatmaca ile ve kendi hakkında tam olarak aldanmış olarak umutsuzluğa düştüğünü söyler. Ama umutsuzluk, sonsuzluğu kaybetmektir ve kayıp hakkında tek kelime etmez, hattâ hayal bile etmez. Geçici olanı kaybetme kendi içinde umutsuzluk değildir, buna rağmen sözünü ettiği ve umutsuz olma diye adlandırdığı şey budur. Bir anlamda önermeleri doğrudur ama onun anladığı şekilde değildir; ters yönde sunulduklarından onları tersinden anlamalıyız: Umutsuzluğa düştüğünü söylerken, umutsuzluk olmayan şeyi belirtmektedir ve aslında bu sırada umutsuzluk onun haberi olmadan arkasında oluşmaktadır. Bu, tıpkı arkasını belediye sarayına çeviren ve buna rağmen karşısında belediye sarayını gösteren kişinin içinde bulunduğu durum gibidir; adamcağız doğru söylüyor: Belediye sarayı tam karşısında... ama arkasını dönerse. Umutsuz olduğunu söylemekte haksız olmamasına rağmen aslında umutsuz değildir. Ama kendini umutsuz olarak değerlendirir, kendine bir ölüye bakar gibi, kendinin gölgesi gibi bakar. Buna rağmen umutsuz değildir, hattâ bu kadavranın içinde hayat olduğunu bile söyle-

yebiliriz. Eğer birden her şey değişirse, tüm bu dış dünya ve tüm isteği gerçekleşirse, o kişinin canlandığını ve doğallığın yeniden duruma egemen olduğunu görürüz ve adamımız yeniden koşmaya başlar. Ama doğallık, savaşmak için başka bir yöntem tanımaz, yalnızca bir şey bilir: Umutsuz olmak ve bilincini yitirmek... Ve bununla birlikte bilmediği tek şey varsa, umutsuzluğun ne olduğudur. Doğallık, umutsuzluğa düşer ve kendinden geçer, daha sonra bir ölü gibi kımıltısız kalır, ölü taklidi yapmanın ustalığıdır bu; çünkü hareketsizlikten ve ölü taklidi yapmaktan başka silahı ve savunması olmayan bazı hayvanlara benzer.

Beklerken zaman geçer. Dışarıdan gelen yardımla umutsuz kişi yaşama yeniden kavuşur, dün olmadığı bir ben haline gelmeden bıraktığı noktadan yeniden başlar ve katıksız bir doğallığın içinde yaşamını sürdürür. Ama dışarının yardımı olmazsa gerçek başka bir biçimde oluşmaya başlar. Bununla birlikte kadavraya biraz hayat gelir ama "artık hiçbir zaman kendisi olmayacaktır" denir. Artık yaşamı anlamada eline birkaç kırıntı geçmiştir, başkalarına ve bunların yaşamak için edindikleri biçimlere öykünür... ve işte onlar gibi yaşamaya başlar. Ve Hıristiyanlığın içinde de bu doğal kişi bir Hıristiyandır, her Pazar kiliseye gider, papazı dinler ve onu anlar, çünkü bunlar iki ortaktır; ve biri öldüğü zaman diğeri birkaç kuruş karşılığında onu sonsuzluğun içine sokar; ama bir ben olmaya gelince, ne önce ne de sonra hiçbir zaman bir ben olamaz.

Doğrudanlığın umutsuzluğu budur: Hiçbir şekilde kendi olmayı istememek veya daha da kötüsü: Bir ben olmayı hiç istememek veya her şeyin en aşağı biçimi: Başka biri olmayı arzulamak, yeni bir ben'e sahip olmayı ummak. Aslında doğallık hiçbir ben'e sahip değildir ve kendini tanımadan kendini nasıl bulacaktır? Serüveni çoğu zamanda maskaralığa dönmektedir. Doğal insan umutsuzluğa düşerken, olmadığı ben'i ummak veya en azından bu ben olduğunu hayal etmek için bile yeterli bir ben'e sahip değildir. Bu durumda başka biri olmayı umarak

kendisine başka bir şekilde yardımcı olmaktadır. Bundan emin olmak için doğal insanlara bakalım: Umutsuzluk sırasında, akıllarına gelen ilk istek bir başkası olmak veya bir başkası haline gelmektir. Her şeye rağmen, umutsuzluğu bile insanların gözünde çok önemsiz olan bu tür bir umutsuz kişiye nasıl gülünmez. Genelde böyle bir insan sınır tanımayan bir komiklik-tedir. Bir ben'i (ve Tanrı'dan sonra hiçbir şey ben kadar sonsuz değildir) ve bu ben'in kendisinden başka biri haline gelme yöntemleri üzerine düşünmeye koyulduğunu tasarlayalım. Ve tek isteği tüm başkalaşımların en çılgını olan bu tür bir umutsuz, onun için değişimin giysi değiştirmek kadar kolay olduğu bu yanılsamanın âşığıdır. Çünkü doğal insan kendini tanımaz, sözcüğü sözcüğüne kendini ancak giysi olarak tanır, ancak dışsal yaşam olarak bir ben'i vardır (ve buradan onun sonsuz komikliği ortaya çıkar). Bu kadar gülünç bir aşağılama az bulunur; çünkü ben ile dışındakiler arasındaki fark sonsuzdur. Tüm bu yaşam doğal insan için değiştiğine ve umutsuzluğun içine düştüğüne göre bir adım daha atar, aklına şu düşünce gelir ve ona güler: Sahi! Eğer bir başkası olsaydım? Eğer kendime yeni bir ben sunsaydım? Evet bir başkası olsaydı! Ama sonra kendisini tanıyabilecek miydi? Başkente çıplak ayakla gelen bir köylünün burada çok para kazandığı anlatılır. Bu köylü kazandığı paralarla çorap ve ayakkabı alabildiği gibi geriye sarhoş olabilmeye yetecek kadar parası kalır. Böylece sarhoş olan köylü, köyüne geri dönmek ister ama yolun ortasına düşer ve sızar. Yoldan bir araba geçmektedir ve arabacı köylüye ayaklarının ezilmesini istemiyorsa ayağa kalkmasının gerektiğini bağırarak söyler. Böylece uyanan sarhoşumuz ayaklarına bakar, yeni çoraplar ve ayakkabı nedeniyle onları tanıyamaz ve bağırır: "Geç üstünden, onlar benim ayaklarım değil". Umutsuzluğa düşen doğal insan da aynısını yapar: Umutsuzluğu komikliğin dışında tasarımlayamaz, çünkü onun argosuyla ben'den ve umutsuzluktan söz etmek, doğrusu ustalık olur.

Doğrudanlığın, kendi üzerine bir düşünceyle birleşmiş olarak varsayılması durumunda, umutsuzluk biraz değişir; bu durumda kendi ben'in hakkında biraz daha bilinçli olan insan umutsuzluğun ve kendi durumunun umutsuz doğasının biraz daha fazla bilincinde olur; umutsuz olduğundan söz ettiğinde bu artık saçma değildir: Ama güçsüzlüğün umutsuzluğunun temelinde, her zaman edilgen bir durum vardır; ve biçimi umutsuzun kendi olmak istemediği biçimidir.

Saf doğrudanlığa göre buradaki gelişme şudur: Umutsuzluk bir şoktan, bir olaydan dışarı çıkmasa da, kendi üzerindeki bu düşünceye bağlı olabilir ve artık dışsal nedenlere basit, edilgen bir boyun eğme değildir; ama bir ölçüde kişisel bir çaba, bir eylemdir. Burada, belli bir derecede içsel düşünce, dolayısıyla ben üzerine dönüş vardır; ve bu düşünüm başlangıcı, içinde ben'in dışsal dünyanın kalan kısmıyla olan derin farkını gördüğü bu seçme eylemini başlatır. Bu başlangıç, aynı zamanda bu seçimin ben üzerindeki etkisini de başlatır. Ama bu, onu fazla uzağa götürmez. Bu ben, içindeki düşünce dağarcığı ile tüm sorumluluğu yüklenirse, derin yapısı ve sorumluluğu içinde bazı tehlikelerle karşılaşma riskini taşır. Çünkü hiçbir insanın bedeni mükemmel olmadığı gibi hiçbir ben de mükemmel değildir. Ne biçimde olursa olsun, bu zorluk dehşete düşmekten korur. Veya bazı olaylar ben'le doğrudanlık arasında, düşüncesinin yapamayacağı kadar derin bir kopuşu sağlar; ya da düşsel, ortaya çıkmaları durumunda aynı şekilde doğrudanlık ile bağları koparacak bir olasılığı keşfeder.

Böylece ben, umutsuzluğa düşer. Umutsuzluğu zayıflığın umutsuzluğudur, ben'in kendini gerçekleştirdiği umutsuzluğun zıddı olan ben'in edilgen acısıdır; ama kendi üzerindeki ufak düşünce dağarcığı sayesinde, burada hâlâ katıksız doğallıktan farklı olarak ben'ini savunmayı dener. Ben'i kendi haline bırakmanın ne büyük bir alt üst etme olduğunu anlar, doğrudanlığın insanı gibi bunu bir beyin kanaması haline getirmez, düşüncesi ona çok şey kaybedilebileceğini ama buna rağmen

ben'in kaybedilmeyebileceğini anlaması konusunda yardımcı olur, ödünler verir ve buna gücü vardır; çünkü bir noktaya kadar ben'ini dışarıdan ayırmıştır ve ben'i içinde sonsuz bir parçanın olması gerektiği konusunda belli belirsiz bir fikri vardır. Ama boşuna savaşır: Karşılaşılan güçlük tüm doğrudanlıkla tam bir kopmayı gerekli kılmaktadır ve bunun için de yeteri kadar törel düşünceye sahip değildir: Onu tüm dışsallıktan çıkarabilecek sonsuz bir soyutlama ile kazanılacak bir ben bilincine, doğrudanlığı üzerine geçirmiş bir ben'in zıddı ve sonsuz bir ben'in ilk biçimi ve içinde ben'in sınırsız yükümlülükleri ve yararları ile gerçek ben'ini üstlendiği bu sonsuz sürecin motoru olan çıplak ve soyut bir ben'in bilincine hiçbir şekilde sahip değildir.

O halde umutsuzluğa düşer ve umutsuzluğu, kendi olmayı istemektir. Bunun nedeni başka biri olmanın gülünçlüğünü kafasına koyması değildir; ben'i ile bağlantısını koparmaz, buradaki ilişkileri herhangi bir kişinin içerideki duman veya başka bir nedenden dolayı ona itici gelebilecek meskeni için sahip olabileceği duyguları anımsatmaktadır (komiklik, ben ile olan ilişkisinin hiçbir zaman bir insanın oturduğu yer ile olan ilişkisi kadar gevşek olmamasından kaynaklanmaktadır); bu nedenle bu insan evini terk eder ama onu tamamen bırakmadan, yeni bir yer tutmadan, eskisine kendi eviymiş gibi bakmayı sürdürerek, sakıncalı durumun geçeceğini tahmin ederek terk eder. Aynı durum umutsuzluğa düşen insan için de geçerlidir. Zorluk sürdüğü sürece, sözcüğün tam anlamıyla kendine dönmeye cesaret edemez, kendi olmayı istemez; ama kuşkusu geçtikten veya belki de değişecek olan bu durumdan sonra bu karanlık olasılık da unutulacaktır. Böylece bu durumun geçmesini beklerken, bir değişiklik olup olmadığını görmek için ben'ine çok ender ziyaretler yapar. Ve bir değişiklik olduğu an, kendini yeniden düzene sokar; kendini bulduğunu söylerken yalnızca bıraktığı noktayı eline geçirdiğini söylemek isterken, elinde,

ben'ine ilişkin bir kuşkudan başka bir şey yoktur ve ondan öteye gidemez.

Ama hiçbir şey değişmezse, kendini başka türlü düzene sokar. Gerçekten bir ben olmak için izlemek zorunda olduğu içsel yola tamamen sırt çevirir. Böylece tüm ben ve gerçek sorunu, ruhunun derinliklerinde bir tür sahte kapı haline gelir. Bu kapının arkasında da hiçbir şey yoktur. Lisanında ben olarak adlandırdığı, yani kendisine yatkınlıklar, yetenekler, vs. olarak verilen şeyi üstlenir; ama bu ben'i dışarıya yani yaşam, gerçek yaşam, etkin yaşam olarak adlandırılan şeye yönelmiş olarak üstlenir; kendi üzerinde tuttuğu çok az olan düşünümle sadece sakınımlı ilişkileri vardır, arka tarafta saklı kalan şeyin ortaya çıkmasından endişe duyar. Böylece yavaş yavaş ben'i unutmayı başarır; zamanla ben'i neredeyse gülünç bulur; özellikle de kibar toplumda gerçek yaşama uyumu ve zevki olan dinamik ve değerli diğer insanların arasında olduğu zaman. Çok hoş! İşte mutlu romanlarda olduğu gibi birkaç yıllık bir koca, iş sahibi, aile babası ve vatandaş, hattâ büyük insan, etkin bir kişilik; evinde hizmetçileri ondan söz ederken ona bir ben yakıştırır: "Beyefendinin bizzat kendisi", önemli bir kişi; davranışı tüm insanlara hak ettiğini vermesini bilir; kendi kişiliğinin de aynı şeyi hak ettiğini unutmaz, bu hak açısından değerlendirdiğimizde, onun bir kişilik olduğu tartışma götürmez. Ve Hıristiyanlıkta, iyi yetişmiş Hıristiyanların içindeki Hıristiyandır (tıpkı paganizmde bir pagan ve Hollanda'da bir Hollandalı olacağı gibi). Ölümsüzlük sorunu onun zihnini çoğu zaman meşgul etmiştir ve papaza bir kezden daha fazla gerçekten ruhun var olup olmadığını ve insanın yeniden kendini bulup bulamayacağını sormuştur; ki bu, ben'i olmadığı için onu özellikle ilgilendiren bir noktadır.

En ufak bir yergi kırıntısı olmaksızın bu tür umutsuzluğu nasıl gerçekten betimleyebiliriz! Komiklik, kendi umutsuzluğundan geçmiş olarak söz etmesidir; korkunçluk ise zannettiği gibi bunu aştıktan sonra durumunun tam da umutsuzluk olma-

sıdır. Dünyada bu kadar övülen tüm bu pratik bilgeliğin, iyi öğütlerin ve bilge özdeyişlerin tüm bu kutsal dizisinin, tüm bu "göreceğiz"lerin, "kaderimize boyun eğeceğiz"lerin, "her şeyi arkada bırakın"ların, vs. altındaki sonsuz gülünçlük, ideal bir anlamda, ne gerçek tehlikenin nerede olduğunu ne de tehlikenin ne olduğunu bilen tam aptallığın ta kendisidir. Ama buradaki korkunçluk, bu törel aptallıktır.

Geçicinin veya geçici bir şeyin umutsuzluğu ve özellikle bu umutsuzluğun ikinci biçimi olan kendi hakkında biraz düşünceye sahip doğal insanın umutsuzluğu, umutsuzluğun en yaygın biçimidir. Umutsuzluk düşünceyle ne kadar çok donanırsa, o kadar az görülür veya o kadar az rastlanır. İnsanların çoğunluğunun umutsuzluklarının derinliklerine fazla inmedikleri doğru olsa da bu, hiç umutsuz olmadıklarını göstermez. Yaşamlarında tinsel bir amaç olan kişiler çok enderdir! Bunu deneyenler çoktur ve bunların içinde bu amacı terk etmeyen çok azdır! Ne tedirginliği ne de gerekleri öğrenmiş oldukları için geri kalan her şey onlara önemsiz, hattâ sonsuz derecede önemsiz gelmektedir. Aynı zamanda ruhundan kuşku duymanın ve tin olmak istemenin –onların gözünde bu bir çelişkidir ve çevrelerinin aynası bu çelişkiyi apaçık hale getirmektedir– dünya için bir zaman savurganlığı olduğu ve bunun yasalarca cezalandırılmasının gerektiği veya en azından insanlığa karşı bir ihanet ve çılgın bir yokluğun zamanını dolduran saçma bir meydan okuma olarak küçümsenmesi veya alaya alınmasının gerektiği, özrü olmayan bir savurganlık olduğu düşüncesine katlanamaz bunlar. Böylece yaşamlarının içine bir an doğar ve maalesef bu an en iyisidir! Bu anda en azından içsel bir doğrultuya saparlar, yol onlara ıssız bir çöle götürüyormuş gibi gelir... *"ve her tarafta güzel ve yeşil bir otlak bulunmaktadır"*. Böylece buna kendilerini bırakırlar ve maalesef en güzel zamanları olan bu zamanı hemen unuturlar ve bu zaman sanki bir çocukmuş gibi akıllarından çıkar. Bunlar üstelik papazlarca kurtuluş konusunda ikna edilmiş Hıristiyanlardır. Bilindiği gibi

bu umutsuzluk en yaygın olanıdır; o kadar yaygındır ki umutsuzluğun yalnızca gençlere özgü bir şey olduğu ve yaşamın en üst noktasına ulaşmış olgun insanda hiçbir şekilde bulunmaması gerektiği yolundaki genel kanıyı tek başına açıklar. Bu, insanların çoğunun, tüm yaşamları boyunca çocukluk ve gençlik dönemlerini pek fazla aşamadıklarını görmeyen –evet görmeyen, oysa görülmeyen şeyin insanlar için söylenebilecek neredeyse en iyi şey olduğunu anlamamak daha da kötüdür– ve bu nedenle aldanan umutsuz bir görüştür: Bu yaşam, bir parça kendi üzerinde düşünce ile bezenen doğal bir yaşamdır. Hayır, umutsuzluk sadece gençlerde bulunan ve "büyürken kaybedilen yanılsama gibi" büyürken bizi terk eden bir şey değildir. Çünkü yaptıklarını düşünecek kadar aptal olsalar bile bu tam da yapamadıkları şeydir. Aksine, bir genç kadar çocuksu yanılsamalarla dolu bir sürü erkek, kadın ve yaşlı insan vardır. Aslında biri umudun, diğeri de hatıranın olmak üzere iki tür yanılsamaya maruz kalınmaktadır. Gençlerin umut yanılsaması, yaşlı insanların anı yanılsaması vardır; ama aynı zamanda yaşlı insanlar bu anı yanılsamasının kurbanı oldukları için bundan yalnızca umut biçimi taşıyan bir fikir oluştururlar. Doğal olarak onları rahatsız eden, bu fikir olmayıp oldukça gülünç olan şu fikirdir: Sözde üstün ve yanılsamasız bir görüş açısından bakarak gençlerin yanılsamalarını küçümsemek. Gençlik, kendinin ve yaşamın olağanüstülüğünü beklerken yanılsamanın içinde yaşar; buna karşın yaşlılarda yanılsama, çoğu zaman gençliklerini anımsama biçimlerindedir. Yaşı nedeniyle yanılsamadan kurtulmuş olması gereken bir genç kız kadar düşsel yanılsamaların içinde yüzer, anı olarak da genç kızlık yıllarında çok mutlu, çok güzel olduğunu düşünür. Yaşlıların çok söz ettikleri bu geçmiş, gençlerin geleceğe dönük yanılsaması kadar büyük bir yanılsamadır; her ikisinde de yalan veya şiir vardır.

Ama çok mutsuz olan bir yanlışlık da umutsuzluğun yalnızca gençlere özgü olduğunu düşünmektir. Ve genel olarak –zihnin yapısını yanlış olarak anlamaktan ve üstelik insanın yalnız-

ca basit bir hayvansı yaratık olmayıp ayrıca bir zihin de olduğunu bilmemekten başka– inancın ve bilgeliğin yıllarla birlikte dişlerin, sakalın çıkması gibi yavaş yavaş kendiliğinden oluştuğunu düşünmek ne aptallıktır. Hayır, insanlar kaçınılmaz olarak nereye varırsa varsın ve başlarına ne gelirse gelsin, tek bir şey yazgının dışında kalır: İnanç ve bilgelik. Çünkü zihin söz konusu olduğunda, basit kadercilik kesinlikle insana hiçbir şey getirmez, zihnin kendinden daha acımasız bir düşmanı yoktur; ama aksine yıllar geçtikçe yitirilmesi bundan daha kolay olan hiçbir şey de yoktur. Belki de yıllarla birlikte sahip olunan bir parça içsellik, bir parça tutku, duygu, hayal de öylece uçup gider ve yaşamı öylece (çünkü bu tür şeyler öylece oluşurlar) anladığını zanneden bayağılığın bayrağı altında dizilinilir. İnsan, tabii ki yıllara bağlı olan bu düzelme durumuna kendi umutsuzluğu içinde bir iyilik olarak bakar ve hiçbir zaman umutsuzluğa düşme fikrine sahip olmayacağı konusunda kolayca emin olur (ve yerici bir anlamda, hiçbir şey bundan daha kesin değildir); hayır! Tinsel yokluk olan bu umutsuzluğun içinde kalarak kendini korumuştur. Aslında Sokrates, insanı tanımamış olsaydı gençleri sever miydi?

Ve bir insanın zamanla en basit umutsuzluğa batması her zaman gerçekleşmezse bu, umutsuzluğa düşmenin yalnızca gençlere özgü olduğu anlamına mı gelir? Gerçekten yaşla gelişen ve ben'inin derin bilincini olgunlaştıran insan belki de umutsuzluğun üst bir biçimine ulaşabilir. Ve eğer yaşamı boyunca sadece vasat gelişmeler kaydederse, saf ve basit bayağılığın içine batmadan insanda, babada ve yaşlıda genç bir insan varlığını sürdürürse, her zaman gençliğin vaat ettiklerinden birazını korursa, her zaman geçiciden veya geçici bir şeyden, bir genç gibi umutsuzluğa düşme riskini taşır.

Eğer yaşlı bir insanın umutsuzluğu ile genç bir insanın umutsuzluğu arasında fark varsa bu, ancak ikincil niteliklidir ve tamamen rastlantısaldır. Genç gelecekten; gelecekteki bir şimdi gibi umutsuz olur; gelecekte, yüklenmek istemediği ve bunun

aracılığıyla kendi olmak istemediği bir şey vardır. Yaşlı insan geçmişten, geçmiş gibi sürmeyen geçmişteki bir şimdi gibi umutsuz olur; çünkü umutsuzluğu tam bir unutuşa kadar gitmez. Bu geçmiş olgu belki de pişmanlığının hissedilmesi gerektiği bir şey bile olabilir. Ama pişmanlık olabilmesi için öncelikle umutsuz olmak ve sonuna kadar verimli bir biçimde umutsuz olmak gerekir ve böylece tinsel yaşam derinliklerden ortaya çıkabilecektir. Ama umutsuz insanımızın şeylerin böyle bir karara kadar gitmesine izin verecek cesareti yoktur. Ve orada kalır ve hâlâ umutsuz olarak, unutuşun gücü ile kötülüğü iyileştirmeyi ve böylece tövbe eden yerine yataklık eden olmayı başaramayıp daha da umutsuzluğa kapıldıkça, zaman geçer. Ama insan ister yaşlı, ister genç olsun temelde umutsuzluk aynıdır, umutsuzluğu daha yüksek bir biçime değin yoğunlaştıran veya inanca götüren sonraki bir savaşımı olanaklı kılan bilinç olarak ben içindeki sonsuzluğun dönüşümü başarılamaz..

Bu durumda buraya kadar özdeş bir biçimde kullanılan şu iki terim arasında temel bir fark yok mudur: Geçici olanın umutsuzluğu (bütünselliği belirten) ve geçici bir şeyin umutsuzluğu (ayrık bir olayı belirten)? Tabii ki vardır. Ben imgelemin içindeki sonsuz bir tutkuyla geçici bir şeyden umutsuzluğa düştüğü an, sonsuz tutku bu ayrıntıyı, bu bir parça şeyi, bütünsel geçicilikle kapatıncaya kadar yükselir, yani bütünlük fikri umutsuz kişide vardır ve o kişiye bağlıdır. Geçici olan (bu özelliğiyle) tam da bu özel olayda kaybolan şeydir. Gerçekte, tüm geçiciyi kaybetmek veya ondan yoksun kalmak olanaksızdır, çünkü bütünlük bir kavramdır. O halde ben, öncelikle gerçek kaybedişi sonsuza kadar geliştirir ve daha sonra bütünsel geçicilikten umutsuzluğa düşer. Ama bu farklılık (tüm geçici olandan umutsuzluğa düşme ile geçici bir şeyden umutsuzluğa düşme arasında) tüm değeriyle sarılmak istenirse hemen ben'in bilincine temel bir gelişim sağlanmış olur. Geçicinin umutsuzluğunun bu formülü böylece umutsuzluğun daha sonraki formülünün ilk anlatımına dönüşür.

2- Sonsuza veya Kendine Göre Umutsuzluk

Geçici olandan veya geçici bir şeyden umutsuzluğa düşmek, gerçek umutsuzluk ise aslında her umutsuzluğun formülü olan sonsuzluktan ve kendinden umutsuzluğa düşmekle aynı kapıya çıkar.[2] Ama betimlenmiş olan umutsuz kişi, arkasında genel olarak olup biten şeyden kuşku duymaz; geçici bir şeyden umutsuzluğa düştüğünü zannederek durmadan umutsuzluğa düştüğü şeyden söz eder ama gerçekte umutsuzluğu sonsuzluğa ilişkindir; çünkü geçici olana veya daha açıkçası geçici bir şeye bu kadar değer vererek veya onu öncelikle geçici olan şeyin bütünlüğüne varıncaya kadar genişleterek ve daha sonra bu bütünlüğe o kadar değer vererek sonsuzluk konusunda umutsuzluğa düşer.

Bu son umutsuzluk biçimi önemli bir gelişmedir. Diğeri *güçsüzlüğün umutsuzluğu iken buradaki insan kendi güçsüzlüğünden umutsuzluğa düşer* ama umutsuzluğu hâlâ meydan

---

[2] İşte bu nedenle dil şunu söylerken haklıdır: Geçici*den*, sonsuzluktan ama aynı zamanda kendinden umutsuzluğa düşmek; çünkü burada hâlâ, düşünce için her zaman sonsuzluk*tan* umutsuzluğa düşme olan umutsuzluğun bir durumu vardır, buna karşın umutsuzluğa *düşülen şey*, belki de çok farklıdır. Sizi umutsuzluğa sabitleyen şey*den* umutsuzluğa düşülür. Mutsuzluktan, geçici olandan, servetin kaybedilmesinden, vs. ama aynı zamanda bizi bunlardan kurtaran şeyler*den* de umutsuzluğa düşülür: Sonsuzluktan, kurtuluştan, gücümüzden, vs. İki bakımdan diyalektik olduğu için ben'le birlikte kendin*den* ve kendisi *bakımından* umutsuzluğa düşülür. Buradan özellikle umutsuzluğun alt biçimlerine özgü olan ama aynı zamanda hemen hemen her şeyde bulunan karanlık ortaya çıkar: Ne hakkında olduğunu görmeden ne *bakımdan* umutsuzluğa düşüldüğünü tutkusal bir aydınlıkta görmek. İyileşmek için dikkatin bir yön değişimi gereklidir, bakışı *nedenden ne bakımdana* çevirmek gereklidir; ve ne hakkında olduğunu tam bir biçimde bilerek umutsuz olmanın gerçekte mümkün olup olmadığını bilmek, salt felsefi görüş açısından ince bir nokta olurdu.

okuma umutsuzluğundan (B) farklı olarak bir güçsüzlük umutsuzluğudur. O halde bu fark sadece görecelidir: Daha önceki umutsuzluk biçimi güçsüzlüğün bilincini aşamıyordu, buna karşın buradaki bilinç daha ileri gider ve yeni bir bilincin, güçsüzlüğün bilincinin içinde yoğunlaşır. Umutsuz kişi geçici olana bu kadar önem vermenin güçsüzlüğünü, umutsuz olma güçsüzlüğünü kendinde görür. Ama bu şekilde dürüstçe umutsuzluktan inanca yönelmek yerine, bu güçsüzlüğün altında Tanrı karşısında küçük düşerek umutsuzluğun içine dalar ve güçsüzlüğünden umutsuzluğa düşer. Böylece bakış açısı değişir: Umutsuzluğunun her zaman daha fazla bilincinde olarak, şimdi, sonsuzluk hakkında umutsuzluğa düştüğünü, geçici olana çok anlam vermenin güçsüzlüğünden, kendinden umutsuzluğa düştüğünü bilmektedir; bu da umutsuzluğu için sonsuzluğun ve ben'in kaybedilişine eşittir.

Burada gelişme vardır. Öncelikle ben bilincinde: Çünkü sonsuzluk hakkında umutsuzluğa düşmek, bir ben fikri olmadan, kendi sonsuzluğunun var olduğu veya bir zamanlar var olabileceği fikri olmadan olanaksızdır, aynı zamanda kendi de umutsuzluğa düşmek için bir ben'e sahip olunduğu bilinci olmalıdır; buna rağmen insan geçici veya geçici bir şeyden değil, kendinden umutsuzluğa düşmektedir. Üstelik burada umutsuzluk olan şeyin bilinci daha da çoktur ki bu, aslında sonsuzluğun ve ben'in kaybından başka bir şey değildir. Doğal olarak insan aynı zamanda durumunun umutsuz yapısı üzerine daha fazla bilince sahiptir. Şu anda umutsuzluk yalnızca edilgen bir kötülük olmayıp aynı zamanda bir eylemdir. İnsan geçici olanı kaybettiği ve umutsuzluğa düştüğü zaman, umutsuzluk her zaman ben'den kaynaklanmasına rağmen dışarıdan geliyormuş gibi görünür ama ben bu son umutsuzluktan umutsuz olursa, buradaki umutsuzluk ben'den, doğrudan veya dolaylı bir tepki olarak gelir ve bu yönüyle, ben'den fışkıran meydan okuma umutsuzluğundan ayrılır. Burada nihayet bir diğer gelişmeyi belirtelim. Yoğunluğunun artışı bile bu umutsuzluğu bir anlam-

da kurtuluşa doğru yaklaştırır. Çünkü derinliği bile onu unutuluştan korur; bu umutsuzluk iyileşmeden, her an bir kurtuluş şansını içinde taşır.

Bununla birlikte bu biçim umutsuzluk, kendi olunmanın istendiği umutsuzluk biçimi altında sınıflandırılmalıdır. Bir babanın oğlunu mirastan mahrum etmesi gibi, ben de bu kadar zayıflıktan sonra kendini tanımayı reddeder. Umutsuzluk içinde, zayıflığını unutamaz, bir anlamda kendinden tiksinir, kendini bulabilmek için bir mümin gibi zayıflığı altında ezilmek istemez; hayır, umutsuzluğu içinde, ne kendinden söz edilmesini duymak ne de kendi hakkında bir şey bilmek ister. Ama unutuluşun yardımıyla nasıl davranacağını dahi bilemez; unutma sayesinde tin-dışı klanda kendini göstermeyi ve böylece bir insan ve sıradan bir Hıristiyan olarak yaşamayı dahi beceremez; hayır, ben bunu yapmayı başaramayacak kadar aşırı ben olmuştur. Oğlunu mirastan mahrum bırakan ve bu dış davranıştan fazla ileriye gidemeyen babanın çoğu zaman bu şekilde oğlundan kurtulamaması gibi insan da düşüncesinden kurtulamaz; ama hâlâ nefret ettiği erkeği (ve bu erkek onun dostudur) lânetleyen âşık kadına bu lânetleme fazla yardımcı olmaz ve onu daha çok bağımlı hale getirir; aynı durum ben'i ile karşı karşıya olan umutsuz kişimiz içinde geçerlidir.

Daha öncekinden bir derece daha derin olan bu umutsuzluk, dünyada daha az rastlananlardandır. Gerisinde sadece yokluk bulunan, lânetlenmiş bu kapı burada gerçek bir kapıdır; ama kilitlenmiştir ve arkasında, kendine özen gösteren ben, kendini sevmek için yeteri kadar kendi olmasına rağmen kendi olmayı reddetmeye çabalar ve bunun için zamanı aldatır. Bu, şimdi meşgul olacağımız şey olan kapalılıktır. Kapalılık, düşünsel zayıflık diye küçümsediği saf doğallığın zıddıdır.

Ama böyle bir ben gerçekte var mıdır, çöle, manastıra veya delilerin arasına mı kaçmıştır? Diğerleri gibi giyinik bir canlı mıdır yoksa onlar gibi günlük örtünün altına mı gizlenmiştir? Öyle ya! Neden olmasın! Ben'inin bu gizemlerinin içine hiç

kimse, hattâ hiçbir ruh girmemiştir, bunun gerekliliğini bile hissetmez veya onu bastırmayı bilir, bir de kendisini dinleyelim: "Ama hiçbir şeyi gizlemeyi bilmeyenler yalnızca saf doğallardır; bunlar, zihin olarak, bedeni hiçbir sıkıntı duymadan her şeyi bırakan küçük yaştaki çocukla hemen hemen aynı noktadadır." Çoğu zaman "gerçek, doğal, içtenlik, kaçamaksız açık yüreklilik" olduğu savında bulunan ve yetişkinde beden doğal bir gereksinim hissettiği an sözünü tutmamaya götüren bu doğallıktır. Bununla birlikte çok az düşünen de olsa, her ben'in kendini yönetme konusunda bir fikri vardır. Ve bu şekilde umutsuz kişimizin haddini bilmezleri yani herkesi, "bir canlı"nın görüntüsünü kaybetmeden ben'inin gizlerinden uzakta tutmaya yetecek kadar kapalılığı vardır. Bu kişi eğitimlidir, evlidir, aile babasıdır, geleceğin önemli bir devlet memurudur, saygıdeğer ve işleri iyi olan bir babadır, karısına karşı çok yumuşaktır, çocuklarına karşı özenlidir. Ve aynı zamanda Hıristiyan mıdır? Evet ama kendi tarzında. Karısının kendisini yetiştirmek için dinle ilgilenmesini iyi bir gözle ve belirli bir melankolik neşe ile karşılamasına rağmen Hıristiyanlık hakkında tek söz etmemeyi yeğler. Genellikle kiliseye gitmez, papazların çoğu onun için gerçekte neden söz ettiklerini bilmeyen kişilerdir. Sadece bir kişinin bildiğini itiraf eder; ama bir başka neden onu dinlemeye gitmekten alıkoyar, çünkü onun kendini çok fazla ileri götürmesinden korkar. Buna karşın oldukça sık olarak, nefes almak veya başka zamanlar uyumak kadar hayatî olan bir yalnızlık gereksinimi onu sarar. İnsanların genelinden daha fazla olarak bu yaşamsal gereksinimi hissetmesi onda daha derin bir yapının olduğunun başka bir göstergesidir. Yalnızlık gereksinimi her zaman içimizde tinsel bir yan olduğunu kanıtlar ve bu tinselliği ölçmemizi sağlar. "Kuşbeyinli insanlar sürüsü, birbirinden ayrılamayanların kalabalığı" bu gereksinimi o kadar az hisseder ki, muhabbet kuşları gibi yalnız kaldıkları an ölürler; kendilerine şarkı mırıldanmadıkça uyumayan küçük çocuklara benzerler; onlara yemek, içmek, uyumak, dua etmek ve âşık olmak,

vs. için gerekli toplumsallığı sağlayan şarkı nakaratlarına gereksinimleri vardır. Ama ne Antik Çağ ne de Orta Çağ bu yalnızlık gereksinimini gözardı ediyordu, ifade ettiği şeye saygı gösteriliyordu. Çağımız, sonu gelmeyen toplumsallığı ile yalnızca suçlulara uygulamayı bildiği yalnızlık karşısında titremektedir. Günümüzde kendini ruhuna terk etmek bir suçtur ve o halde yalnızlığın âşığı insanlarımızın suçlularla birlikte aynı kategoride sayılmasından daha normal hiçbir şey yoktur.

Kapalı umutsuz kişi ben'inin kendisiyle ilişkisiyle meşgul olarak saatleri, sonsuzluk için yaşanmamış olsa da sonsuzlukla bir parça ilişkisi olan ardışık saatleri boşuna yaşar; aslında ilerlemez. Ama bu saatleri geçirdikten ve yalnızlık gereksinimi yatıştıktan sonra sanki dışarı çıkıyor gibidir; karısını ve çocuklarını bulmak için eve geldiği zaman bile. Onu nazik bir koca, özenli bir baba yapan şey, babacan özünün ve görev duygusunun dışında, kendi içinde güçsüzlüğünden oluşturduğu itiraftır.

Diyelim ki onunla sırlarını açacak denli içli dışlı olundu ve ona şöyle söylendi: "Ama sizin bu kapalılığınız, gururdan başka bir şey değil! Aslında siz yalnızca kendinizden gurur duyuyorsunuz!" Kuşkusuz size gerçeği itiraf etmeyecektir. Kendisiyle baş başa kaldığında belki de karşısındakinin haklı olduğunu kabul edecektir; ama onun zayıflığına nüfuz edecek ben tutkusu hemen gurur olamayacağı yanılgısını uyandıracaktır, çünkü tam da zayıflığından umutsuzluğa düşmüştür; sanki zayıflığa bu devasa yükü getiren gurur değilmiş gibi, sanki ben'inden kibirlenmenin istenci, zayıflığının bu bilincini taşımayı engellemiyormuş gibi. Ve ona şunlar söylenmiş olsaydı: "İşte tuhaf bir karmaşıklık, tuhaf bir zorluk; çünkü aslında tüm bozukluk düşüncenin kurulma biçiminden ileri geliyor, yoksa her şey normal olurdu, işte senin için tam da izlenilecek ve seni ben'in umutsuzluğu yoluyla kendi ben'ine götürecek yol budur. Zayıflık hakkında söylediğin doğrudur ama umutsuz olman gereken, zayıflık değildir; kendi haline gelmek için ben'ini parçala ve

böylece zayıflıktan umutsuz olmaya bir son ver." Bu önermeler bir dinginlik dakikası içinde onu itiraf ettirecektir; ama tutku yeniden onun görüşünü saptıracak, başka yanlış bir viraj onu umutsuzluğa itecektir.

Daha önce söylendiği gibi böyle bir umutsuza her zaman rastlanmaz. Ama umutsuzluğu içinde yalnız başına kalmakla yetinmezse, diğer taraftan onu inancın doğru yoluna iten bir devrim içinde oluşmazsa: Bu durumda ya umutsuzluğu her zaman kapalı olan üst bir biçimde yoğunlaşacaktır ya da yaşamını bir gizlilik olarak saran dışsal bir kılık değiştirmeyi yıkıntı haline getirerek parçalanacaktır. Bu son durumda onun var oluşun içine, belki de büyük girişimlerin sağladığı oyalanmanın içine atıldığı görülecektir, belki de kariyerinin kuşkusuz birçok iz bırakacağı bu tedirgin kafalardan biri haline gelecektir: Her zaman unutuluşun peşinde olan bu kafalar, içsel gürültüleri karşısında, annesinin lanetlerinden kaçan III. Richard'ınkilerden farklı olsa da, güçlü ilaçlar isterler. Veya umutsuzluğu içinde ama her zaman, olmak istemediği ben'in bilinci ile birlikte doğallığa geri dönmek için duyularda, belki de sefahatte unutmayı arayacaktır. Birinci durumda, umutsuzluk yoğunlaştığı zaman meydan okumaya döner ve bu durumda güçsüzlük yakınmalarını ne kadar miktardaki yalanın gizlediğini ve meydan okumanın her zaman öncelikle güçsüz olmanın umutsuzluğu tarafından ifade edildiğini ileri sürmenin hangi diyalektik gerçek olduğu çok iyi görülecektir.

Ama sessizliği içinde debelenmekten başka bir şey yapmayan bu sessize son bir bakış atalım. Eğer sessizliğini el değmeden, her bakımdan mükemmel olarak korursa, intihar ilk riskidir. Genelde insanların doğal olarak böyle bir kapalı insanın maruz kalabileceği şey hakkında en ufak bir fikirleri yoktur; bunu öğrenselerdi şaşkına dönerlerdi. Her şeyden önce intihar tehlikesi taşıdıkları doğrudur. Aksine biri ile konuşsun, birine açılsın, kesinlikle kendisinde öyle bir rahatlama, öyle bir yatışma olur ki intihar kapalılığın sonucu olmaktan çıkar. Bir sır-

daş, bir teki bile, mutlak kapalılığı bir ton azaltmak için yeterlidir. Bu durumda intiharı bertaraf etme şansı doğar. Ama sırdaşlığın kendisi de umutsuzluğa yol açabilir, bu durumda kapalı insan, bir sırdaş bulmaktansa susma acısına katlanmayı yeğler. Tam da bir sırdaşa sahip olduğu için umutsuzluğa sürüklenen kapalı insan örneği çoktur. Bu durumda intihar oluşabilir. Bir şair, şiirin sonunu sırdaşın kahraman tarafından öldürülmesi biçiminde düzenleyebilir. Sıkıntılarını birine açma gereksinimi duyan ve sırayla bir sürü sırdaş kullanan iblis bir despotu hayal edebiliriz. Sırdaşlıkta sırası gelenin ölümü kesindir: Sır iletilen kişiler öldürülür. Bir yazar için, aynı zamanda hem sırdaştan vazgeçemeyen hem de ona katlanamayan şeytani bir karakterin acılı çelişkisini bu biçimde betimlemek iyi bir konudur.

B- *Kendi olunmanın istendiği umutsuzluk veya meydan okuma umutsuzluğu üzerine*

Zayıflığın umutsuzluğunun (a) kadınsal olarak nitelenebileceği kanıtlandığına göre aynı şekilde bu umutsuzluğu erkeksel olarak niteleyebiliriz. İşte bu nedenle, daha öncekine göre, tinin görüş açısından bakıldığında, bu hâlâ umutsuzluktur. Ama erkeklik, alt bir sentez olan dişiselliğin zıddına, tinsel kaynaklıdır.

a, 2'de betimlenen umutsuzluk, umutsuz kişinin hiçbir şekilde kendi olmak istemediği, güçsüz olmanın umutsuzluğudur. Ama yalnızca bir diyalektik basamak sonra, eğer bu umutsuz kişi sonunda hiçbir şekilde kendi olmak istemediğinin nedenini bilirse her şey alt üst olur ve meydan okuma olanağına sahip oluruz; çünkü o, umutsuz olduğu için kendi olmak ister.

Önce geçici olanın veya geçici bir şeyin umutsuzluğu, daha sonra sonsuzlukla bağlantılı olarak kendinin umutsuzluğu gelir. En sonunda, aslında sonsuzluk sayesinde umutsuzluk olan ve içinde umutsuz kişinin kendi olmak için ben'e bağlı sonsuzluğu kötüye kullandığı meydan okuma gelir. Ama tam da umutsuzluktan yardım aldığı içindir ki bu umutsuzluk gerçeğe

bu kadar yaklaşır ve ona bu kadar yakın olduğu içindir ki sınırsızca uzağa gider. İnanca götüren bu umutsuzluk, sonsuzluğun yardımı olmadan var olamazdı; sonsuzluk sayesinde ben kendini tekrar bulmak için kaybolma yürekliliğini yeniden bulmaktır; burada, aksine, kaybolmakla başlamayı reddetmekte, ama kendi olmayı istemektedir.

Bu umutsuzluk biçiminde, gitgide daha fazla ben'inin, dolayısıyla gitgide daha fazla umutsuzluk olan şeyin ve içinde bulunulan durumun umutsuz yapısının bilincine varılır: Burada, umutsuzluk bir eylem olduğunun bilincindedir ve çevresel baskı altındaki edilgen bir acı olarak dışarıdan gelmemektedir, aksine doğrudan ben'den kaynaklanmaktadır. Ve böylece, zayıf olmanın umutsuzluğuna göre bu meydan okuma gerçekten yeni bir niteliktir.

Kendi olunmanın istendiği umutsuzluk, aslında sadece ben'in biçimlerinin en soyutu, olasılıklarının en soyutu olan sonsuz bir ben bilincini gerekli kılar. Bu, umutsuzun, ben'ini onu ortaya koyan güçle olan tüm ilişkisinden koparark ve onu böyle bir gücün varlığı fikrinden kurtararak olmak istediği ben'dir. Ben, bu sonsuz biçimin yardımıyla umutsuzca kendine sahip olmak veya kendinin yaratıcısı olarak, ben'inden umutsuzca olmak istediği ben'i yaratmak ve somut ben'i içinde kabul edeceği ve etmeyeceği şeyleri seçmek istemektedir. Çünkü bu somut ben, herhangi bir somutlama değildir; bu kendidir, aslında zorunluluğu ve sınırları vardır, bu ben somut olgulardan, vs. doğan kaynakları, özellikleri, vs. ile kesin, özel bir biçimde belirlenmiştir. Ama olumsuz ben olan sonsuz biçimin yardımıyla insan önce tüm bunları, onlardan böylece kafasına göre bir ben çıkarmak için değiştirmeye koyulur ve olumsuz ben'in bu sonsuz biçimi sayesinde daha sonra olmak istediği ben'i üretir. Daha doğrusu diğer insanlardan daha erken başlamak, başlangıç aracılığıyla ya da başlangıçla birlikte değil, "baştan" başlamak ister; ve ben'inin sorumluluğunu yüklenmeyi, amacını kendi payına düşen bu ben'de görmeyi reddederek

ulaşmaya çabaladığı sonsuz biçim aracılığıyla, ben'ini kendi başına inşa etmek ister.

Bu umutsuzluğa genel bir ad vermek gerekirse, yalnızca felsefesini düşünmeksizin buna stoacı adı verilebilir. Ve daha fazla açıklık için etken ben ve edilgen ben ayrımı yapılabilir ve birincinin nasıl kendine bağlandığı ve ikincinin edilgen acısı içinde nasıl kendine bağlandığı görülecektir: O halde formül her zaman kendi olunmanın istendiği umutsuzluğun formülü olarak kalacaktır.

Eğer umutsuz ben *etken* bir ben ise, giriştiği şey ne kadar büyük, şaşırtıcı, sağlam olursa olsun kendisiyle olan bağı temelde yalnızca deneyseldir. Kendisini üzerinde hiçbir güç tanımadığı için, içsellikten gerçekten yoksundur veya kendisi en tutkulu titizliklerini deneylerinde uyguladığında, büyü ile gerçeğin ancak bir benzerini yapabilir. Bu da yalnızca hileli bir gerçektir. Prometheus tarafından tanrılardan çalınan ateş gibi... burada Tanrı'dan, onun bize baktığı düşüncesi çalınmaktadır ve bu, ciddi bir şeydir; ama umutsuz kişi, sadece bir deney yapıcısı olmasına rağmen girişimlerine sonsuz bir anlam ve yarar vererek yalnızca kendine bakar. Çünkü umutsuzluğunu Tanrı'da deneysel olarak oluşacak noktaya kadar ileri götürmeden, hiçbir türevsel ben kendine bakarak sahip olduğundan fazlasını elde edemez; son noktada, her zaman yalnızca ben vardır, bu ben'i çoğaltarak ben'den ne fazlasını ne de azını elde ederiz. Bu anlamda ben, kendi olmak için gösterdiği umutsuz çaba içinde, artık bir ben olmayacak noktaya kadar kendi zıddı içine dalar. Eylemini çevreleyen tüm diyalektik içinde hiçbir sabit nokta yoktur; ben olan şey hiçbir zaman değişmeden kalmaz, sonsuz bir değişmez olamaz. Olumsuz biçiminin uyguladığı güç, bağladığı kadar çözer; istediği zaman baştan başlayabilir ve bir düşünceyi izlemek için hangi sırayı düzenlerse düzenlesin, eylemi her zaman bir varsayım olarak kalır. Gitgide kendi olmayı başarmaktan uzaklaşarak gitgide daha çok varsayımsal bir ben haline gelir. Ben kendinin efendisidir, mutlak biçimde kendinin

efendisidir ve umutsuzluk budur ama aynı zamanda tatmini için zevki kabul etmesidir. Ama ikinci bir araştırma, bu mutlak prensin aslında bir krallığı olmadığından hiçbir şeyi yönetmeyen bir kral olduğu konusunda sizi kolaylıkla ikna eder; durumu, hükümranlığı her an ayaklanmanın meşruluk olduğu bu diyalektiğe boyun eğer. Sonunda her şey ben'in keyfiliğine dayanmaktadır.

O halde umutsuz insan yalnızca hayalî şatolar yapar ve her zaman yel değirmenlerine yakalanır. Bu deney yapıcısının tüm erdemlerinin sahip olduğu parlaklık işte budur! Bu erdemler Doğu şiiri gibi bir an için büyüler: Kendine hâkimiyet, bu kaya sağlamlığı, tüm bu sarsılmazlık vd. masala pek benzemektedir. Ve bu, gerçekten gerisinde hiçbir şey olmayan bir masaldır. Ben, umutsuzluğu içinde, şiirin, bu kadar büyük bir oyunun, kısaca kendini bu kadar tanıtmayı bilmiş olmanın onurunu yardıma çağırarak, kendini yaratmanın, kendiliğinden gelişmenin, kendi kendine var olmanın zevkini tüketmek istemektedir. Ama buradan anladığı şey, aslında, bir bilmece olarak kalmaktadır; yapıtı bitirdiğini zannettiği anda bile her şey rastlantısal olarak yokluğun içinde uçup gidebilir.

Umutsuzluğa düşen ben *edilgense*, umutsuzluk buna rağmen kendi olunmanın istendiği umutsuzluk olarak kalır. Belki de yukarıda betimlenmiş olan ben gibi deneyci bir ben, öncelikle somut ben'in içine yönelmek istemekle, Hıristiyanların cefa, temel kötülük olarak adlandırdıkları gibi bir zorluğa çarpar. Ben'in doğrudan, somut verilerini yadsıyan ben, belki de bu kötülüğü üstünden atmaya ve sanki böyle bir kötülük yokmuş gibi yapmaya çalışmakla işe başlayacaktır ve bu kötülük hakkında hiçbir şey bilmek istemeyecektir. Ama başarısızlığa uğrayacaktır, ne deneylerdeki ustalığı ne de soyutlama ustalığı buraya kadar gitmektedir; Prometheus gibi sonsuz olumsuz ben, kendini bu içsel uşaklığa kilitlenmiş hisseder. O halde burada edilgen bir ben'e sahibiz. Burada kendi olunmanın istendiği umutsuzluk nasıl ortaya çıkıyor?

Anımsayalım: Geçici olanın veya geçici bir şeyin umutsuzluğu olarak yukarıda betimlenen bu umutsuzluk biçimi içinde, aslında bu umutsuzluğun sonsuzluk umutsuzluğu olarak ortaya çıktığı kanıtlanmıştı; daha doğrusu sonsuzluk tarafından yatıştırılmak, iyileştirilmek istenilmiyor, geçici olana çok fazla değer veriliyor ve sonsuzluğun hiçbir yatıştırıcı niteliği yoktur. Ama geçici bir sefaletin, ölümlü dünyanın bir cefasının bizden çekilip alınabileceğini umut etmenin reddedilmesi, başka tür bir umutsuzluk değil midir? Bu, umudu içinde kendi olmak isteyen bu umutsuzun reddettiği şeydir. Ama bedendeki bu dikenin (ister gerçekten var olsun veya ister duygular böyle olduğuna inandırsın), soyutlama ile bertaraf edebilmesinin mümkün olamayacağı kadar derine nüfuz ettiği konusunda ikna olursa, bu durumda sonsuza kadar bu dikeni kendine mâl edecektir. Bu diken onun için bir skandal konusu haline geliyor, daha doğrusu ona tüm varlıktan bir skandal konusu oluşturma olanağı veriyor, bu durumda meydan okuma ile kendi olmak istiyor, dikene rağmen dikensiz kendi olmak istemiyor (bu, onu soyutlama yoluyla bertaraf etmek olurdu ki bunu yapamaz veya yazgıya boyun eğmeye yönelmek olurdu), hayır! Dikene rağmen veya tüm yaşamına meydan okuyarak dikenle birlikte kendi olmak, onu kapsamak ve işkencesinden eşsizliğini çıkarmak istemektedir. Çünkü, özellikle Tanrı için her şeyin mümkün olduğu saçmalığıyla bir kurtuluş şansını ummak, hayır! hayır! Bunu istemiyor. Ya bir başkasından yardım ummak? Hayır, bunu hiçbir şekilde istemeyecektir; yardım istemek yerine cehennemin tüm işkenceleri ile birlikte kendi olmayı yeğleyecektir.

Ve bu, "acı çeken insanın kendisine yardım edilmesinden başka bir şey istememesi çok doğaldır, yeter ki biri bunu yapabilsin..." demek kadar doğru mudur? Yardım antipatisinin her zaman bu kadar umutsuz bir vurgusu olmasa da gerçek bu değildir. Doğrusu şudur: Genelde acı çeken insanın kendisine yardım edilmesini istemesinin birçok türü vardır. Eğer yardım,

istediği biçimde olursa bunu memnuniyetle kabul edecektir. Ama çok daha ciddi bir anlamda, üst bir yardım, yukarıdan gelen bir yardım... her şeyin mümkün olduğu "Kurtarıcı"nın elinde bir hiç gibi olmayı, ne olursa olsun koşulsuz kabul etme zorunluluğunun yol açtığı küçülme söz konusu olduğunda veya hattâ sadece yanındakinin karşısında eğilme zorunluluğu ve yardım dilenildiği sürece kendi olmayı reddetme zorunluluğu söz konusu olduğu zaman: Ah! Bu durumda o kadar uzun ve işkence dolu acılar olur ki ben yine de bunları o kadar dayanılmaz bulmaz, dolayısıyla kendi olarak kalma kaydıyla bunu tercih eder.

Ama acı çeken ve umutsuzca kendi olmak isteyen bu edilgen ben'in içinde ne kadar çok bilinç varsa, umutsuzluk o kadar çok yoğunlaşır ve şeytanileşir. Çoğu zaman bunun kaynağı şudur: Kendi olmak isteyen umutsuz kişi, kendi somut ben'inin güç durumuna veya ondan ayrılamaz durumuna istemeden dayanır. Bu durumda tüm tutkusuyla şeytani bir öfkeye dönüşümle sonuçlanan bu işkencenin üstüne atlar. Ve şimdi tüm melekleriyle birlikte gökteki Tanrı'nın ona işkenceden kurtulmayı sunabilmesini sağlayabilseydi de reddederdi: Çok geç! Daha önce bu işkenceden kurtulmak için her şeyini seve seve verirdi; ama bekletildi, şimdi çok geç, şimdi herkese karşı öfkelenmeyi, insanların ve yaşamın haksızlığa uğramış kurbanı olmayı, ondan bu işkenceyi almamaları için işkencesini elinin altında iyi korumaya çalışan biri olarak kalmayı tercih eder, yoksa hakkını nasıl kanıtlayabilir ve kendini bu hak konusunda ikna edebilir? Bu sabit fikir kafasında onu o kadar meşgul eder ki sonunda çok farklı bir neden onun sonsuzluktan kuşku duymasına ve şeytani bir fikirle diğer insanlardan sonsuz derecede üstün olduğunu ve şu anki varlığının doğrulanmasını sağladığını zannettiren şeyin elinden alınmasından kuşku duymasına yol açar. –Olmak istediği kendisidir; öncelikle ben'inin sonsuz bir soyutlamasını oluşturmuştur ama işte sonunda o kadar somut hale gelmiştir ki bu soyut anlamda sonsuz olmak onun için

olanaksızdır, buna karşın umutsuzluğu, kendi olmak için inat eder. Ey şeytani bunama! Her şeyden önce öfkesi, sonsuzluğun onu düşkünlüğünden kurtaracağını düşündürtmesinden ileri gelmektedir.

Bu tür umutsuzluğa her zaman rastlanmaz, bu cins kahramanlara ancak şairler arasında, yaratılarına, her zaman eski Yunanlıların anladığı anlamda bu şeytani idealliği yerleştiren şairlerin en büyüklerinde rastlanır. Bununla birlikte bu umutsuzluk yaşamda da görülür. Ama bu durumda hangi dışarıya tekabül etmektedir? Gerçekte, kapalılığa tekabül eden bir dışarı, terimler arasında bir çelişki olduğu için böyle bir dışarı yoktur; uyumları bir esin olacaktır. Ama buradaki dışsal işaret tamamen eşittir. Buradaki kapalılık yani gizi bozulmuş bir içsellik, her şeyden önce korunması gereken bir şeydir. Ne gerçek içselliği olan ne de söz edilebilecek bir şeyi olan umutsuzluğun en alt biçimleri, bireylerin dışsal belirtilerini betimlemekle veya bir sözcükle belirtmekle yetinerek resmedilmelidir. Ama umutsuzluk ne kadar çok tinselleşirse, içsellik kapalılığın içinde kalan bir dünya gibi o kadar çok tecrit olur, altında umutsuzluğun gizlendiği bu dışarılar o kadar çok önemsiz hale gelirler. Ama tinselleştiği ölçüde de şeytani bir sezgiyle kapalılığın altında kaybolmaya ve bunun sonucunda, mümkün olduğu kadar anlamsız ve yansız görüntülere bürünmeye özen gösterir. Görünmeyen bir çatlak içinde kaybolan masal cini gibi ne kadar tinselleşirse, bir görüntünün altına yerleşmeye o kadar önem verir veya hiç kimse doğal olarak onu aramayı düşünmez. Bu gizlenmenin de belirli bir tinselliği vardır ve bu diğerlerinin arasında, gerçeğin arkasında güvenli bir yerden, sırf kendisi için olan bir dünyadan, içinde umutsuz ben'in ibiskuşu gibi durup dinlenmeden, kendi olmayı istemekle uğraşan bir dünyadan emin olmak için bir araçtır.

Kendi olunmanın istenmediği umutsuzluğun en alt biçimini anlatmakla başladık (a1). Ama kendi olunmanın istendiği ve diğerlerinin arasında en yoğunu olan umutsuzluk, şeytani u-

mutsuzluktur. Ve kendi olmayı istemek, kendinin stoacı beğenisinden veya kendine aşırı tapınmadan ileri gelmemektedir; kuşkusuz bir yalancılıktan da kaynaklanmamaktadır; kendi olmayı istemek, bir anlamda kendi mükemmelliğini izlemektir; hayır, bunu var oluş nefreti halinde ve sefaletine uygun olarak istemektedir; ve bu ben'e başkaldırmayla veya meydan okumayla bile bağlanmamaktadır, bunu yalnızca Tanrı'nın saygınlığını kırmak için yapmaktadır; onu yaratan gücü başkaldırmayla koparıp atmayı değil, ona güç kullanarak kendini kabul ettirmeyi, ona güçle bağlanmayı, ondan şeytanca destek almayı istemektedir... ve bu anlaşılabilir bir şeydir; çünkü gerçekten kötü bir itiraz, her zaman onu uyarandan destek görür! Umutsuz kişi varoluşa karşı başkaldırmasıyla bile varoluşa ve kendi iyiliğine karşı elinde bir kanıt olmasından böbürlenir. Kendisini bu kanıt zanneder ve o kanıt olmak istediğine göre kendisi de işkencesiyle birlikte olmak istemektedir; bunun nedeni, bu işkenceyle tüm yaşamı protesto etmek istemesidir. Zayıflığın umutsuzluğu, sonsuzluğun onun için sahip olacağı avundurmanın içine gizlenirken şeytani umutsuzumuz bu konuda hiçbir şey bilmek istemez ama bunun nedeni başkadır: Bu avuntu ona yolunu kaybettirecektir, bu avuntu var oluşa karşı olduğu yolundaki genel itiraza zarar verir. Bir imge ile olguyu ortaya çıkarmak için, bir yaratıcının gözünden kaçan bir yanlışın varlığını farz edelim, bilinçli bir yanlış –belki de gerçekte bir yanlış değildir, belki de daha yüksekteki görüş açısından bütünün temel bir bileşkesidir– ve bu yanlışın yaratıcısına başkaldırmış olduğunu ve nefretle kendini düzeltmesine izin vermediğini ve saçma bir meydan okuma ile şöyle dediğini varsayalım: Hayır! Beni yok edemeyeceksin, sana karşı bir tanık, senin yalnızca değersiz bir yaratıcı olduğunun bir tanığı olarak kalacağım!

Tanrı karşısında veya Tanrı fikriyle, umutsuz olarak, kendi olunmak istenmediği veya istendiği zaman günah işlenir. Bu durumda günahkârlık, en üst noktaya aktarılmış güçsüzlük veya meydan okumadır, dolayısıyla günah, umutsuzluğun yoğunlaşmasıdır. Vurgu burada Tanrı *karşısında* olmak veya Tanrı fikrine sahip olmak üzerinedir; günahı, hukukçuların "nitelikli umutsuzluk" diye adlandırdıkları şeye, onun diyalektik, törel ve dinsel niteliğine dönüştüren Tanrı fikridir.

Bu ikinci kısım ve özellikle dördüncü kitap psikolojik betimlemenin ne yerini ve ne de zamanını içermesine rağmen, umutsuzluğun ve günahın en diyalektik sınırları, şairin dinsel yönelimli bir varlığı olarak adlandırılabilecek şeydir. Bu varlığın Tanrı fikrinin eksik olmadığı boyun eğmenin umutsuzluğu ile ortak noktaları yok değildir. Estetiğin kategorilerine dayanırsak bu, bir şair yaşamının en üst imgesidir. Ama (tüm estetiğe karşın) bu yaşam Hıristiyan için her zaman günahtır, olmak yerine hayal kurmanın günahkârlığıdır, gerçek bir ilişkinin yerine, yaşamıyla bir ilişki yaratmanın çabası yerine iyi ve doğru ile este-

tik bir imgelem dışında bir bağıntı olmamasının günahkârlığıdır. Bu şair yaşamı ile umutsuzluk arasındaki fark, şair yaşamındaki Tanrı fikrinin varlığıdır, Tanrı karşısında olmanın bilincidir; ama bu yaşam yoğun bir biçimde diyalektik olarak, belirsizce günahkârlık olduğunun bilincinde olup olmadığı sorulduğu andan itibaren nüfuz edilemez bir yığın gibidir. Bu şairde derin bir dinsel gereksinim bulunabilir ve şair, Tanrı fikri umutsuzluğunun içine girebilir. Gizli işkencesi içinde onu, yalnızca her şeyin üstünde sevdiği Tanrı yatıştırır ve bununla birlikte bu işkenceyi sever ve ona karşı durmak istemez. Tanrı karşısında kendi olmak onun en büyük isteğidir ve bu umutsuz kişi yalnızca ben'inin acı çektiği bu sabit noktada kendi olmak istemez; bu noktayı yok etmek için ama bu dünyada tüm acısına rağmen, o noktaya uyum sağlamak, onun altında küçülmek için sonsuzluğa sarılır. Ama müminin aksine sonsuzluğa ulaşamaz. Bununla birlikte onun tek göksel coşkusu olan Tanrı ile ilişkisi sona ermez; onun için en büyük dehşet, Tanrı'sız olmaktır; çünkü Tanrı'sız olduğu ölçüde umutsuzluğa düşecektir; belki de bilinçsiz olarak, Tanrı'yı olduğundan biraz farklı bir biçimde, çocuğunun tek isteğine kendini fazla kaptıran duygulu bir baba gibi hayal eder. Mutsuz bir aşktan doğan şairin çok mutlu olarak aşkın mutluluğunun şarkısını söylemesi gibi bizim şair de dinsel duygunun sözcüsü haline gelir. Dinselliği onun mutsuzluğunu oluşturur, Tanrı gereksiniminin bu acıyı gevşek bırakmasından, mümin örneğinde olduğu gibi altında küçülmesinden ve onu ben'inin bir parçası olarak kabul etmesinden ileri geldiğini sezerek keşfeder; çünkü acıyı kendinden uzakta tutmak isterken, böylece olabildiği kadar bu acıdan koptuğunu ve insanın yapabildiği kadar onu gevşek bıraktığını düşünmesine rağmen (bir umutsuzun söyledikleri gibi, ters yönde gerçek olan ve böylece ancak tersine çevrilerek anlaşılabilir olan) acıyı alıkoyar. Ama mümin gibi acıya uyum sağlamakta güçsüzdür, yani özet olarak acıyı reddeder veya daha çok burada ben, karanlığın içinde kaybolur. Ama şairin aşkının

resimleri gibi dinden oluşturduğu resmin, ne kocaların ne de papazların hiçbir zaman ulaşamayacağı bir büyüsü ve lirik bir coşkusu vardır. Ama bunun nedeni, söylediği şeyde yanlış hiçbir yanın bulunmamasıdır, tersine betimlemesi, öyküsü tam anlamıyla ondaki en güzel niteliklerdir. Dini, kesin anlamıyla bir mümin olmaksızın, umutsuz âşık olarak sever, inançtan ilk unsur olarak yalnızca umutsuzluğu alır; ve bu umutsuzluğun içinde dinin coşkusal bir özlemine sahip olur. Temeldeki çelişkisi şudur: Seçilmiş kişi midir? Etindeki diken olağanüstü bir görevin işareti midir ve eğer bir amaca yönlendirilmiş ise Tanrı gözünde bu geçerli midir? Veya etindeki diken sıradan insanların arasında yer almak için bu dikenin altında küçülmesinin gerektiğini mi belirtir? Ama bu konuda fazla söze gerek yok, yalana kaçmadan kiminle konuşuyorum demeye hakkım var mı? Bu n'inci güçten psikolojik araştırmalara kim önem verir! Papazların bu bilinen betimlemeleri çok kolay anlaşılıyor, bunlar insanların şaşırtıcı benzerliğini saptar; genellikle olduğu gibi tinsel bakımdan bir hiç olan insanların.

I- BEN BİLİNCİNİN DERECELERİ (TANRI KARŞISINDAKİ UNVAN)

Bu kitabın birinci bölümü kesintisiz ben bilincinin bir derecelenmesini vurgulamıştır: Öncelikle sonsuz ben'inin farkında olmayan insan (Üçüncü Kitap, İkinci Bölüm, a bendi), daha sonra içinde sonsuzluğu barındıran bir ben bilincine sahip olan insan (Üçüncü Kitap, İkinci Bölüm, b bendi) ve bu bölümlerin içinde (a1, 2.B) yeniden dereceler saptanmıştır. Şimdi tüm bu gelişimin diyalektik terimlerini tersine çevirelim. Şunlarla karşılaşırız. Şu âna kadar bilincin bu derecelendirilmesine insan ben'inin, ölçütü insan olan ben'in görüş açısından bakılmıştır. Ama bu aynı ben, Tanrı karşısında, bu olayla birlikte yeni bir nitelik veya nitelendirme kazanmaktadır. Artık yalnızca insansal bir ben olmayıp aynı zamanda, yanılgıya düşülmemesi umuduyla, teolojik ben, Tanrı karşısındaki ben olarak adlandıraca-

ğım şeydir. Ve Tanrı karşısında olma bilinci ile, şimdi Tanrı'nın ölçüsüne giren insansal ben, bu durumda ne kadar sonsuz bir gerçeğe sahip oluyor! İnekleri karşısında yalnızca bir ben olan inek çobanı ancak oldukça alt düzeyde bir ben olacaktır; aynı şekilde köleleri karşısında bir ben olan hükümran yalnızca alt bir ben'dir ve aslında bir ben bile değildir, çünkü her iki durumda da ölçü eksiktir. Ölçü olarak yalnızca anne-babası olan çocuk, yetişkin olduğunda ölçü olarak Devlet'i gördüğü zaman ben olacaktır; ama Tanrı, insanın ölçüsü haline geldiğinde ben'e ne kadar sonsuz bir nitelik verecektir! Ben'in ölçüsü, her zaman ben'in önündeki şeydir ve bu, ölçünün ne olduğunu tanımlamaktadır. Her zaman yalnızca aynı türden büyüklüklerin toplanabilmesi gibi, her şey bu durumda niteliksel olarak kendi ölçüsüyle özdeştir; aynı zamanda törel bir kuralı olan ölçü; o halde ölçü ve kural, şeylerin niteliğini ifade ederler. Bununla birlikte özgürlük dünyasında durum aynı değildir: Burada kuralına ve ölçüsüne özdeş nitelikte olunmasa da bu niteliksizleştirmeden kişinin kendi sorumludur, nitelendirme söz konusu olduğunda, her şeye rağmen değişmez kalsalar da hiç olmadığımız şeyleri ortaya çıkarırlar: Kuralımız ve ölçümüz.

Eski dogmatik hatalı değildi –ve yukarıdaki fikre bir kezden fazla başvurmuştur, buna karşılık daha yeni olan bir okul onu anlama ve anlamına sahip olma yetersizliği nedeniyle bu fikri yanlış kullanmıştır– bazen bazı pratik yanlışlıklara rağmen günahın korkunçluğunun, Tanrı karşısında olmaktan kaynaklandığını zannetmesine rağmen hatalı olmadığını söylüyorum. Bu şekilde, cehennemin cezalarının sonsuzluğu kanıtlanıyordu. Daha sonra, daha usta hale gelinerek şöyle dendi: Günah, günahtır; ve ister Tanrı'ya karşı ister Tanrı'nın önünde işlensin daha büyük hale gelmez. Yalın görüş! Hukukçular ağır suçlardan söz ederken, suçun resmî bir görevliye karşı mı yoksa bir özel kişiye karşı mı işlendiğini araştırmalarına ve cezayı anne veya babayı öldürmeye veya basit öldürmeye göre değerlendirmelerine karşın böyle düşünmekteler.

Hayır, dogmatik Tanrı'ya karşı olmanın, günahı sonsuz bir noktaya çıkardığını söylerken haksız değildi. Yanlışlık, Tanrı'yı bir şekilde bizim dışımızda düşünmek ve böylece her zaman ona karşı günah işlenmediğini kabul etmektir. Çünkü Tanrı, örneğin bir polis gibi hiçbir biçimde bizim dışımızda değildir. Bunun üzerinde duralım: Ben'in Tanrı fikri vardır ama bu, onu Tanrı'nın istediğini istememekten ve ona karşı gelmekten alıkoymaz. Tanrı karşısında sadece bazen günah işlenmez; çünkü her günah Tanrı'nın önündedir veya daha doğrusu, insansal bir yanlışlığı günah yapan şey, suçlunun Tanrı karşısında olduğunun bilincidir.

Umutsuzluk ben bilincinin oranı ölçüsünde yoğunlaşır; ama ben, kendi ölçüsü oranında ve ölçü Tanrı olduğunda sınırsız bir biçimde yoğunlaşır. Ben, Tanrı fikriyle büyür ve bunun karşılığında, Tanrı fikri ben'le büyür. Somut, bireysel ben'imizin sonsuz bir ben'e dönüşebilmesi ancak Tanrı karşısında olma bilinciyle mümkündür; ve bu durumda Tanrı önünde günah işleyen, bu sonsuz ben'dir. Hakkında söylenebilecek her şeye rağmen pagan bencillik de bir Hıristiyanda bulunabilecek bencillik kadar nitelikli olmaktan çok uzaktaydı; çünkü paganın ben'i Tanrı karşısında değildi. Paganın ve doğa insanının tek ölçüt olarak yalnızca insansal ben'i vardır. Paganizmin günahın içinde yer aldığını söylemek yüksek bir görüş açısından belki de hatalı değildir ama aslında paganın günahı yalnızca umutsuzca Tanrı'nın bilinmeyişidir, Tanrı karşısında olunduğunun bilinmeyişidir; aslında "dünyada Tanrısız olarak var olmaktır." Ama diğer bir bakış açısından paganın günahkârlığı (dar anlamda) yadsınabilir, çünkü Tanrı karşısında günah işlememektedir; ve her günah, Tanrı karşısındadır. Kuşkusuz bir anlamda da, yaşamda onu çoğu zaman günahsız bir biçimde görevden kurtarması gereken şey Pelajcılığın hafifliğidir, bu onu kurtarmıştır; ama bu durumda günahı başkadır ve bu da hafifliktir. Buna karşın, daha az kesin olmayan bir biçimde çok katı bir Hıristiyan eğitim çoğu zaman birini günahın içine itmiş olabi-

lir, çünkü Hıristiyanlığın tüm görüş tarzı onun için, özellikle yaşamının önceki dönemlerinde çok acımasız gelmiş olabilir; ama bunun tersi olarak günahın daha derin olan bu fikri ona yardım etmiş olabilir.

Tanrı karşısında, umutsuz olarak kendi olunmak istenmediği veya kendi olunmak istendiği zaman günah işlenir. Ama diğer bakımlardan belki de avantajlı olan bu tanım (diğerleri arasında ve özellikle günahı her zaman karşı gelme biçiminde tanımlayan İncil'e uygun olarak) çok fazla tinsel yapıda değil mi? Öncelikle, bir günah tanımının hiçbir zaman çok fazla tinsel olmaması gerektiğini söylemeliyiz (tanım, günahı ortadan kaldıracak kadar tinsel olmadıkça); çünkü günah tam da zihnin bir kategorisidir. Daha sonra: Niçin çok fazla tinsel? Cinayetten, hırsızlıktan, zinadan, vs. söz etme eksikliğinden mi? Ama bu durumda bunlardan söz etmiyor mu? Tanrı'ya karşı bir inatlaşmayı, buyruklarına meydan okuyan bir karşı gelmeyi içermiyor mu? Buna karşın, günah ile ilgili olarak yalnızca bu tür hatalardan söz etmek, bir noktaya kadar, tüm yaşamın daha az günahkârlığı, çok iyi bildiğimiz günahkârlığı içermemesi söz konusu olmaksızın tüm bu bakımlardan insanlarla uyum içinde olabilmeyi kolayca unutmaktır: Parlak kusurlarımız, saçma olduğu zaman inadımız, ben'imizin tüm istekleri ve en gizli tüm düşünceleri için, Tanrı'nın hakkımızdaki tasarımlarındaki en küçük işaretleri izlemekteki uysallığı ve kavrayıştaki algılama inceliği için, Tanrı'ya itaat konusunda borçlu olduklarının hiçbirini bilmiyor veya bilmek istemiyor. Bedenin günahları, ben'in en aşağı bölümlerinin inadıdır; ama Şeytan bu şekilde durumumuzu daha da kötüleştirerek özel tip bir şeytanı defalarca öldürmüyor mu? Çünkü dünyanın gidişi budur; önce kırılganlık veya güçsüzlük nedeniyle günah işlenir; daha sonra –evet, daha sonra Tanrı'ya başvurma öğrenilebilir ve onun yardımıyla her günahtan bizi kurtaran inanca varılabilir; ama burada bundan söz etmeyelim– daha sonra güçsüzlüğünden umutsuzluğa düşülür veya bir Farisi olunur ve umutsuzluğu be-

lirli yasal bir adalete ulaşır ya da umutsuzluk sizi günahın içine atar.

O halde formülümüz günahın düşünülebilir tüm biçimlerini ve tüm gerçek biçimlerini kapsamaktadır; böylece formül tam da nihai çizgisini ortaya çıkarmaktadır: Umutsuzluk içinde (çünkü günah, bedenin ve kanın bozukluğu olmayıp zihnin bu bozukluğa rıza göstermesidir) ve Tanrı karşısında olmaktır. Formül yalnızca cebirsel bir formüldür; günahları tek tek betimlemeye koyulmak, bu küçük kitabın çerçevesi içine giremeyecektir ve diğer taraftan böyle bir girişimin başarı şansı da olmayacaktı. Burada önemli olan, yalnızca tanımın halkaları içinde tüm biçimleri kapsamasıdır. Bu tanımın zıddı ortaya konularak doğrulandığı zaman görülebileceği gibi yapılan şey: Tüm bu kitapta güvenli bir şamandıran üstündeymişim gibi, üstünde kendimi yönlendirdiğim inancın tanımıdır. Oysa inanmak şudur: Kendi olarak ve kendi olmayı isteyerek, kendi öz saydamlığı içinde Tanrı'nın içine dalmaktır.

Ama çoğu zaman günahın zıddının hiçbir şekilde erdem olmadığı gözardı edilmiştir. Günahın ne olduğunu ve her zaman Tanrı karşısında olduğunu bilmeyerek tamamen insansal bir ölçüyle yetinen, daha çok pagan görüştür. Hayır *günahın zıddı, Havarilerin Roma*lılara söylediği gibi *inançtır:* İnançtan kaynaklanmayan her şey günahtır. Ve günahın zıddının erdem olmayıp inanç olması, Hıristiyanlığın en belli başlı tanımlarından biridir.

EK:
GÜNAHIN TANIMI SKANDAL OLASILIĞINI İÇERİR; SKANDAL ÜZERİNE GENEL GÖZLEM

Günahın ve inancın bu karşıtlığı Hıristiyanlığa egemen olur ve bunları Hıristiyanlaştırırken, derin bir nitelik kazanan tüm törel kavramları değiştirir. Bu karşıtlık Hıristiyanın egemen ölçütüne dayanır: Tanrı'nın karşısında olmak veya olmamak, bu ölçüt, Hıristiyanlık için belirleyici olan bir başka ölçüte yol açar: Saç-

malık, çelişki, skandal olasılığı. Bu ölçüt, Hıristiyanlığı tanımlamak istediğimiz zaman çok önemlidir, çünkü her spekülasyona karşı Hıristiyanlığı koruyan skandaldır. O halde skandal olasılığı neresidedir? Ama öncelikle bu noktada, insan gerçeğinin Tanrı karşısında *tek tek* var olması gereklidir; ve ikinci noktada, birincinin sonucu olarak günahının Tanrı'yı da içine alması gerekir. Tek kişi ile Tanrı'nın bu baş başalığı hiçbir zaman filozofların kafasına girmeyecektir; onlar ancak bireyleri hayalî olarak tür içinde evrenselleştirirler. Bu aynı zamanda, Tanrı karşısında olmanın veya olmamanın hiçbir şey katmaksızın veya eksiltmeksizin, günahın yalnızca günah olduğunu kuşkulu bir Hıristiyanlığa kabul ettiren görüştür. Kısaca ölçüt yok edilmek istenmektedir: Tanrı karşısında, bu amaçla, genelde çok garip bir biçimde üst bilgelik, eski paganizm anlamına gelen bir üst bilgelik yaratılmaktadır.

İç karartıcı karanlıkları, katılığı, vs. nedeniyle Hıristiyanlığa sinir olunuyorsa, bunun nedeninin Hıristiyanlığın insanların artık onun anlayamayacağı kadar yükselmiş olmasından, ölçüsünün, çok olağanüstü bir varlık yapmak istediği insanın ölçüsü olmamasından kaynaklandığını açıklamanın zamanı gelmiştir. Bu, aynı zamanda skandal olan şeyin basit bir psikolojik açıklamasının aydınlatacağı ve diğer taraftan içinden skandalın çıkarılacağı bir Hıristiyanlığın savunulmasının tüm saçmalığını gösterecek şeydir; aynı zamanda İsa'nın tüm öğretisini, skandala karşı, onun olasılığını ve zorunluluğunu bizzat kendisi bize gösterdiği zaman, o kadar sık ve dikkatli uyarılarını bilmemenin aptallığını veya küstahlığını gösterecek şeydir; çünkü skandal olasılığı artık zorunlu olmadığı andan itibaren, Hıristiyanlığın sonsuz ve temel bir parçası olmaktan çıktığı andan itibaren, İsa insana özgü anlamsızlığın içine düşer ve böylece skandal olasılığını yok etmek yerine, ona karşı faydasız görüşlerini tedirgince ileri sürer.

Şöyle bir olay düşünelim: Yoksul bir işçi ve dünyanın en güçlü imparatoru ve bu imparatorun birdenbire bu işçiyi arat-

tırma isteğine kapıldığını varsayalım; hükümdarın varlığını bildiğini hiçbir zaman hayal etmemiş ve hiçbir zaman bunu düşünmeye bile cesaret edememiş olan kendisini, bir kez bile olsa hükümdarı görmeyi bile mutluluk sayacak olan ve bunu çocuklarına ve torunlarına yaşamının en önemli olayı olarak anlatacak olan bir işçiyi hükümdar aratsa ve onu damat olarak istediğini belirtse ne olurdu? Bu durumda tüm insanlar gibi işçi de az veya çok bundan huzursuz olurdu, kafası karışırdı, olay ona (insansal açıdan) oldukça tuhaf ve anlamsız gelirdi, kimseye tek bir kelime etmeye cesaret edemezdi; çünkü kendi içinden, çevresindeki her kişinin düşüneceği şey olan şu fikir geçerdi: Hükümdar onunla alay etmek istiyordu, tüm şehir ona gülecekti, gazeteler karikatürünü yapacaklardı ve dedikoducu kadınlar, prensin kızıyla olacak nişanlarının şarkısını yayacaklardı. Ama buna rağmen hükümdarın damadı olmak, görünen; pek yakın bir gerçek değil mi? Ve işçi duyuları aracılığıyla hükümdar için olayın nereye kadar doğru olduğundan emin olabilir; ya hükümdar zavallı yoksulla sadece alay etmeyi, geri kalan günlerinde onu umutsuzluğa itmeyi ve sonunda onun akıl hastanesinde yaşamını bitirmesine yardım etmeyi düşünüyorsa; çünkü burada çok kolay tersine dönebilecek bir aşırılık söz konusu. İşçi ufak bir lûtfu anlayabilir ve şehir halkı: İyi yetişmiş, saygıdeğer toplum ve tüm şarkı satıcıları, kısaca bu büyük kasabanın beşle çarpılan 100.000 adet ruhu, oturanların sayısı bakımından kuşkusuz çok büyük olan bir şehir ama olağanüstüyü değerlendirmek ve anlamak bakımından hemen hemen küçük bir kasaba olan bu şehir; bunu akla uygun bulabilir ama bu olay, hükümdarın kızıyla evlenmek, her şeye rağmen abartılmış bir şeydir. Ve şimdi dışsal olmayıp içsel olan bir gerçeği varsayalım, bu durumda işçiyi herhangi bir gerçekliğe götürecek somut hiçbir şey yoktur, öyle olmasa her şeyin dayandığı inanç, tek başına buna inanmak için yeteri kadar alçakgönüllü bir cesarete sahip olurdu (alçakgönüllülüğü olmayan bir cesaret hiçbir zaman *inanmaya* götürmez); ve bu durumda, bu

cesarete kaç tane işçi sahip olabilecektir? Ama buna sahip olmayan kişi utanca batacaktır; bu olağanüstü şey onda hemen hemen kişisel alayın etkisini gösterecektir. Belki de bu durumda safça şunu itiraf edecektir: "İşte benim için çok yüksek şeyler ve bunları kafam almaz; doğruyu söylemek gerekirse, bu bana bir delilik gibi görünüyor."

Peki ya Hıristiyanlık! Verdiği ders, bu kişinin her kişi gibi, diğer taraftan kim olursa olsun, koca, karı, hizmetçi, bakan, tüccar, berber, vs. *Tanrı önünde* var olduğudur; yaşamı süresince bir kez kralla konuştuğu için belki de gururlanacak olan bu kişi, şu veya bu kişiyle çoktan dostluk ilişkisi kuran birisi olacak bu insan, Tanrı'nın karşısındadır, gerektiğinde her zaman dinleneceğinden emin olarak Tanrı'yla konuşabilir ve Tanrı'nın içtenliği içinde yaşamın sunulduğu kişi odur! Hattâ daha da fazlası: Tanrı bu insan için, onun için dünyaya gelmiş, bir bedene bürünmüş, acı çekmiş ve ölmüştür; ve bir armağan bu yardımı kabul etmesi için ona ricada bulunan ve ona yalvaran, bu acılarla dolu olan Tanrı'dır! Gerçekte dünyada aklı kaybetmek için bir neden varsa bu neden değil midir? Alçakgönüllü bir yüreklilik yoksunluğu nedeniyle buna inanmaya cesaret edemeyen her kişi utanca batar. Ama eğer utanca batarsa, bunun nedeni olayın onu aşmasıdır, onu kafasına sokamamasıdır, burada açıksözlülüğe sahip olunmamasıdır ve işte bu nedenle, onu boğacak noktada olduğu sürece bunu ondan ayırmak, onu yokluğa, deliliğe, aptallığa çevirmek gereklidir.

Çünkü skandal nedir? Mutsuz beğenidir, o halde kıskançlıkla akrabadır ama kendimize dönen bir kıskançlıktır, dahası: Kendinden başka hiçbir şeye saldırmayan bir kıskançlıktır. Doğa insanı duygusal darlığı içinde Tanrı'nın onun için hazırladığı olağanüstüyü kendine alma yetersizliği içindedir: Aynı zamanda utanca batmaktadır.

Skandal, insanın beğendiği şeye yönelttiği tutkuya göre değişir. Daha bayağı olan hayalsiz, tutkusuz, beğenmek için fazla yeteneği olmayan yapılar utanca kuşkusuz çok iyi batarlar ama

şöyle demekle yetinirler: "Bunlar kafama girmeyen şeyler, onlara aldırmıyorum." Kuşkucular böyle konuşurlar. Ama bir insan, olağanüstünün altında hayranlıkla küçülmesi koşuluyla, ne kadar çok tutkuya ve düş gücüne sahipse ve böylece bir anlamda ne kadar çok inanca, yani inanma olabilirliğine yaklaşırsa, skandal da o denli, tutkulu bir şekilde bu olağanüstüyü çıkarıp atana, yok edene ve çamuru içinde tepindirinceye kadar ona karşı konuma geçer.

Skandalın gerçek bilimi ancak insan kıskançlığı incelenerek öğrenilir. Program dışı olan bu incelemeyi ben her şeye rağmen yaptım ve aslında bundan gurur duyuyorum. Kıskançlık, gizlenen bir hayranlıktır. Hayranlığına teslim olarak mutluluğun olanaksızlığını hisseden hayran, kıskanmayı seçer. Bu durumda, içinde şimdi aslında hayran olduğu şeyin söz konusu olmadığı, yalnızca tatsız bir aptallık, tuhaflık, aşırılık olduğu başka bir anlatıma sarılır. Hayran olma, kendini mutlu bir biçimde bırakmadır, kıskançlık ise ben'in mutsuz bir dileğidir.

Aynı şey skandal için de geçerlidir; çünkü insandan insana hayran olma –kıskançlık olan şey, insandan Tanrı'ya tapma skandal hale gelir. Tüm insansal bilgeliğin toplamı, altın olmayıp bir süs olan aşırıya kaçmayan şeydir: Fazlalık veya eksiklik her şeyi bozar. Bu mal bir bilgelik gibi elden ele dolaşır, bedeli hayranlıkla ödenir; akışı çalkantıları bilmez çünkü tüm insanlık değerini güvence altına alır. Bu durumda bazen bu vasatlığı aşan bir deha belirir ve bilgeler onun... deli olduğunu ilân ederler. Ama Hıristiyanlık bir aşırı olmayanın ötesine, dev bir adımla saçmalığın içine kadar atlar; ve Hıristiyanlık buradan yola çıkar... ve skandal da buradan yola çıkar.

Şimdi Hıristiyanlığı, bu şekilde aldatılan insanın değersiz bilgisini savunmanın olağanüstü aptallığı (her şeye rağmen ona olağanüstülüğün bırakılması gerekiyorsa) görülüyor ve hâlâ bilinçsiz olan bu taktiğin, Hıristiyanlığı kurtarmak için sonunda savunmasını yapacak kadar acınacak bir şeye dönüştürerek, onu meydana getirerek nasıl el altından skandala bağlandığı

görülüyor. Hıristiyanlıkta, Hıristiyanlığın savunusunun ilk yaratıcısının başka bir Judas olduğu o kadar doğru ki; o da bir öpücükle ihanet ediyor; ama bu, aptallığın öpücüğü. Savunmak her zaman gözden düşürür. Altında dolu bir antreposu olan ve tüm altınlarını yoksullara vermek isteyen birini düşünelim; ama aynı zamanda iyilik girişimine, bu girişimin savunulabilecek her şeyini üç noktada kanıtlayan bir savunmayla başlama aptallığına düşerse, insanların bu kişinin yaptığının iyilik olup olmadığından kuşku duymaları için başka bir şey pek gerekmeyecektir. Ama Hıristiyanlık için durum nedir? Onu savunan kişiyi inançsız olarak ilân ediyorum. İnansa, inancın coşkusu hiçbir zaman bir savunma olmayıp her zaman bir hücumdur, bir zaferdir; bir mümin, muzaffer bir kişidir.

Aynı durum Hıristiyanlık ve skandal için de vardır. Aynı şekilde skandalın olasılığı günahın Hıristiyanlığa özgü tanımının içinde vardır. Tanrı'nın karşısında bulunmanın içindedir. Bir pagan, bir doğa insanı istekle günahın varlığını kabul edeceklerdir ama bu: Tanrı önündedir, onsuz günah aslında var olmaz ama bu onlar için çok fazladır. Onların gözünde bu, insan varoluşuna aşırı önem vermektir (ama onlar buradakinden farklı bir biçimde aşırı önem verirler); daha az önemli olması koşuluyla, bu varlığı isteyerek kabul edeceklerdir... –ama aşırı olan, her zaman aşırıdır.

II- GÜNAHIN SOKRATESÇİ TANIMI

Günah işlemek, bilmemektir. Bilindiği gibi bu, Sokrates'ten gelen her şey gibi her zaman dikkate değer kalan Sokratesçi tanımdır. Bununla birlikte bu anlatım Sokratesçi birçok anlatımın kaderine sahip olmuştur ve daha öteye geçme gereksinimini hissetmek öğrenilmiştir. Sokratesçi bilgisizliği aşmanın gereksinimini ne çok insan hissetmiştir!... Kuşkusuz Sokratesçi bilgisizlikte tutunmanın olanaksızlığını hissederek; çünkü her kuşakta, her şeyin bilgisizliğine bir ay bile olsa katlanabilen ve yaşamlarıyla da bunu ifade etmeyi bilen kaç kişi olacaktır.

Bu nedenle Sokratesçi tanıma dayanmanın getirdiği zorunluluk içinde, bu tanımı savmak bir yana, kafadaki Hıristiyanlıkla birlikte, Hıristiyanlığın alanını dışarı taşımak için yararlanmak istiyorum, çünkü bu tanım öz olarak eski Yunan'a özgü bir tanım; böylece Hıristiyan kesinliği olmayan başka her tanım, yani dolambaçlı yollara sapan tanım, her zamanki gibi burada kendi boşluğunu keşfedecektir.

Sokratesçi tanımın eksikliği de bu bilgisizliğin kesin anlamını, kökenini, vs. belirsizlik içinde bırakmaktır. Diğer bir anlatımla, günah bilgisizlik bile olsa (veya Hıristiyanlığın daha çok aptallık diye adlandırdığı şey bile olsa) ki bir anlamda bu inkâr edilemez, burada kökten bir bilgisizlik görülebilir mi? Yani hiçbir şey bilmeyen ve şimdiye kadar gerçek hakkında hiçbir şey öğrenememiş kişinin durumu nedir? Veya bu, daha sonradan edinilmiş bir bilgisizlik midir? Eğer öyleyse, bu durumda günahın köklerini bilgisizliğin dışında bir yere sokması gerekir ve bunun, kendi içimizde, bilgimizi karartmaya çalıştığımız bu etkinliğin içinde olması gerekir. Ama bunu kabul etsek bile Sokratesçi tanımın sürekli ve direngen olan bu eksikliği yeniden belirir, çünkü bu durumda insanın, bilgisini karartma noktasında, bunun tam bilincinde olup olmadığı sorulabilir. Yoksa bunun nedeni, o karartmaya başlamadan önce bilgisinin biraz bulanıklaşmış olmasıdır; ve soru yeni baştan sorulur. Buna karşın eğer bilgisini karartma noktasında bunun bilincindeyse, bu durumda günah (sonuç olarak her zaman bilgisizlik olmasına rağmen) bilginin içinde olmayıp istencin içindedir ve böylece aralarındaki ilişkiler hakkında kaçınılmaz soruyla karşı karşıya kalınır. Bu ilişkilerin (ve burada günlerce soru sormaya devam edilebilir) içine aslında Sokrates'in tanımı girmez. Kuşkusuz Sokrates bir ahlâkçıydı (Antik Çağ onu her zaman törebiliminin yaratıcısı olarak görmüştür) ve bu konuda ilkti ve kendi alanında ilk olarak kalacaktır ama bilgisizlikten yola çıkıyor. Düşünsel olarak bilgisizliğe, hiçbir şey bilmemeye yöneliyor. Bununla törel olarak bilgisizlikten çok daha başka bir şeyi

anlıyor ve bilgisizlikten yola çıkıyor. Ama buna karşın Sokrates'in dinsel ahlâkçılıkla ilgili hiçbir şeyi yoktur ve Hıristiyanlık bakımından da dogmatiklikle hiçbir şeyi yoktur. İşte bu nedenle aslında hiçbir şekilde Sokrates, Hıristiyanlıkla başlayan tüm bu araştırmanın içine, günahın varsayıldığı bu öncelliğin içine girmez. Günah, Hıristiyanlığa özgü açıklamasını ilk günahta bulmaktadır ve bu, bu araştırmanın yalnızca yakın olduğu bir dogmadır.

O halde Sokrates, kuşkusuz günahın tanımının bir eksikliği olan şeyi günahın kategorisine kadar götürmez. Ama nasıl? Eğer günah aslında bilgisizlik ise gerçekte varlığı yok oluyor. Çünkü bunu kabul etmek, zaten Sokrates gibi, haklılığın ne olduğunu bilerek hiçbir zaman haksızlık yapılamayacağına veya bunun haksızlık olduğunu bilerek haksızlık yapılamayacağına inanmaktır. O halde Sokrates iyi tanımladıysa günahın hiçbir varlığı yoktur. Ama dikkat! İşte Hıristiyan görüş açısından tamamen geçerli olan ve hattâ son derece doğru olan şeydir ve Hıristiyanlığın lehine olarak kanıtlanması gereken şeydir. Tam da Hıristiyanlık ile paganizm arasına radikal bir yapı farkı koyan kavram günahtır, günah doktrinidir; aynı şekilde Hıristiyanlık çok mantıklı olarak, hattâ günahın ne olduğunu ortaya çıkarmak için Tanrı esininin gerektiğine inanmaktadır. Çünkü yüzeysel bir görüşün aksine, paganizm ile Hıristiyanlık arasındaki yapı farkı insanlığın Kurtuluşu doktrininden kaynaklanmamaktadır. Hayır, çıkışı çok daha derinden yapmak, günahtan, günah doktrininden yola çıkmak gerekir ki bunu zaten Hıristiyanlık yapmaktadır. O halde paganizm, bir Hıristiyanın doğruluğunu kabul etmesi gereken bir günah tanımı veriyorsa Hıristiyanlığa karşı çok tehlikeli bir itirazda bulunuluyor.

O halde Sokrates'in günah tanımında ne eksiktir? İstenç, meydan okuma. Eski Yunanistan'ın düşünsel dünyası, birinin bilgisiyle doğru olanı seçerken haksızlık yapabildiğini anlamayacak denli fazla mutluydu, fazla saftı, fazla estetikti, fazla ironikti, fazla alaycıydı, fazla günahkârdı. Helenizm, zekânın

kategorik bir buyruğunu zorla kabul ettiriyordu. Sokrates'in zamanında ve daha çok da günümüzde, insanlığın Sokratesçi hafîf bir diyete gereksinimi olduğu doğruysa bu da önemsenecek bir gerçektir ve bizim şişmiş ve verimsizleşmiş, içi boş aşırı bilgi içinde yitmiş zamanımızda, bunu vurgulamakta yarar vardır. Tüm bu en üst gerçekleri anladığına ve sezdiğine emin olmaların ve onları büyük bir doğrulukla bir anlamda soyutluk düzleminde geliştirme konusundaki bu çok sık görülen büyük ustalık karşısında gülmek ve ağlamak gerekmiyor mu!... Evet, anladıklarını değil anlamadıklarını açığa çıkaran ve insanların yaşamı üzerinde hiçbir etki oluşturmayan bu kadar bilgiyi ve anlamayı görünce gülelim ve ağlayalım! Üzücü olduğu kadar gülünç olan böyle bir uyumsuzluk karşısında istemeden şöyle bağrılır: Aman Tanrım anlamış olmaları nasıl mümkündür? Gerçek olan sadece bu mu? Burada eski ahlâkçı ve ironist şöyle yanıt verir: Hiçbirine inanma dostum; anladıkları hiçbir şey yok, anlasalardı yaşamları bunu gösterirdi ve eylemleri bilgilerini yansıtırdı.

Çünkü anlamaktan anlamaya fark vardır (!) ve anlayan kişi –tabii ki faydasız bilimin tarzında değil– ironinin tüm gizemlerine birden girer. Çünkü hücum ettiği şey tam da bu ikircilliktir. Bir insanın bir şeyi gerçekten bilmemesini komik bulmak oldukça niteliksiz bir komikliktir ve ironiye uygun değildir. Daha fazlasını bilmedikleri zaman dünyanın dönmediği fikriyle yaşamış bunca insanın var olmasının temelde komik ne yönü vardır? Kuşkusuz çağımız, kendi yönünden fizikte daha ilerlemiş bir çağa göre aynı etkiyi yapacaktır. Buradaki çelişki, derin bir uyumu olamayan farklı iki dönem arasındadır; bu nedenle rastlantısal karşıtlıkları komiklikten tamamen yoksundur. Ama aksine işte, iyiliği söyleyen biri... ve sonuçta bunu kavramıştır; ve daha sonra eyleme geçme zamanında onu yanlışı yaparken görmek... ne kadar komiktir! Ve heyecan içinde terle birlikte gözyaşlarından boğuluncaya kadar ağlamakta olan birinin özveri üzerine olan söylevi, gerçeğe adanan bir yaşamın tüm yü-

celiğini saatlerce okumaya veya dinlemeye gücü olması; ve bir an sonra, bir, iki, üç, yüz seksen derece dönmesi ne kadar sonsuz komikliktedir! Kendi yoksul gücüyle, yavaş yavaş kuruyan gözlerle ter içinde yalanın başarıya ulaşmasına çalışmak ne komiktir! Ve bir hatibin, aksanın ve jestin gerçeğiyle, heyecanlanarak ve heyecanlandırarak çizdiği gerçek resmiyle seni titremelerden kurtarması ve tamamen hayranlık uyandıran bir davranış dengesiyle, bir bakış küstahlığıyla, yürüyüş düzgünlüğüyle kötülüğün ve cehennemin tüm güçlerine meydan okuması da son derece komiktir ve hemen hemen anında, tüm aşırı süsüyle birlikte, en büyük serüvenini yaşayan bir ödlek gibi pabuçsuz kaçabilmesi ne kadar komiktir! Ve tüm gerçeği, dünyanın tüm yoksulluklarını ve bayağılıklarını anlayan ve daha sonra onları tanıyamayan birini görmek ne kadar komiktir! Çünkü bu aynı insan hemen hemen aynı anda bu aynı basitliklere ve yoksulluklara karışmaya, onlardan böbürlenme payı çıkarmaya koşacak, daha doğrusu onları tanıyacaktır. Öf be! Birinin, İsa'nın nasıl yoksul, aşağılanan, alay edilen ve İncil'in söylediği gibi, tükürükler altında kalan bir hizmetkârın alçakgönüllü dış görünüşünü aldığını çok iyi anladığını ileri sürdüğünü görmek... ve aynı insanın dünyanın içinde kendini iyi hissettiği, en iyi barınak olarak yerleştiği bu yerlerine özenle uçtuğunu görmek; yaşamını korumak için bu kadar büyük kaygıyla sağdan veya soldan gelen en küçük hava akımını bertaraf etmeye çalıştığını görmek, onu bu kadar mutlu, Tanrısal olarak bu kadar mutlu, bu kadar sevinçli –evet, tabloda hiçbir şeyin eksik olmaması için, bunun için Tanrı'ya şükredecek noktaya kadar coşkuyla gitmektedir– o halde evrensel saygıyla ve sevgiyle bu kadar sevinçli olduğunu görmek! Kendi kendime çok kez "Sokrates! Sokrates! Sokrates! Bu insanın farkına vardığını söylediği şeyin gerçekten farkına varması mümkün müdür?" Sokrates'in doğruyu söylediğine inanarak kendi kendime bunları diyordum. Çünkü kendime rağmen, Hıristiyanlık bana çok katı geliyor ve deneyimim bu insandan hâlâ yalancı bir sofu

oluşturmayı reddetmektedir. Kesinlikle yalnızca sen Sokrates, neşeli bir arkadaş olarak bu insanı gülmek için iyi bir ganimet, bir maskara haline getirerek onu bana açıklıyorsun; şaşırmıyorsun, hattâ –bunda başarılı olmak koşuluyla– o insanı komik bir şey olarak kullanmama hak veriyorsun.

Sokrates! Sokrates! Sokrates! Eğer bunun bir yararı olacaksa bu üçlü çağrıyı on defaya çıkarabiliriz. Dünyanın bir cumhuriyete gereksinimi olduğunu zannediyoruz, yeni bir sosyal düzene, yeni bir dine gereksinimimiz olduğunu zannediyoruz; ama tüm bu bilimle karışmış bu dünyanın bir Sokrates'e gereksinimi olduğunu kim düşünüyor! Doğal olarak, bunu bir kişi veya birçok kişi düşünseydi ona daha az gereksinim olacaktı. Kaybolunduğu zaman en fazla eksik olan şey, her zaman en az kuşku duyulan şeydir; çünkü onu düşünmek, kendini yeniden bulmaktır.

O halde çağımızda gerekli ve belki de tek gereksinimi olan buna benzer bir töre ve ironi düzeltimidir; çünkü bunun kaygılarının en sonuncusu olduğu açıktır, Sokrates'i aşmak yerine onun anlamak ile anlamak arasındaki farkına geri dönmekte... ve en korkunç sefaletimizden kurtulmak için ortaya çıkmış, nihai bir kazanca döner gibi değil de –çünkü bu durumda iki tür anlamak arasındaki fark yok olmakta– günlük yaşamımıza nüfuz eden ahlâksal bir görüşe döner gibi geri dönmekte büyük kazancımız olacaktır.

Böylece Sokratesçi tanım kendini aşağıdaki şekilde kurtarmaktadır. Eğer biri doğruyu yapmıyorsa, bunun nedeni aynı zamanda onu anlamamış olmasıdır; bunu yalnızca tasarımlamaktadır; eğer bunu olumlarsa kaybolur, eğer onu tüm şeytanlar üzerine ant içerek yenilerse yön değiştirmelerin en büyüğü tarafından sonsuzca uzaklaştırılır. Ama bu durumda haklı olan yalnızca Sokrates'tir. Doğruyu yapan insan her şeye rağmen günah işlememektedir; ve eğer doğruyu yapmıyorsa bunun nedeni anlamamış olmasıdır; doğrunun gerçek kavranılışı onu

hemen bunu yapmaya itecektir, hemen anlaşılmasının yansıması olacaktır: öyleyse, günah işlemek, bilmemektir.

Ama bu durumda tanım nerede aksıyor? Eksikliği, –Sokratesçilik tam anlamıyla olmasa da bunun farkına varmış ve ona çare bulmuştur– anlamaktan eyleme geçmek için gerekli diyalektik bir kategorinin eksikliğidir. Hıristiyanlık ise bu geçişten yola çıkıyor ve bu yol boyunca günahla karşılaşıyor, onu istencin içinde gösteriyor ve meydan okuma kavramına varıyor ve böylece temele dokunmak için ilk günah dogması ekleniyor; çünkü, ne yazık ki(!) anlama konusundaki spekülasyonun gizi tam da temele dokunmamaktadır ve hiçbir zaman ipi düğümlememektedir ve işte mucize(!) sınırsızca dokumayı, yani istediği sürece düğüm atmayı sürdürür. Aksine Hıristiyanlık son noktayı paradoks aracılığıyla düğümler.

Gerçek bireyin ele alınmadığı saf fikirlerin felsefesinde geçiş gereklidir (her şeyin zorunlulukla tamamlandığı Hegelcilikte olduğu gibi) yani anlamaktan eylemeye geçiş hiçbir engele takılmaz. Bu, Helenizmdir (bunun için fazla ahlâkçı olan Sokrates'te durum böyle değildir). Ve aslında *düşünüyorum, o halde varım*da, düşünce ile varlığın özdeşliğinde tamamen var olan modern felsefenin tüm gizi buradadır (Buna karşın Hıristiyan şöyle düşünür: "İnandığınız gibi olsun" veya böyle inanca böyle insan veya inanmak var olmaktır). Modern felsefede gerçekten Sokratesçiliğin tam zıddı olan şey, bu araklamayı sizin Hıristiyanlık olarak almanızı sağlamaktır.

Var olan bireyin söz konusu olduğu gerçek dünyada aksine anlamaktan eylemeye bu ufak geçiş bertaraf edilmemektedir, bu geçiş her zaman çok hızlıca kat edilmemektedir; felsefi dilinin yetersizliğinden dolayı Almanca konuşmak gerekirse, *geschwind wie der Wind* (rüzgârın hızında) değildir. Aksine burada çok uzun bir serüven başlamaktadır.

Zihnin yaşamının hiçbir şekilde durağı yoktur (aslında durum da yoktur, her şey aktüeldir); o halde insan doğruyu gördüğü sayede bile doğru olanı yapmazsa meydana gelen şudur:

Önce bilgi tükenir. Daha sonra sıra, istencin kalan şey hakkında ne düşündüğünü öğrenmeye gelir. İstenç, insanın tüm alt yapısını yöneten diyalektik bir etmendir. Bilginin ürününü kabul etmezse de bilginin kavradığı şeyin zıddını zorunlu olarak yapmaya koyulmaz, böyle çekişmeler enderdir; ama bir zamanın geçmesine izin verir, istenç şöyle der: Yarına kadar bakacağız. Aradaki zamanda bilgi gitgide daha anlaşılmaz hale gelir ve doğamızın aşağı tarafları her zaman üstün gelir ne yazık! Çünkü iyiliği hemen yapmak gerekir (ve bu nedenle, saf spekülasyon içinde, düşünceden varlığa geçiş kolaydır, çünkü burada her şey önceden verilmiştir), bunlar gözlerini yarı yarıya kapayan istencin o kadar nefret etmediği fazlalıklardır. Ve bu şekilde bilgi yeteri kadar karardığı zaman istençle daha iyi iş yapar; sonunda bu tam uyuma varır, çünkü böylece bilgi ötekinin yanına geçmiştir ve düzenlediği her şeyi çok iyi doğrulamaktadır. Belki de çok insan bu şekilde yaşamaktadır, onları kararlara ve aşağı bölümlerinin hissettiği sonuçlara iten törel ve dinsel töre değerlendirmelerini karartmaya çalışmaktalar; onun yerine, içlerinde etik bakımdan yalnızca eğlenme olan estetik ve fiziköte-si bir bilgiyi geliştirmekteler.

Ama buraya kadar Sokratesçiliği aştık mı? Hayır, çünkü Sokrates her şeyin bu şekilde oluştuğunu söylediyse bu, insanımızın her şeye rağmen doğruyu anlamadığının kanıtıdır. Diğer bir anlatımla Helenizm, birinin bilerek doğru olmayan şeyi yaptığını ve doğruyu bilirken doğru olmayanı yaptığını söyleyecek cesaretten yoksundur ve şunu söyleyerek bir kaçış yolu bulur: Biri doğru olmayan bir şey yaptığı zaman doğruyu anlamamıştır.

Burada hiç kuşku yok; ve bir insanın daha uzağa gidebilmesinin ve günahın içinde olması nedeniyle onun ne olduğunu kendiliğinden ve tek başına söyleyebilmesi olanaksızdır; tüm söylevleri aslında günahın güzelleştirilmesi, bir özrü, bir hafifletilmesidir. Bu nedenle Hıristiyanlık, insana doğruyu anlamamanın değil, doğruyu anlamak istememenin, doğruyu isteme-

menin söz konusu olduğunu göstererek günahkâr insanı eğiten Tanrı'nın bir vahyinin zorunluluğunu ortaya koyarak başka bir şekilde başlar.

Sokrates, anlayamamak ile anlamayı istememek arasındaki fark hakkında, aslında hiçbir şeyi aydınlatmıyor, buna karşın anlamak ve anlamak arasındaki farkı gerçekleştirdiği zaman tüm ironistlerin en büyüğü oluyor. Doğru olan yapılmıyorsa, bu doğruyu anlamamaktan ileri gelir diye açıklıyor, ama Hıristiyanlık biraz daha ileri gidiyor ve şöyle diyor: Bunun nedeni kendisi de doğru olanı istemeyi reddetmeden kaynaklanan şeyi anlamayı yadsımaktır. Ve Hıristiyanlık daha sonra doğru olanı anlamaya rağmen doğru olmayan şeyin yapılabileceğini (bu, gerçek meydan okumadır) veya doğruyu anlamaya rağmen doğruyu yapmaktan kaçınılabileceğini öğretir; kısaca Hıristiyanlığın insana karşı acımasız bir şekilde saldırgan olan günah doktrini, kamusal arabulucu olan kutsalın insanı suçlamak için dayandığı iddianamedir.

Ama bu Hıristiyanlığın, insanlar için kavranılamaz olduğu söylenecektir. Ama söz konusu olan, anlamaktır! Hıristiyanlıktaysa anlamak ruhun günah eğilimi olduğundan inanmak gerekir. Anlamak insansal bir süreçtir, insanın insanla olan ilişkisidir ama inanmak Tanrısal olanla ilişkisidir. O halde Hıristiyanlık anlaşılamazı ama bir esin olduğu için daha az anlaşılmaz olamayan bir şekilde, kendisiyle tamamen uyum içinde nasıl açıklar?

O halde *Hıristiyan için* günah, bilginin içinde değil istencin içinde ortaya çıkmaktadır; ve istencin bu bozulmuşluğu bireyin bilincini aşar. Mantığın kendisi de buradadır; yoksa, her bireyin günahın nasıl başladığını kendi kendisine sorması gerekirdi.

O halde burada günah eğiliminin işaretini buluyoruz. Günah eğilimi olasılığı, insanı günahın yapısı üzerinde, köklerinin derinliği üzerinde eğitmek için bir Tanrı esininin gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Doğa insanı, pagan şöyle düşünür:

"Olsun! Evren ve dünya hakkında her şeyi anlamadığını itiraf ediyorum, kesinlikle bir vahiy gerekiyorsa, bize Tanrısal şeyleri açıklasın; ama bize günahın ne olduğunu açıklayan bir vahiy gerekli, işte saf saçmalık. Kendimi mükemmelliğe adamıyorum, bundan çok uzağım ama beni mükemmellikten ayıran her şeyi bildiğim ve itiraf etmeye hazır olduğum için günahın ne olduğunu nasıl olur da bilemem!" Bunu Hıristiyanlık şöyle yanıtlar: "Ama hayır; en az bildiğim şey bu: Mükemmellikten olan uzaklığın ve günahın ne olduğu." O halde günahın bilgisizlik, öz yapısının bilgisizliği olduğu Hıristiyanlığa özgü bir gerçektir.

O halde günahın daha önceki bölümde verilen tanımı şu şekilde tamamlanmalıdır: Tanrı'nın bir esininin doğasını bize açıklamasından sonra günah, Tanrı önünde kendi olunmanın istenmediği umutsuzluktur veya kendi olunmanın istendiği umutsuzluktur.

III- GÜNAH BİR OLUMSUZLUK OLMAYIP BİR KONUMDUR

Bu aslında, ortodoks dogmatiğin ve genelde ortodoksinin günahı yalnızca olumsuz bir şeye, zayıflığa, tenselliğe, sonluluğa, bilgisizliğe, vs. indirgeyen her günah tanımını panteist diye reddederek her zaman desteklediklerı fikirdir. Ortodoksi, savaşın burada verilmesi gerektiğini çok iyi görmüştür veya imgemizle söylersek noktayı düğümlemek, tutmak gerektiğini çok iyi görmüştür; günah bir olumsuzluk olarak tanımlandığı zaman tüm Hıristiyanlığın kabul edilemez olduğunu çok iyi görmüştür. Bu nedenle günah olan şeyden yoksun kalmış insanı eğitmek için Vahiy'in zorunluluğu üzerinde bu kadar durmaktadır. Bundan dolayı bunun bizde inancı uyandırması gerekir, çünkü bu bir dogmadır. Ve tabii ki paradoks, inanç ve dogma aralarında, tüm pagan bilgeliğe karşı en emin destek ve siper olan üçlü bir bağıntı oluştururlar.

İşte ortodoksi budur. Spekülatif olarak adlandırılan ve kuşkusuz felsefeyle oldukça sıkıntılı ilişkileri olan bir dogmatik,

tuhaf bir küçümseme ile günahın bir durum olduğu doktrinini anlamaktan övünç duymuştur. Ama eğer bunu yapıyorsa günah bir olumsuzluktur. Her anlamanın gizi, anlama eyleminin kendisinin her zaman ortaya koyduğu durumu aşmasıdır. Kavram bir durumu ortaya koyar ama bu durum onu anlama olgusunu yadsır. Din bilginlerimiz, bir noktaya kadar bunun farkına varmakla birlikte yakalarını bu işten, ancak kendilerini bir güven perdesinin arkasına saklayarak sıyırabilmişlerdir; oysa bu hiç de felsefeye yakışır bir tutum değildir. İnançlarını her zaman daha görkemli bir biçimde çoğaltarak, günahın bir olumlama olduğunu yüceltip, günahtan bir olumsuzluk meydana getirmenin panteizm, rasyonalizm, Tanrı bilir daha başka ne ama daha fazlası olmadığına ve yandaşlarının dinden dönmekte ve nefret etmekte... olduğuna yemin ederek günahın bir konum olduğunu anlamak istemeye geçilir. Daha doğrusu günah bir noktaya kadar bir konumdur ve anlığın erişebileceği düzeydedir.

Ve din bilginlerimizin ikiyüzlülüğü aynı konuya değinen başka bir noktayı açığa çıkarmaktadır. Günahın tanımı veya günahı tanımlama biçimi pişmanlığın tanımına bağlanmaktadır. Ve "olumsuzluğun olumsuzluğu"nu bulmak onlara o kadar çekici gelmiştir ki günahı ele geçirmişler ve böylece onu pişmanlığa uygulamışlar ve bu şekilde günahtan bir olumsuzluk meydana getirmişlerdir. Ölçülü bir düşünürü, mantığın gramerle (iki olumsuz bir olumlu yapar) ya da matematikle olan ilk ilişkilerini anımsatan bu saf mantığın, gerçeğin düzeninde, nitelikler dünyasında geçerli olup olmadığını, nitelikler diyalektiğinin her bakımdan başka bir diyalektik olup olmadığını, "geçiş"in burada başka bir rol oynayıp oynamadığını aydınlatırken görmekten memnun olurduk. Sonsuzluğun görüş açısından, sonsuz bir biçiminde, vs. art arda geliş yoktur, her şey *vardır* ve geçiş yoktur. Bu soyut ortamda *ortaya koymak*, kaçınılmaz olarak *yok etmekle* aynı şeydir. Ama bu şekilde gerçeği ele almak gerçekten deliliğe yakın olur. Çok soyut olarak Mükemmel'in

Eksik'i izlediği de söylenebilir. Ama gerçekte biri, otomatik ve doğrudan bir sonuç gibi kendisinin tamamlamadığı (*imperfectum)* bir çalışmanın tamamlandığı sonucunu çıkarırsa bir deli olmayacak mıdır? Günahın ortaya konduğu ortam saf düşünce ise ve ortam onu kesinleştiremeyeceğimiz kadar hareketli ise günahın bu sözde konumu ile başka bir şey yapılmaz.

Ama burada tüm sorumluları bir tarafa bırakalım ve yalnızca günahın bir konum olduğu Hıristiyanlığa özgü ilkeyi kavranılabilir bir ilke olarak değil de inanılması gereken bir paradoks olarak ele alalım. Düşüncelerimdeki karşılaştırma noktası buradadır. Anlama denemelerinin çelişkisini gözler önüne sermek, sorunu tam yerine koymak demektir, bu durumda inanma veya inanmama için kendini inanca bırakmanın gerekliliği ne kadar açıktır. Ne pahasına olursa olsun anlamak isteniyorsa ve anlama havasını verenin dışında hiçbir şey uygun bulunmuyorsa düşüncemin çok dar olarak değerlendirilmesini kabul ediyorum (düşüncem hiçbir şekilde anlaşılamayacak kadar Tanrısal da değildir). Ama Hıristiyanlık ancak anlaşılmak zorunda değil de inanılmak zorunda olduğu zaman varsa ve zorunlu olarak *ya biri ya da diğeri,* ya inanç ya da günah eğilimi olduğu zaman varsa: Bu durumda anladığını ileri sürmenin başarısı nerededir? Bir başarıdır veya daha çok, anlaşılmayı istemeyen şeyi anlamayı istemek saygısızlık veya düşüncesizlik değil midir? İnsanlar bir kralda kraliyete uygun bir saygınlığı bulmayı daha uygun buldukları sırada bu kral tanınmadan yaşama ve diğer insanlar gibi değerlendirilme fikrine kapılırsa bu insanların bunu yapma hakları mıdır? Veya karşısında eğilmek yerine istendiği gibi davranmak, kralın isteği karşısında kişiliğini ve düşüncesini düzenlemek değil midir? Bir krala, eğer bir kral gibi değerlendirilmek istemiyorsa, tebaasının gösterdiği saygıyı göstererek, onu memnun etmek şansı ne kadardır? İstencine karşı gelinmeye çalışıldıkça, onu memnun etme şansı ne olacaktır? Hıristiyanlığı anlayabilme havasını veren kişiye diğer insanlar hayran olsun ve onu övsün: Benim için, diğerlerinin anlamak

için bu kadar gayret sarf ettikleri bu kadar spekülatif bir zamanda, bizim ne anlama gücümüz ne de ödevimiz olduğunu itiraf etmek belki de büyük fedakârlık gerektiren törel bir görevdir. Bununla birlikte çağımızın, bugünün Hıristiyanlarının muhtemel gereksinimi, Hıristiyanlık konusunda bir parça Sokratesçi bilgisizliktir; "Sokrates"çi diyorum. Ama –ve ne kadar az insan bunu gerçekten bilmiş veya düşünmüştür!– Sokrates'in bilgisizliğinin bir tür kaygı ve Tanrı sevgisi olduğunu hiçbir zaman unutmayalım; Yunan dünyasına, bilgeliğin başlangıcı olan Tanrı kaygısına özgü Yahudi anlayışının bir benzerini getirmiştir; bilgisiz olması Tanrısallığa yönelik saygısındandır ve bir paganın yapabildiği kadarıyla, bir *yargıç* olarak Tanrı ve insan arasındaki sınırı koruyordu, aralarındaki nitelik farkını derin bir uçurum aracılığıyla güçlendiriyordu, amacı felsefede, şiirde, vs. karıştırıldığı gibi Tanrı ile insanın birbirine karışmasını engellemektir. Sokrates'in bilgisizliğinin nedeni burada yatar, bu nedenle Tanrısallıkla onda bilgilerin en büyüğünü bulmuştur. Ama Hıristiyanlık bize, tüm varlığının inançtan başka bir amacı olmadığını öğretmektir; aynı zamanda Tanrı ve insan arasındaki yapı farkını derin bir uçurumla güçlendirmeye dikkat ederek inancı spekülasyon karşısında bilgisizlik aracılığıyla savunmak tam da sofuca bir Sokrates bilgisizliği değil midir? Onlara sistem içinde felsefe, şiir, vs. yaptırıldığı gibi Tanrı ile insanın paganizmden de daha kötü olarak hiçbir şekilde birbirlerine karışmamaları için paradoks ve inanç aynı şeyi yapmaktadır.

Bu durumda günahın olumlu yapısını açığa çıkarmak için tek bir mümkün görüş açısı vardır. İlk kısımda, umutsuzluğun betimlenmesiyle, bir taraftan ben bilincinin gelişiminin, diğer taraftan edilgenlikten bilinçli eyleme kadar giden bir yoğunluk gelişiminin ifade ettiği bir gelişme kesintisiz bir biçimde doğrulanmıştır. Kendileri açısından her iki ifade birlikte, bu şekilde gitgide daha olumlu hale gelen umutsuzluğun dışsal değil, içsel kökenini ortaya koymaktadır. Ama daha yukarıda verilen tanı-

mına göre ben'i içeren ve Tanrı fikriyle sonsuz bir güce ulaşan günah, böylece bir eylem olarak günahın en büyük bilincini içerir. Bu, günahın bir durum olduğunu, olumluluğunun tam da Tanrı önünde olmak olduğunu ifade eden şeydir.

Günahın bu tanımı diğer taraftan, aslında Kurtuluş doktrininde sonuç olarak bulunan skandal olasılığını, paradoksu başka bir anlamda içinde taşır. Hıristiyanlık önce aklın hiçbir zaman anlayamayacağı şey olan günahın olumlu yapısını çok sağlam bir biçimde inşa eder; daha sonra aynı Hıristiyanlık, akla daha az aykırı olmayan bir biçimde bu olumluluğu bertaraf etme işini yüklenir. Bu iki paradokstan da gevezelikle kurtulan din bilginlerimiz her şeyi kolaylaştırmak için sivri ucu törpülerler. Günahın olumluluğunun bir kısmını yok ederler ki buna rağmen bu, bağışlamanın ödünleyici etkisini anlamak konusunda onları fazla ileri götürmez. Ama burada hâlâ paradoksların ilk mucidi olan Hıristiyanlık mümkün olduğu kadar paradoksal kalır; kendine karşı çalışarak, günahın olumlu yapısını o kadar sağlam bir biçimde ortaya koyar ki daha sonra bunu yok etmek tamamen olanaksız görünür; oysa Kurtuluş yoluyla aynı Hıristiyanlık günahı yeniden o kadar mükemmel biçimde bertaraf eder ki günahın denizde boğulduğu söylenebilir.

Dördüncü Kitaba Ek:
GÜNAH BU DURUMDA BİR İSTİSNA OLMUYOR MU? (AHLÂK)

Birinci kısımda anımsatıldığı gibi umutsuzluğun yoğunluğu bu dünyadaki seyrekliğine neden olmaktadır. Ama günah daha da büyük bir gücün niteliğine yükselmiş umutsuzluk olduğuna göre seyrekliği ne olmalıdır? Tuhaf bir sorun! Hıristiyanlık her şeyi günaha bağımlı kılmaktadır; bunu tam eksikliği içinde vermeye çalıştık: Ve işte şimdi, günahın bu şekilde paganizmde bulunmadığı, yalnızca Musevilikte ve Hıristiyanlıkta bulunduğu ve burada da kuşkusuz çok ender olarak bulunduğu sonucu, daha çok yalın sonucu karşısındayız.

Ve bununla birlikte olay ama yalnızca bir anlamda, tamamen doğrudur. "Bir Tanrı vahyi ile günahın ne olduğu üzerinde bilgilenilmiş olsa da Tanrı önünde umutsuzca kendi olunmak istenmediği veya kendi olunmak istendiği zaman", bir günahkâr olunuyor... ve kuşkusuz bir insanın formülü kendine uygulayacak ölçüde ilerlemiş ve kendine saydam hale gelmiş olmasını sık sık göremiyoruz. Ama bundan çıkan sonuç nedir? Konu dikkate değer, çünkü burada diyalektik bir dönemeçteyiz. Bir insanın vasat olarak umutsuz olmasından, onun hiçbir şekilde umutsuz olmadığı sonucu çıkmaz. Aksine; ve insanların büyük bir çoğunluğunun düşük seviyede umutsuzluk içinde olduğunu gösterdik. Ama hiçbir değer de yüksek bir derecedeki umutsuzluğa bağlanmamıştır. Aksine estetik açıdan bu bir avantajdır, çünkü onu yalnızca güç ilgilendirir; ama törebilim için umutsuzluğun yüksek bir derecesi bizi alt bir dereceden daha fazla kurtuluştan uzaklaştırır.

Ve aynı şey günah için de söz konusudur. İnsanların çoğunun yaşamı diyalektik bir kayıtsızlıkla ele alınırsa, iyilikten (inançtan) o kadar uzaktır ki bu yaşama günah demek, umutsuzluk demek için çok fazla tin-dışıdır.

Kuşkusuz gerçek bir günahkâr olmanın övünce değer yanı yoktur. Ama diğer taraftan vasatlık içine, diğerlerinin gevezece taklidi içine batmış bir yaşamda –ki bu yaşamı günah olarak değerlendirebilmek çok zordur ve böyle adlandırabilmek için fazla tin-dışıdır ve İncil'in söylediği gibi bu yaşam iğrenmeye bile değmez– günahın öz bilincini (ve bu Hıristiyanlığın istediği şeydir) nasıl bulacağız?

Bununla birlikte sorun hemen çözüme bağlanmamıştır, çünkü günahın diyalektiği, sorunu sadece başka bir biçimde kavramaktadır. Nasıl oluyor da bir insan yaşamı sonunda bu kadar tin-dışı hale geliyor ve sağlam bir yer yoksunluğu nedeniyle yalnızca bataklıkların ve çatlakların kaldığı bir zamanda, Hıristiyanlık kullanılamayan bir kriko gibi (ve bu durumda Hıristiyanlık bir kriko kadar kaldırıyor) ona uygulanamaz hale

geliyor?) Bu, eğilen bir yazgı mı? Hayır, bu tamamen insanın öz eylemidir. Hiç kimse tin-dışı olarak doğmuyor; ölüm saatlerinde yaşamlarının sonucu olarak hiçbir şey getirmeyenler çok sayıda olsa da...bu, yaşamın hatası değildir.

Ama kem küm etmeden doğruyu söyleyelim, bu sözde Hıristiyan toplum (içinde, milyonlarca insanın hepsi çok iyi biçimde Hıristiyandır, öyle ki doğum sayısı kadar Hıristiyan vardır) yalnızca saçma yanlışlarla, aptal fazlalıklarla veya unutuşlarla kalbura dönmüş Hıristiyanlığın bayağı bir baskısı değildir, aynı zamanda kötüye kullanımıdır: Bu toplum Hıristiyanlığı din dışına çıkarmaktadır. Küçük bir ülkede bir kuşakta zorlukla üç şair doğsa, buna karşın papaz hiç eksik olmaz, toplamları gereksinimleri aşar. Bir şair hakkında yetenekten söz edilir ama bir insan kalabalığının (yani Hıristiyanların!) gözünde papaz olmak için sınavı geçmek yeterlidir. Ve bununla birlikte, gerçek bir papaz gerçek bir şairden de daha da ender olan bir rastlantıdır. Ve bununla birlikte yetenek, öz olarak dinsel kaynaklıdır. Ama şair olmak söz konusu olursa, toplum yeteneğe dayanmakta, bu yetenekte büyüklük görmekte ısrar eder. Aksine yükselten her fikirden yoksun insan kalabalığı (yani Hıristiyanlar!) için papaz olmak, en ufak bir gizem olmadan, ekmek parası kazanmadır. Yetenek, papazlık görevi demektir; bir yetenek elde etmekten söz edilir; ama yeteneğe sahip olmak... papazlığın münhal kalan bir yeteneğe sahip olduğunun söylendiği bir yerde bundan söz etmek gereksizdir!

Yazık! Hıristiyanlıkta bu sözcüğün serüveni bizde Hıristiyanlığın tüm yazgısını simgeliyor. Kötü olan ondan hiç söz etmemek değildir (kötü olan papazlardan yoksun olmak da değildir); ama bundan, yığının sonunda içine düşünceler sokmadığı biçimde söz etmektir (aynı yığının papaz olmayı, tüccar, noter, çiftçi, veteriner, vs. olmaktan farklı görmemesi gibi) ve kutsal ve yüce olan şeyler etki yapmamaya başlamışlardır, hattâ onlardan kullanımı kalmayan kaşarlanmış şeyler gibi söz edilmektedir. Sonra insanlarımızın –kendi savunulabilir davranış-

larını hissetmekten yoksun oldukları için– Hıristiyanlığı savunma zorunluluğunu hissetmelerinde şaşılacak ne vardır!

Ama en azından papazlar için müminlerin varlığı gerekli değil mi? Hem de inançlı müminler! Ama inanmak sevmek gibidir, o kadar ki aslında coşku bakımından, âşıkların en tutkulusu, müminin yanında yalnızca bir yeniyetme gibi kalır. Seven insana bakınız. Günler boyunca, sabahtan akşama, akşamdan sabaha aralıksız aşkından söz edebileceğini kim bilmez! Ama aranızdan kim, insanlarımız gibi konuşma fikrine, gücüne sahip olduğunu düşünür! Aşkında her şeye rağmen bir anlam olduğunu üç noktada kanıtladığını ileri sürmekten iğrenmediğine kim inanır!... Bu sanki, biraz saygınlığa sahip olmak için dualaların üç noktaya gereksinimi olduğu sürece, papazın duaların etkinliğini üç noktada kanıtlaması gibidir; veya duanın her usu aşan bir mutluluk olduğunu üç noktada kanıtladığı zaman da durum aynıdır ama biraz gülünçtür. Ey değer biçilemez söz oyunu! Usu aşan bir şeyin üç nedenle kanıtlandığını, bu nedenler, bir değer taşımadıklarından usu hiçbir şekilde aşmak zorunda olmayıp aksine onu açıkça bu mutluluğun hiçbir şekilde kendisini aşmadığına inandırmak zorunda olduğunu söylemek; sanki aslında, nedenler her zaman aklın etkisi altında değilmiş gibi. Ama usu aşan şey için ve ona inanan kişi için, bu üç neden ister üç şişe, ister üç geyik gösteren otel tabelaları kadar anlamsızdır! Düşüncemizi sürdürelim. Bir âşığa aşkını savunma, bu aşkın onun mutlağı olmadığını kabul etme fikrini kim verir! Aşkını düşmanca itirazlarla karmakarışık düşündüğüne ve savunmasının bu şekilde oluştuğuna; yani onun âşık olmadığını kabul etmeye, âşık değilmiş gibi kendini ifade etmeye yakın veya buna muktedir olduğuna nasıl inanılır? Onu bu dili kullanmaya çağırınız, sizin deli olduğunuza inanacağı çok iyi bilinmektedir ve âşık olmanın ötesinde biraz da psikologsa, bu öneriyi yapan kişinin aşkı hiç tanımamış olmasından veya onu, aşkı savunurken kendine ihanet etmeye, kendini inkâr etmeye sürüklemek istediğinden kuşku duyacağından emin olun! Bu-

rada bir âşığın gerçek bir âşığın hiçbir zaman aşkını üç noktada kanıtlama veya onu savunma düşüncesine kapılmayacağına ilişkin göz kamaştırıcı bir kanıt yok mudur? Çünkü tüm bu noktalardan ve her türlü savunmadan daha değerli olan şey, seviyor olmasıdır. Ve kanıtlayan ve savunan kişi sevmiyordur, sadece öyleymiş gibi yapıyordur ve ne yazık ki –ya da neyse ki– bunu o kadar aptalca yapmaktadır ki yalnızca aşk yoksunluğunu ifşa etmektedir.

Oysa Hıristiyanlıktan tam da bu biçimde söz edilmektedir, inançlı papazlar Hıristiyanlığı savunurken veya onu "nedenler" kategorisine çevirirken ondan bu şekilde söz etmekteler; spekülatif olarak Hıristiyanlığı "kavram" haline sokmak isterlerken Hıristiyanlığı bozmadıklarını varsayalım; doğru yola getirmek diye adlandırılan budur ve Hıristiyanlık bu tür yola getirmelere ve dinleyicilerine çok yüksek bir değer vermektedir. İşte bu nedenle (bu, onun kanıtıdır) Hıristiyanlık kendisi olarak anlattığı şeyden çok uzaktadır ve insanların çoğu tinsellikten o kadar yoksundur ki, Hıristiyan anlamda, yaşamlarını günahkâr olarak bile değerlendiremeyiz.

Beşinci Kitap

GÜNAHIN SÜRMESİ

Günahın sürekliliği, yeni bir günahtır; veya daha kesin bir ifade kullanırsak ve daha ileride geliştirileceği gibi günahın içinde kalmak, onu yenilemektir, günah işlemektir. Başka her aktüel günahı yeni bir günah gibi gören günahkâra bu fikir belki de abartılı gelecektir. Ama günahın saymanı bile olan sonsuzluk, günahta kalınan durumu yeni günahların borçlar hanesine kaydetmek zorundadır. Kitabının yalnızca iki sütunu vardır ve "inançtan kaynaklanmayan her şey günahtır",[1] her günahtan sonra pişmanlığın olmayışı yeni bir günahtır, hattâ bu günahın pişmanlıktan yoksun kaldığı anların her biri yeni bir günahtır. Ama içsel bilinçlerinin bir sürekliliği koruduğu insanlar ne kadar azdır! Genelde bilinçleri, yalnızca önemli kararlarda ortaya çıkan ama güncele kapalı olan bir kesintiden ibarettir; insan, biraz zihin olarak haftada ancak bir saat var oluyor... tabii ki

[1] Romalılara Mektuplar, 14.23

tinsel varoluşun oldukça hayvansal bir biçimi olarak. Bununla birlikte sonsuzluğun özü sürekliliğidir ve insandan zihin olma bilinci olmasını ve inanmasını ister. Aksine günahkâr, günahın o kadar etkisi altındadır ki tüm yaşamının bir kaybediş olduğunu bile bilmemektedir. Sanki bir önceki an bu yola daha önceki günahlarının tüm hızıyla koşmamış gibi yalnızca, ona aynı yol üzerinde yeni bir atılım veren her yeni günaha değer verir. Günah onun için o kadar doğal veya ikinci bir yapı haline gelmiştir ki hiçbir şeyi her günkü gidişat kadar normal görmez ve her yeni günahtan yeni bir atılım elde etme zamanında yalnızca kısa bir gerilemeye maruz kalır. Bu kaybedişte, kendini Tanrı önünde gören müminin sürekliliği olan sonsuzluğun gerçek sürekliliği yerine, kendi yaşamının... günahın sürekliliğini görmez.

"Günahın sürekliliği"? Ama günah tam da süreksiz olan şey değil mi? İşte kendimizi yeniden günahın yalnızca bir olumsuzluk olduğu, hiçbir buyruğun size hiçbir zaman çalınan bir mal üzerine haklar veremediği gibi bir iyelik de oluşturamadığı bir kuram karşısında buluyoruz; bu kuram, günahın yalnızca bir olumsuzluk olduğu, güçsüzlüğün tüm işkenceleri arasında, umutsuz bir meydan okuma içinde, hiçbir zaman başarıya ulaşamamaya adanmış güçsüz bir ortaya çıkma denemesidir. Evet, bu, felsefecilerin kuramıdır; ama Hıristiyan için günah (ve buna bir paradoks olarak, kavranılamaz olarak inanılması istenir) kendiliğinden gelişen bir durumdur, gitgide daha olumlu bir sürekliliktir.

Ve bu sürekliliğin gelişim yasası, bir borcu veya bir olumsuzluğu yöneten yasa ile aynı değildir. Çünkü bir borç ödenmemekten dolayı ancak her defasında yeni bir borcun eklenmesiyle artar. Günah ise içinde kalındığı sürece her an artar. Günahkâr, günahın artışını her yeni günaha bağlarken pek haklı değildir, aslında Hıristiyanlar için günahın içinde kalınan durum onun arttırılmasıdır, yeni bir günahtır. Günah işlemenin insana özgü olduğunu ama bunda diretmenin şeytansı olduğu-

nu söyleyen bir özdeyiş bile vardır; bununla birlikte bunu biraz farklı anlama gücü Hıristiyanlıktadır. Sadece süreksiz bir görüşe sahip olmak, sadece yeni günahları not etmek, iki günah arasındaki zamanı atlamak, örneğin bir trenin ancak lokomotifin soluklandığının duyulduğu anlarda ilerlediğine inanmaktan daha az yüzeysel değildir. Buna rağmen gerçekten görmemiz gereken ne bu soluklanma ne de onu izleyen atılımdır; lokomotifin ilerlediği ve bu soluklanmaya neden olan bütünleşmiş hızdır. Günah için de durum aynıdır. Günahın içinde olma durumu günahın temelidir, tikel günahlar günahın sürdürülmesi olmayıp yalnızca günahı ortaya çıkarırlar; her yeni günah bizim için yalnızca hızı daha duyarlı hale getirir.

Günahın sürekli içinde olmak her ayrık günaha göre en kötüsüdür; bu, günahtır. Ve aslında bu anlamıyla günahın sürekli içinde bulunmak günahı sürdürmektir, yeni bir günahtır. Genelde günah böyle anlaşılmaz, aktüel bir günahın yeni bir günahı doğurduğu sanılır. Ama bunun nedeni, günahın sürekli içinde olmanın yeni bir günah olmasıdır. Aynı zamanda usta bir ruhbilimci olan Shakespeare, Macbeth'e şunu söyletir (III, 2): "Kötü başlayan şeyler hastalık yoluyla kendilerini güçlendirirler". Yani günah bir sonuç olarak kendi kendini doğurur ve kötülüğün bu içsel sürekliliğinde günah güçlenir. Ama günahların yalnızca ayrı ayrı ele alınmasıyla bu düşünceye hiçbir zaman ulaşılamaz.

İnsanların çoğu, sonucun ne olacağından kuşku duymayacak kadar fazla bilinçsiz yaşamaktalar; zihnin derin bağından yoksun yaşamları, ister çocukların sevimli saflıkları, ister budalalık söz konusu olsun, karışık olayların, bir parça eylemin, rastlantının bir dağınıklığından başka bir şey değildir; onları bazen iyilik yaparken, daha sonra kötülük yaparken ve her şeye yeniden başlarken görürüz; umutsuzlukları bazen bir öğle sonrası kadar sürer veya üç haftaya kadar uzanır ama bir kez daha işte neşelenirler ve bir daha bütün gün umutsuzluğa kapılırlar. Onlar için yaşam, içine girilen bir oyundan başka bir şey değil-

dir; ama hiçbir zaman her şeyi, her şey için tehlikeye atamazlar, hiçbir zaman yaşamı sonsuz ve içe dönük bir sonuç olarak tasarımlayamazlar. Aynı zamanda aralarında olayları sadece birbirinden ayrı olarak, şu veya bu iyi davranış, şu veya bu yanlış davranış şeklinde tartışırlar.

Zihin tarafından yönetilen her varlık, bu zihin bağımsız olduğunu ileri sürse de en azından bir fikre dayanan aşkın bir kaynağın sonucu olarak içsel bir sonuca bağımlıdır. Ama böyle bir yaşam içinde, insan olabilir sonuçların sonsuz bir fikriyle her sonuç kopuşundan sonsuzca kaygı duyar; bu şekilde yaşamını götüren bu bütünlükten koparılma tehlikesini taşımaz mı? En küçük tutarsızlık, devasa bir kayıptır çünkü zinciri kaybeder; bu belki de ânında zinciri koparmaktır, tüm güçleri tek bir uyumlulukta birleştiren bu gizemli gücü yok etmektir, yayı gevşetmektir; ben'in büyük işkencesinde belki de tüm içsel uyumun, tüm gerçek hızın, tüm canlılığın kaybolmuş olacağı iç devrimde, bir güçler kaosunda her şeyi mahvetmektir. Sonuca sağlam çarklarının işleyiş esnekliğini enerjisini borçlu olan muhteşem mekanizma şimdi bozuldu; ve mekanizma ne kadar göz kamaştırıcı ve görkemli ise düzensizliği o kadar kötüdür. Tüm yaşamı iyilik zincirine dayanan mümin, en küçük günahtan bile sonsuz korku duyar; çünkü o, sonsuzca kaybetme tehlikesi içindedir; buna karşın çocuksuluktan çıkamayan doğal insanların kaybedecekleri bir bütünlük yoktur, onlar için kazançlar ve kayıplar her zaman parçasaldır, tikeldir.

Ama müminden daha az olmamak üzere, şeytani kişi günahın iç zincirine bağlanır. Bir gün içmeden durursa oluşabilecek sonuçlardan, yıkıntıdan, aralıksız kaygı duyarak sarhoşluğunu her gün sürdüren bir sarhoş gibidir. Diğer taraftan iyi insana günahı çekici bir biçimde anlatarak onu ayartmaya çalışırsanız yalvaran yanıtı şöyle olacaktır: "Beni günaha sokmayınız!" Aynı şekilde şeytani insan kuşkusuz size aynı kaygının örneklerini sunacaktır. İyi insanın karşısında, konusunda ondan daha güçlü olarak, şeytani insan, mutluluğu içinde iyiliği betimleyecektir

ve ondan yardım isteme, gözyaşları içinde ona yalvarma, onunla konuşmamasını sağlama gücünü taşır. Çünkü onun da kaybedecek bir bütünlüğü olmasını sağlayan, içsel sürekliliğidir. Amacı dışına bir saniyelik sapma, bir düzen sakınımsızlığı, tek bir dalgın bakış, bütünün veya hattâ bir parçanın bir an için bile olsa başka bir görünüşü; ve bu; söylediği gibi artık hiçbir zaman kendi olmama tehlikesidir. Umutsuzluk içinde iyiliği reddettiği ve ne yaparsa yapsın artık yardım beklemediği doğrudur; ama bu iyilik hâlâ onu huzursuz edebilir mi? Sonucun tam bir coşkusunu bulmasına her zaman engel olunmalı mı, kısaca onu güçsüzleştirmek mi gerekir? Yalnızca günahın sürekliliği içinde kendisidir, günahta yaşar ve yaşadığını hisseder. Günahın sürekli içinde bulunmak onu, düşüşünün tam dibinde, sonucun şeytani takviyesiyle hâlâ güçlendirmek değil de nedir? Ona yardım eden (evet, korkunç saçmalık!) yeni, ayrık günah değildir; yeni, ayrık günah yalnızca günahtaki sürekliliği ifade eder ve bu, öz olarak günahtır.

O halde günahın sürmesi, günahın sürekli durumuna göre ayrık olarak yeni günahları daha az göz önüne alır, bu da hâlâ günahın kendi kendine artmasıdır, günah durumu içinde bilinçli bir kalıştır. O halde, günahın yoğunlaşma yasası burada olduğu gibi her yerde, her zaman daha fazla bir bilince doğru giden içsel bir devinimi işaret eder.

GÜNAHKÂRLIĞINDAN UMUTSUZLUĞA DÜŞMENİN GÜNAHI

Günah umutsuzluktur ve günahın yoğunluğunu arttıran şey günahından umutsuzluğa düşmenin günahıdır. Yoğunluk artışından anlaşılan şeyin burada olduğu kolaylıkla görülmektedir; yüz riksdallık* bir hırsızlıktan sonra gerçekleştirilen bin riksdallık bir hırsızlık gibi, burada başka bir günah söz konusu değil-

* Eskiden Kuzey Avrupa'da kullanılan gümüş para (yn).

dir; günahın sürekli durumu günahtır ve bu günah yeni bilinci içinde yoğunlaşır.

Günahından umutsuzluğa düşmek, günahın kendi sonucu içine kapandığını veya tutunmak istediğini ifade eder. İyilikle olan ilişkisini tamamen reddeder, bazen başka bir ses duyma zayıflığından korkar. Hayır, yalnızca kendini ben'i içine kapanmaya, yalnızca kendisiyle ilgilenmeye, kendini fazladan bir bölmenin içine kapamaya ve nihayet iyiliğin her sürprizine veya izlenmesine karşı umutsuzluk aracılığıyla günahından emin olmaya karar vermiştir. Arkasındaki tüm köprüleri attığının ve böylece iyiliğin ondan uzak olması gibi, kendisinin de iyilikten uzak olduğunun bilincindedir; öyle ki bir zayıflık anında istese de iyiliğe geri dönmesi onun için olanaksızdır. Günah işlemek, iyilikten kopmaktır; ama günahtan umutsuzluğa düşmek, ikinci bir kopuştur ve günahtan, bir meyveden olduğu gibi son şeytani güçleri çıkarır; bu durumda, kendi sonucu içinde ele alınan cehennemin bu sertleşmesi veya katılaşması içinde, sadece pişmanlık ve bağışlama adını alan her şeyi faydasız ve verimsiz olarak ele almaya değil, aynı zamanda onlarda bir tehlikeyi görmeye mecbur kalınmaktadır. Bu tehlikeye karşı, iyi insanın günah eğilimine karşı yaptığı gibi silahlanılmaktadır. Bu anlamda Faust'taki Mefisto, umutsuzluğa düşen bir şeytandan daha kötü felâket yoktur derken haklıdır; çünkü buradaki umutsuzluk, kulağını pişmanlığa ve bağışlamaya veren bir zayıflıktan başka bir şey değildir. Umutsuzluğa düşüldüğü zaman, günahın ulaştığı güç yoğunluğunu belirlemek için, ilk derecede iyilikle olan bağın koparıldığı ve ikinci derecede pişmanlıkla olan bağın koparıldığı söylenebilir.

Günahtan umutsuzluğa düşmek, gitgide daha çok düşerek tutunmaya çalışmaktır; baloncunun safra atarak yükselmesi gibi tüm iyiliği atmaya can atan umutsuz kişi (safra atılmadığı zaman yükselen şeyin safra olduğunu anlamadan) yükseldiğini zannederken düşer ve aynı zamanda gitgide hafiflediği de doğrudur. Kendi kendine olan günah, umutsuzluğun savaşımıdır;

ama güçler tükendiğinde, başka bir güç yükselmesi, kendi üzerinde yeni bir şeytanî sıkılaştırma gereklidir; ve bu, günahın umutsuzluğudur. Tabii, bizi günahın içine batıran, şeytansallığın gelişimi ve ilerleyişidir. Zarların sonsuzluk için atıldığını ve her pişmanlık ve bağışlama önerisine kulakların kapatılacağı söylenmekle günaha bir içerik, bir yarar sağlanmaya, ondan bir umutsuzluğu, yaşamak için hiçbir nedeninin kalmadığını ve ben fikrinin bile onun için bir hiç olduğunu bildiğinden kendi yokluğunun oyununa gelmemektedir. Bu, Machbet'in kralı öldürdükten sonra ve günahından umutsuzluğa düşmüş durumda büyük bir psikolog derinliğiyle söylediği şeylerdir (II,I):

> *Ölümlülükte hiçbir şey önemli değildir:*
> *Her şey yalnızca süs eşyasıdır, artık ün ve lûtuf yok olmuştur.*

Bu dizelerin ustalığı, son sözcüklerin (ün ve lûtuf) ikili etkisinde yatmaktadır. Günahla, yani günahtan umutsuzluğa düşerek aynı zamanda lûtuftan ve...kendinden sonsuz bir uzaklığa gitmiştir. Ben'i, tüm bencilliği tutku halinde doruk noktasına ulaşmaktadır. İşte kral olmuştur ve buna rağmen, günahtan ve pişmanlık gerçeğinden, yani lûtuftan umutsuzluğa düşerek ben'ini kaybetmiştir; kendiliğinden ben'ini koruyamadığı için lûtfu kavramaktan ve tutku içinde ben'inden zevk almaktan çok uzaktadır.

Yaşamda (eğer gerçekten orada günahın umutsuzluğuna rastlanıyorsa; her şeye rağmen insanların bu şekilde adlandırdıkları bir durum vardır) genelde, yaşam hakkında yanlış bir görüşe sahip olunur; çünkü dünya bize sadece şaşkınlık, hafiflik, saf aptallık sunduğu için biraz daha derin olan her oluşum bizi coşturur ve önünde şapkamızı çıkarttırır. İster kendisi ve işaret ettiği şey hakkındaki bilgisizlikten olsun, ister ikiyüzlülükle cilalanmış olsun, ister kurnazlık ve yanıltıcı alışkanlık sayesinde olsun günahın umutsuzluğu, iyi olmanın parlaklığını vermekten çekinmez. Bu durumda, doğal olarak burada güna-

hını çok içten bir şeymiş gibi ele alan derin bir yapının işaretini görmek isteriz. Örneğin bir insan bir günaha yönelmiş, sonra uzun süre kötülük eğilimine direnmiş ve sonunda onu yenmiştir... Şimdi günaha teslim olursa, onu içine alan boğuculuk her zaman günah işlemenin üzüntüsü değildir. Çok farklı bir şeyden kaynaklanabilir, Tanrı'nın takdirine karşı bir kızgınlık da olabilir, sanki bu takdir, onun düşmesine neden olmuştur, onu bu kadar acımasız değerlendirmemelidir, çünkü çok uzun süre iyi biriydi. Ama, kapalı gözlerle bu üzüntüyü kabul etmek, tüm tutkuyla ikilemi çiğneyip geçmek gevşekçe akıl yürütmek değil midir? Bu ikilem, bazen tutkulu insanın delirme noktasına kadar söylediğini zannettiği şeyin daha sonra tersini söylediğini fark edebilmesine yol açan yazgının ifadesidir! Bu insan belki de, kendisini umutsuzluğa kaptıran düşüşünün işkencesiyle, gitgide daha güçlü sözcüklerle karşı karşıya gelecektir. "Kendimi hiçbir zaman affetmeyeceğim" der. Tüm bunlar, içinde bulunan tüm iyiliği, yapısının tüm güzel niteliğini size göstermek içindir. Oysa bu yalnızca bir aldatmacadır. Betimlememde, böyle bir durumda genelde duyulan sözcüklerden biri olan "hiçbir zaman kendimi affetmeyeceğim"i bilerek kullandım. Bu söz, aslında sizi hemen ben diyalektiği içinde dengeye getirir. Hiçbir zaman kendini affetmeyecek... ama Tanrı bunu yapmak isterse hâlâ kendisini affetmeme kötülüğünü kendine yapar mı? Gerçekte günahtan kaynaklanan umutsuzluğu –özellikle, bu şekilde günah işlemiş olmaktan dolayı "kendini hiçbir zaman affetmeyeceğini" söylediği zaman (Tanrı'ya kendini affetmesi için yalvaran alçakgönüllü pişmanlığın hemen hemen zıddı olan sözler), kendini ele vererek aşırı öfkeli ifadeler kullandığı zaman (üzerinde en ufak biçimde düşünmeden)–, bu umutsuzluğu, iyiliği o kadar az belirtir ki, aksine, yoğunluğu, içine dalınmış olmaktan kaynaklanan günahı daha yoğun biçimde belirtir. Aslında kötülük eğilimine karşı iyi durduğu zamandadır ki kendisi hakkında gerçekte olduğundan daha iyi olduğu değerlendirmesini yapar; kendiliğinden duyar hale gelmiştir ve

gururu şimdi geçmişin tamamen bitmiş olmasıyla ilgilidir. Ama yeniden düşüşü bu geçmişe birdenbire tüm güncelliğini verir. Gururu için dayanılmaz olan anımsatma; bu nedenle oluşan derin üzüntü vs. Tabii ki bu, bu kadar uzun süre kötülük eğilimine karşı çıkmasına yardım ettiği için Tanrı'ya teşekkür etmek, Tanrı'ya ve kendine karşı bu yardımın hak ettiğinden fazlası olduğunu itiraf etmek ve daha önce içinde bulunduğu durumun anısı ile küçülmek yerine ben aşkının ve gururun gizlenmesinden başka şey olmayan Tanrı'ya sırtını dönen üzüntüdür.

Her yerde olduğu gibi burada da eğitici eski metinler derinlikle, deneyimle, bilgiyle doludur. Bu metinler, Tanrı'nın bazen müminleri alçakgönüllü yapmak ve iyilik içinde güçlendirmek için onların yanlış bir adım atmalarına ve bazı kötülük eğilimlerine kapılmalarına izin verdiğini öğretmektedir; düşüşünün ve iyilik içindeki gelişimlerin belki de çok önemli olan zıtlığı o kadar çok alçalma ile doludur ki! Ve kendine özdeş olduğunu saptamak o kadar büyük bir acıdır ki! İnsan ne kadar yükselirse, günah işlediği zaman o kadar acı çeker; ve virajı alamamakta o kadar çok tehlike vardır; en ufak dikkatsizliğin bile tehlikesi vardır. Belki de acıdan en koyu üzüntünün içine batacaktır ve bir şaşkın, sanki bu bir iyilikmiş gibi ahlâksal derinliğine, iyiliğin kendi üzerindeki tüm gücüne hayran olmaya hazır olacaktır. Ve zavallı karısı! Günahın bu kadar acı verdiği ve Tanrı'dan çekinen, ciddi, böyle bir kocanın yanında kendini küçülmüş hissedecektir. Belki de "hiçbir zaman kendimi affetmeyeceğim" (sanki daha önceki günahlarından dolayı kendini affetmiş gibi: Tam bir küfür) demek yerine belki de aldatıcı önermelere tutunmakta, belki de yalnızca Tanrı'nın onu hiçbir zaman affedemeyeceğini söylemektedir. Yazık! Burada bile hâlâ yalnızca kendini aldatıyor. Acısı, kaygısı, umutsuzluğu? Yalın bencillik (günah dehşetinin bazen bir kişiyi korku yoluyla günaha sokması gibi; çünkü bu dehşet, günahsız olmak, kendinden gurur duymak isteyen ben sevgisidir)... ve avunma onun

en küçük gereksinimidir ve bu nedenle, ruh yöneticilerinin yönettiği devasa dozlar, kötülüğü daha çok kötüleştirmekten başka bir işe yaramaz.

II- GÜNAHLARIN AFFEDİLMESİ KONUSUNDA UMUTSUZLUĞA DÜŞMENİN GÜNAHI (GÜNAH EĞİLİMİ)

Burada ben bilinci İsa'yı tanımakla daha büyük bir güce ulaşır; burada ben, İsa'nın karşısındadır. Sonsuz ben'inin varlığını bilmeyen insandan ve biraz sonsuzluk izi taşıyan bir ben'in bilincindeki insandan sonra (birinci kısımda), insanların, ölçüsünü kendi içinde taşıyan ve kendinin insansal bir fikriyle dolu ben'e bağlandıkları gösterilmişti (ikinci kısma geçerken). Bunlar, günah tanımının temelini oluşturan Tanrı karşısında ben'le karşıtlaşır.

İşte şimdi İsa'nın karşısındaki ben, burada bile umutsuzca kendi olmak istemeyen veya kendi olmak isteyen bir ben. Günahların affedilmesi konusunda umutsuzluğa düşmeyi, aslında umutsuzluğun formüllerinden birine veya ötekine bağlamak gerekir: Zayıflığın umutsuzluğu veya meydan okuma umutsuzluğu; birincisi günah eğilimi aracılığıyla inanma yürekliliğini göstermez ve ikincisi inanmayı reddeder. Ama buradaki zayıflık ve meydan okuma (çünkü yalnızca kendi olmak değil, günahkâr, dolayısıyla kusurlarıyla kendi olmak söz konusudur) genelde oldukları şeyin tam zıddıdır. Kendi olunmanın istenmediği umutsuzluk, alışkanlık zayıflığından ileri gelir; ama burada bunun zıddı söz konusudur. Normal olarak zayıflık şudur: Kendi olunmanın istendiği umutsuzluk, alışkanlığa meydan okumaktır ama burada tersi söz konusudur, umutsuzlukla kendi olmayı isteyerek, bağışlamanın eksik olacağı noktaya kadar günahkâr olmayı isteyerek güçsüz olunur.

İsa karşısındaki bir ben Tanrı'nın verdiği büyük ayrıcalıkla yüksek bir güce ulaşan bir ben'dir. Bu büyük ayrıcalığı, Tanrı insan için doğmayı, insan olmayı, acı çekmeyi, ölmeyi isterken

vermiştir. Tanrı fikri geliştiği zaman, ben'in gelişimi üzerine olan önceki formülümüz burada da aynı şekilde geçerlidir. İsa fikri ne kadar gelişirse, ben o kadar büyür. Niteliği, ölçüsüne bağlıdır. İsa'yı ölçü olarak veren Tanrı, bize açıkça bir ben'in devasa gerçeğinin nereye gittiğini göstermiştir; çünkü, Tanrı'nın insanın ölçüsü ve amacı olması ancak İsa ile mümkündür. Ama ben'in yoğunluğu ile birlikte, günahın yoğunluğu da artar.

Günahın yoğunluğunun artışı başka bir yolla da kanıtlanabilir. Önce günahın umutsuzluk olduğu görülmüştü; ve yoğunluğu günahın umutsuzluğu ile artıyordu. Ama Tanrı günahlarımızı bağışlayarak uzlaşmayı sunmaktadır. Buna rağmen günahkâr umutsuzluğa düşer ve umutsuzluğunun ifadesi de derinleşir; ve işte Tanrı ile temas içindedir, ama bunun nedeni Tanrı'dan hâlâ uzakta olması ve yanlışlığının içine daha fazla dalmasıdır. Günahlarının bağışlanacağı konusunda umutsuzluğa düşen günahkâr, Tanrı'yı sanki çok yakından sarmak ister gibidir. "Ama hayır, günahlar affedilmedi, bu olanaksızdır" dediği zaman bir diyalog havası sezinleriz, göğüs göğüse bir savaşım var diyebiliriz. Ve bununla birlikte, bu şekilde konuşmak ve anlaşılmak için insanın, yapısını değiştiren bir adımı daha atarak Tanrı'dan uzaklaşması gerekir; bu şekilde yakın savaşmak için, uzakta olması gerekir; tinsel dünyanın tuhaf akustiği ve uzaklıkları düzenleyen yasaların acayipliği böyledir! Tanrı'ya mümkün olan en büyük uzaklıkta insan "hayır" dediğini ona duyurabilir! Buna rağmen Tanrı'da bir tür yiğit ölümünü arzu eder. İnsan ancak Tanrı'dan en uzak noktada olarak bu kadar içlidışlı olabilir ve bu içlidışlılık ancak uzaklaşmadan doğabilir; Tanrı'nın yakınında içlidışlı olunamaz ve öyle olunursa bu, O'ndan uzakta olunduğunun işaretidir. İnsanın Tanrı karşısındaki güçsüzlüğü budur! Dünyanın büyükleri ile içlidışlılık size onlardan uzağa fırlatılmak tehlikesini getirir; ama ancak ondan uzaklaşılarak Tanrı ile içlidışlı olunabilir.

İnsanlar özellikle ahlâkın yok edilmesinden ve ancak ender olarak veya hiçbir zaman kutsal bir ahlâksal söz dinlemediklerinden beri, genelde yalnızca bu günahın (affetme ile ilgili umutsuzluk) yanlış bir görüşüne sahiptiler. Egemen metafiziksel estetik, size itibar gösterir ve onun için günahların affedilmesi üzerindeki umutsuzluğunuz derin bir yapının işaretidir, bu sanki bir çocuğun muzipliklerinde bir derinlik işareti görmek gibidir. Diğer taraftan, insanın Tanrı ile ilişkisinde tek düzenleyici olan "zorunlusun" yok edildiğinden beri, dinsel alanda büyük bir düzensizlik hüküm sürmektedir. Bu "zorunlusun"un, dinin her olgusunun içine sokulması gerekir. Bunun yerine fantezi egemen olduğundan, Tanrı önünde önemliyi oynamak için Tanrı fikrinden insansal önemliliğin bir çeşnilenmesi olarak yararlanılmıştır. Önemin muhalefete yerleşmeyle elde edildiği politikada olduğu gibi ve sonunda kuşkusuz, her şeye rağmen karşı çıkılacak bir şeyi bulabilmek için bir yönetimin var olması isteniyor. Aynı şekilde sadece muhalif olmanın daha fazla önemi ile şişmek için, sonunda Tanrı yok edilmek istenmeyecektir. Ve eskiden dinsiz ayaklanmanın olayları olarak dehşetle karşılanan her şey şimdi çok üstün ve derinlik işareti olarak görülmektedir. Eskiden açıkça, hiçbir romantizm gölgesi olmadan "İnanmalısın" derdik; şimdi inanmayabilmek dâhiliktir ve derinliktir. "Günahların bağışlanacağına inanmak zorundasın" ve bu metnin tek yorumu olarak eskiden şu ekleniyordu: "İnanamazsan başına bir felâket gelecek; çünkü zorunlu olunan şey, yapılan şeydir"; bugün buna inanmayabilmek dâhiliktir ve derinliktir. Hıristiyanlık için çok hoş bir sonuç! Hıristiyanlık susturulsaydı insanlar kendileri ile çok mu dolu olacaklardı? Kuşkusuz hayır, paganizmde hiçbir zaman dolu olmadıkları gibi her yerde Hıristiyanlığı başka bir biçimde kötüye kullanamadıkları zaman kullanımları en kötü saygısızlığa dönüşmektedir. Aslında paganların geleneklerinde olmayan küfrün Hıristiyanların ağızlarına bu denli yakışması ne kadar ilginçtir! Ve paganların bir tür korkuyla, bir gizem kaygısıyla

Tanrı'nın ismini çoğu zaman törenle ağızlarına almalarına karşın, Hıristiyanlarda adının her günün en sık kullanılan sözcüğü olması ve karşılaştırmasız en boş sözcük olması ve en az özenle kullanılması ne kadar ilginçtir! Çünkü, apaçıklığı içinde (seçkin insanların yaptığı gibi saklanmak yerine ortaya çıkmanın sakınımsızlığı, beceriksizliği!) bu zavallı Tanrı, şimdi herkesçe bilinmektedir. Aynı zamanda bazen kiliseye gitmek, Tanrı'ya verilen göze çarpıcı bir hizmet midir? Bu hizmet, aynı zamanda papazın övgülerini kazanmaktadır. Bu papaz, Tanrı'ya, eşiğinden içeri adım atma onurunu hiçbir zaman vermeyen kişilere dokunaklı sözler söyleyerek, ziyaretinizle onurlandırdığınızdan dolayı Tanrı adına size teşekkür eder ve sizi dindar bir insan unvanıyla süsler.

Günahların affedilmesi konusunda umutsuzluğa düşmenin günahı skandaldır. Burada Museviler, günahları affetmek için isteyen İsa'ya kırılmakta çok haklılar. Bir insanın günahları bağışlamak istemesine kızmamak için, mümin olunmadığı zaman (bu durumda söz konusu olan, İsa'nın Tanrısallığına inanmaktır) ne kadar fazla bayağılık gereklidir! Bu nedenle inanamamayı yüceltemem: İnsan aklı için bu saf bir olanaksızlıktır; çünkü buna inanılması gerekir.

Bir pagan doğal olarak bu günahı işleyemez. Günahın gerçek fikrine de sahip olabilseydi (Tanrı fikri olmadığından bunu bile yapamaz) günahının umutsuzluğundan öteye gidemezdi! Ve dahası (ve insansal düşünceyle akla verilecek tüm ayrıcalık buradadır) geniş anlamıyla dünyadan, kendinden değil de gerçekte günahından umutsuz olmayı başarabilen pagan takdir edilmelidir.[1] Girişim başarıya ulaşmak için, zihnin ve etik veri-

---

[1]Hiçbir zaman diyalektiğin dışına çıkmayan günahın umutsuzluğunun burada inanca yönelen bir devinim olarak anlaşıldığına dikkat edilmelidir. Çünkü bu diyalektik vardır (bu kitap umutsuzluğu yalnızca bir hastalık değerlendirmesine rağmen), umutsuzluğun aynı zamanda inancın ilk unsuru olması nedeniyle bu, hiç unutulmaması gereken bir

lerin derinliğini talep eder. Hiçbir insan, insan olarak daha ileri gidemez ve bir insanın bu derinliğe ulaştığı çok ender görülür. Ama Hıristiyanlık ile birlikte her şey değişmiştir; çünkü Hıristiyan olarak günahların bağışlandığına inanmak zorundasınız.

Ama bu son durumda, Hıristiyanlığın içinde bulunduğu durum nedir? Bu durumdaki Hıristiyanlık temelde, hâlâ durumunu tam olarak bilmeme noktasında, günahların affedilmesinden umutsuzluğa düşmektedir. Günah bilincine bile ulaşılamamıştır, yalnızca daha önce paganizmin bildiği günah tipi bilinmektedir, pagan bir güven duygusu içinde yaşamak, paganizmi aşmaktır ve insanlarımız, güven duygularının günahların affedilmesi bilincinden başka bir şey olmadığından övünç duyacak kadar ileri gitmektedir. Papazlar müminlerdeki bu kanıyı güçlendiriyorlar.

Bugünün Hıristiyanlarının esas mutsuzluğunun nedeni, Hıristiyanlığın, insan-tanrı dogmasının (ama Hıristiyan anlamda bu dogma paradoksla, skandal riskiyle güven altına alınmıştır) vazedilme ve yerinden vazedilme zorunluluğuyla dinsizleştirilmesidir ve panteist bir karışıklığın Tanrı ile insan arasındaki farklılığın yerine geçmesidir (bu fikir, önce felsefe aristokrasisinde, daha sonra sokakların ve kavşakların halkında oluşmuştur). Dünyada hiçbir doktrin Hıristiyanlık kadar Tanrı'yı ve insanı birbirine yaklaştırmamıştır; hiçbiri de buna muktedir değildir. Kişisel olarak yalnızca Tanrı'nın buna gücü vardır, insanların tüm yaratıları yalnızca bir düş, geçici bir yanılsamadır! Ama hiçbir doktrin, Tanrı'nın kendisini insan haline getirme-

---

olgudur. Buna karşın, günahın umutsuzluğu sırtını inanca, Tanrı'ya çevirirse, bu umutsuzluk yeni bir günahtır. Tinsel yaşamda her şey diyalektiktir. Bu şekilde skandal, ortadan kaldırılan bir olabilirlik olarak pekâlâ inancın bir unsurudur; ama skandal sırtını inanca çevirirse günah haline gelir. Hattâ Hıristiyanlığa kızmadığı için bir kişiye sitem bile edilebilir. Ama bu sitemi kaldırmak, günah eğiliminden bir iyilik gibi söz etmektir. Ve diğer taraftan günah eğiliminin günah olduğunu kabul etmek gerekir.

sinden, eylemini sanki Tanrı ve insan tekmiş gibi din-dışılaştırmasından beri, küfürlerin en korkuncuna karşı bu kadar özenle kendini koruyamamıştır; hiçbir doktrin savunması skandal olan Hıristiyanlık kadar kendini koruyamamıştır. Yazık bu cansız çenesi düşüklere, bu hafif düşünürlere; yazık dalkavuk, çırak bozuntularına!

Yaşamda düzen isteniyor mu? –ve bu düzen, düzensizliğin bir tanrısı olmayan Tanrı'nın istediği şey değil mi?– Özellikle her insandan yalnız bir kişi oluşturulmasına dikkat edilsin. İnsanların, Aristoteles'in hayvansal bir kategori olarak adlandırdığı şeyin içinde toplanmalarına izin verildiği andan itibaren yığın oluşur; daha sonra bu soyutlamanın (hiçbir önem taşımayan, en önemsiz insandan bile daha önemsiz olan) bir şey olarak ele alındığı andan itibaren yığını kutsallaştırmak çok az zaman yeterlidir. O halde insan-tanrı dogmasını doğrulamak için felsefeye geliniyor. Birçok ülkede, yığının kralları, basının papazları etkilemesi gibi, sonunda insanların tümünün Tanrı'yı etkilediğini keşfediyoruz.

İnsanı Tanrı'yla özdeşleştirerek şu, insan-tanrı doktrini diye adlandırılan şeye varırız. Birçok filozofun, neslin bireye üstünlüğü doktrinini yaymaya çalıştıktan sonra, bu doktrin ayaktakımını yüceltme ölçüsünde küçülünce bu doktrinden vazgeçmeleri kendiliğinden olmaktadır. Ama bu filozoflar bu doktrinin kendilerinin olduğunu unutuyorlar ve seçkinler bu doktrini benimsediği zaman daha hatalı olmayacağını ve filozoflardan oluşmuş topluluğun bu doktrinin cisimleşmesi olduğunu görmüyorlar.

Kısaca, insan-tanrı dogması Hıristiyanlarımızı saygısızlaştırmaktadır. Sanki Tanrı çok güçsüzdür, sanki fazla ödün verdiği için nankörlüğe maruz kalan iyi yürekli insanın akıbetine uğramış gibidir. İnsan-tanrı dogmasını Tanrı yaratmıştır ve işte insanlarımız ilişkileri küstahça tersyüz ederek Tanrı'yla akrabalık ilişkisi kuruyorlar; böylece Tanrı'nın verdiği ödün, günümüzde liberal bir belgenin ihsanı ile hemen hemen aynı anlamdadır...

ve "bunda bayağı zorlanmıştı"nın ne olduğu çok iyi bilinmektedir. Sanki Tanrı sıkıntıdadır; ve kurnazlar ona, "Bu senin hatan, insanlara karşı neden bu kadar iyisin" demekte haklı olacaklardır. Yoksa Tanrı ve insan arasındaki bu eşitliği kim düşünecekti ve bu eşitliği ileri sürmek küstahlığını kim gösterebilecekti? Ama bunu ilân eden Sen'sin ve şimdi ektiğini biçiyorsun.

Bununla birlikte Hıristiyanlık, başından beri güvencelerini almıştır. Kategorisi, bireyin de kategorisi olan günah doktrininden yola çıkmaktadır. Günah hiçbir zaman spekülatif düşünce değildir. Birey aslında her zaman kavramın altındadır; bir birey değil, yalnızca onun kavramı düşünülür. İşte bu nedenle din bilginlerimiz neslin bireye *üstünlüğü* doktrini içine üşüşmekteler; çünkü kavramın gerçek karşısındaki *güçsüzlüğünü* onlara itiraf ettirmek, onlardan çok fazla şey istemek demektir. O halde tikel bir bireyin düşünülememesi gibi bireysel bir günahkâr düşünülemez; günah pekâlâ düşünülebilir (bu durumda günah bir olumsuzluk haline gelir) ama ayrık olarak bir günahkâr düşünülemez. Ama, günahı düşünmekle yetinilirse, günahtan tüm gerçekliği alan bu olgudur. Çünkü gerçek olan sizin ve benim günahkâr olmamızdır; gerçek, genelde günahkârlık değildir; günahkârın yani bireyin öne çıkarılmasıdır. Birey açısından spekülasyon, tutarlı olmak için, bir birey olma yani düşünülemeyen şeyi olma olgusuna olabildiğince küçümseme ile yaklaşmak zorundadır; spekülasyon bu olguyla meşgul olmak için ona şöyle söylemelidir: Senin bireyselliğinle neden zaman kaybedeyim, bu nedenle onu unutmaya çalış, bir birey olmak hiçbir şeydir; ama düşün... ve böylece tüm insanlık olacaksın, *cogito ergo sum.* Ama ya bu da yalan olsaydı! Ve aksine birey, bireysel varoluş en üst olay olsaydı. Ama spekülasyon kendi kendisiyle çelişmemek için şunu eklemek zorundadır: Tikel bir günahkâr olmak yerine (tıpkı bir birey olmak yerine, insan kavramını düşünmesinin istenmesi gibi) günahı düşünmeye koyulmak gerekmiyor mu? Ve sonrası? Rastlantısal olarak, gü-

nahı düşünerek kişileştirilmiş "günah" haline gelmiyor muyuz; *cogito ergo sum*? Muhteşem buluş! Her şeye rağmen bu şekilde günahı, saf günahı cisimleştirme tehlikesine girilmiyor; bu saf günah düşünmeye izin vermez. Din bilginlerimizin bize bırakmaları gereken nokta budur; çünkü aslında günah, kavramın güçsüzlüğüdür. Ama bu tartışmayı daha fazla uzatmamak için tamamen farklı esas zorluğa geçelim. Spekülasyon, günah konusunda, her zaman spekülasyonun zıddını amaçlayan ve ters yönde gelişen törebilimin bertaraf edilemediğini unutmaktadır; çünkü törebilim, gerçeğin soyutlamasını yapmak yerine bizi gerçeğin içine batırır ve filozoflarımızca çok küçümsenmiş ve ihmal edilmiş bu kategoriyi birey aracılığıyla gerçekleştirmek onun özünde vardır. Günah bireyle ilgilidir; bu günahkâr kendisi olduğu zaman, bireysel bir günahkâr olmak hiçbir şey değilmiş gibi yapmak hafifliktir ve yeni bir günahtır. Burada Hıristiyanlık felsefeye giden yolu bir haç işaretiyle tıkamaktadır; felsefenin, bir yelkenlinin ters rüzgârda ilerlemesinin olanaksızlığı gibi zorluktan kaçması olanaksızdır. Günahın gerçekliği bireydeki, sizdeki, bendeki gerçekliğidir; Hegel'in Tanrıbilimi her zaman bireye sırtını çevirmeye zorlanmakla günahtan ancak gelişigüzel biçimde söz edebilir. Günahın diyalektiği, spekülasyonun diyalektiğine taban tabana zıt yollar izler.

Oysa, Hıristiyanlık buradan, günah dogmasından, yani bireyden yola çıkar.[2] Bize boşuna insan-tanrıyı, insanın ve Tan-

[2] Çoğu zaman, insanlarda ortak bulunmasına rağmen, günahın, "mezarlıktaki ölülerin bir kulüp oluşturmamaları gibi", herkesi ortak bir kavram, grup, kulüp veya topluluk içinde toplamadığını görmemekten dolayı, insan türünün günahı fikri kötüye kullanılmıştır. Aksine günah insanları bireyler halinde dağıtır ve herkesi günahkâr olarak ayrı tutar. Bu dağıtım diğer taraftan varoluşun mükemmelliği ile uyum içindedir ve bu mükemmelliğe ereklilik aracılığıyla yönelir. Bu çok iyi görülmediği için düşen insan türünün blok olarak İsa tarafından kurtarılması istenmiştir. Böylece Tanrı yeni bir soyutlama olarak görülmüştür. Bu soyutlamanın da insan türüyle akraba olduğu ileri sürülmüştür. Yal-

rı'nın benzerliğini öğretir, şen veya saygısız içlidışlılık olan her şeyden daha az nefret etmez. Tanrı ve İsa günah dogmasıyla, günahkârın yalnızlığı dolayısıyla, her zaman ve bir kraldan yüz kez daha iyi bir şekilde, halka, insanlara, yığına, vs. daha özgür bir belgenin gereği olan her şeye karşı tedbirlerini almışlardır. Bu soyutlamalar dizisi hiçbir şekilde Tanrı için değildir; oğlunda cisimleşmiş Tanrı için, yalnızca bireyler (günahkârlar) vardır... Bununla birlikte Tanrı, bir bakışla tüm insanlığı kucaklayabilir ve hattâ ayrıca kötülere karşı tüm tedbirlerini alabilir. Tanrı her bakımdan düzenin bir dostudur ve bu amaçla vardır ve her yerde ve her zaman (kitaplarda Tanrı'nın nitelikleri olarak belirtilen ve insanların bazen belirsizce düşündükleri ve hiçbir zaman sürekli kafalarında tutmadıkları) her yerdedir. Kavramı, altında bireyselin indirgenemez bir gerçek olarak bulunduğu insanın kavramı gibi değildir; hayır, Tanrı kavramı her şeyi kucaklar, yoksa Tanrı kavramı olamazdı. Çünkü Tanrı bundan bir özetle sıyrılmaz, gerçeği tüm bireysel veya tikel olanı "anlar": Ona göre birey, kavramın altında değildir.

---

nızca insansal küstahlığa hizmet eden iki yüzlü bir maske. Çünkü bireyin kendini Tanrı'yla akraba olarak hissetmemesi için (ve bu Hıristiyanlığa özgü bir doktrindir) aynı zamanda bunun ağırlığını korku ve titreme olarak hissetmesi gerekir, bu akrabalığın ona eski bir buluş olan günah eğiliminin olası kaynağını buldurması gerekir. Bu, birey için bu muhteşem akrabalığa değen, insanlık türünün toptan kurtuluşu ise her şey çok kolaylaşır ve temelde din-dışı bir oluşuma döner. Bu durumda artık taşıdığı bu şey, küçültmesinin, onu yükselttiği kadar ezdiği Tanrı'nın devasa ağırlığı değildir: Birey yalnızca bu soyutlamaya katılmakla, her şeyi formalitesiz kazandığını tasarımlar. Her şeye rağmen insanlık, tek hayvanın her zaman türden daha az değer taşıdığı hayvanlıktan başka bir şeydir. İnsan diğer türlerden, genelde söz edilen üstünlüklerden dolayı farklı değildir yalnızca, aslında bireyin yapısının, tikelin tür üzerindeki üstünlüğü ile farklıdır. Ve bu tanım da diyalektiktir, bireyin günahkâr olduğunu, buna karşın mükemmelliğin tek başına yaşamak, tek olmak olduğunu gösterir.

Günahın, bireysel günahın, benim sizin günahınızın doktrini, "yığını" dönüşsüz dağıtan doktrin, Tanrı ve insan arasındaki yapı farkını hiçbir zaman yapılamadığı kadar kesinlikle derinleştirmiştir... ve güç için yalnızca Tanrı vardır; günah, Tanrı'nın karşısında değil midir? vs. Hiçbir şey insanı Tanrı'dan, her insanın olduğu günahkâr olma olgusu kadar ayırt edemez; çelişkileri koruyan, yani onları tutan, yatışmasını engelleyen şey açıkça budur ve bu konumu sonucunda, iki rengi bir araya getirince zıtlıkların daha iyi ortaya çıkmasında olduğu gibi fark daha da fazla ortaya çıkar. Günah ne inkâr ne de ideal olarak Tanrı'ya uyan insanın tek niteliğidir. Tanrı'nın günah işlemediğini söylemek (inkâr yoluyla sonsuzluğunu gösteren şey olan sonlu olmadığını söylemek gibi) bir küfürdür. İnsan olan bu günahkârın yapısı Tanrı'dan çok büyük bir uçurumla ayrılır. Ve aynı uçurum, Tanrı günahları affettiği zaman, karşılık olarak Tanrı'yı insandan ayırır. Çünkü ters yönde bir tür özümseme olanaksızlık aracılığıyla Tanrısallığı insana aktarabiliyorsa, bir nokta, tek bir nokta; günahların affedilmesi sonsuza kadar Tanrı'dan ayrı tutacaktır.

Bu aynı dogmanın istediği ve bize Tanrı ile insanın benzerliğini öğreten skandal üst noktasına burada ulaşacaktır.

Ama her şeyden önce öznelliğin, bireyin ortaya çıkması skandal aracılığıyladır. Kuşkusuz baştan çıkarmaya dayalı skandal, flütçüleri olmayan bir flüt konseri kadar düşünülmesi olanaksızdır; ama bir filozof bile bana, aşktan da daha fazla skandal kavramının gerçekdışılığını ve skandalın ancak birinin varlığı, baştan çıkmak için her bir bireyin varlığı söz konusu olduğu zaman gerçek hale geldiğini itiraf edecektir.

O halde skandal bireye bağlıdır. Hıristiyanlık buradan yola çıkmaktadır; her insandan bir birey; tikel bir günahkâr oluşturmaktadır ve daha sonra gök ile yer arasında skandal olasılığı adına ne varsa toplamaktadır (ve Tanrı bununla yetinmektedir). Bu durumda her birimize inanmamız için komut verir, yani şunu söyler: Baştan çık veya inan. Başka hiçbir sözcük

yok: Her şey budur. Tanrı göklerde şöyle söylüyor: "Şimdi konuştum, Sonsuzlukta bundan yeniden söz edeceğiz, o zamana kadar istediğini yapabilirsin ama Kıyamet günü seni bekliyor."

Bir yargı! A evet! Bir asker veya denizci ayaklanmasında, deneyim yoluyla, suçluların sayısının fazla olması durumunda, onları cezalandırmanın söz konusu olmadığını biliriz; ama bir okur kitlesi, değerli ve saygın elit ya da halk söz konusuysa, İncil ve Kurtuluş kadar güvenilir gazetelerin yazdığına göre suç niteliği ortadan kalkmakla kalmaz, Tanrı istenci de işin içine girer. Neden bu yön değiştirme? Çünkü yargı fikri yalnızca bireye uygundur, *kitleler* yargılanmaz; onları katledebiliriz, onları pohpohlayabiliriz, kısaca yığına birçok biçimde bir hayvan gibi davranabiliriz; ama insanları hayvanlar gibi yargılamak olanaksızdır, çünkü hayvanlar yargılanmaz; sayıları ne olursa olsun, insanları tek tek[3] yargılamayan bir yargı yalnızca güldürü ve yalandır. Çok sayıda suçlu ile girişim uygulanamazdır; aynı zamanda yargılanamayacak kadar çok sayıda olmaları, tek tek yargı önüne çıkarılamamaları, bunun gücümüzün dışında olması, böyle bir yargıyı düşlememizin boşluğunu hissetmemize yol açtığı için her şeyi kendi haline bırakırız, bu nedenle onları *yargılamaktan* vazgeçmemiz gerektiğini düşünüyoruz.

Tüm aydınlığı ile, Tanrı'ya insansal biçimler ve duygular atfetmeyi yakışıksız bulan çağımız buna rağmen Tanrı'yı bir yargıç, basit bir sulh yargıcı veya bu kadar geniş bir dava ile bunalmış bir askerî yargıç olarak görmeyi yakışıksız bulmamaktadır;...aynı zamanda sonsuzluğun içinde olmak için birleşmek ve papazların vaazlarından emin olmak yeterlidir. Ve başka türlü konuşmaya cesaret eden kişi, hem yaşamını üzüntü ile ve korkutucu ve titretici sorumluluk ile yükleyecek ve hem de diğerlerinin yaşamını izleyecek kadar budala bir kişi varsa: Olsun! Güvenliğimiz için onu bir çılgın olarak ilân edelim veya gere-

---

[3] Bu nedenle, Tanrı "Yargıç"tır; çünkü kitleyi göz önünde bulundurmaz ve yalnızca bireyleri tanır.

kirse öldürelim. Yeter ki çok sayıda olalım o zaman bu haksızlık olmaz. Aptallık veya modası geçmiş eksiklik, çok sayıda kişinin haksızlık yapabileceğine inanmaktır; yaptığı şey Tanrı'nın istencidir. Bu bilgelik, deney bize –çünkü nihâyet, toy saflar değiliz, havaya değil ağırlıklı insanlar olarak konuşuyoruz– buraya kadar tüm insanların, imparatorların, kralların ve bakanların bilgeliğin önünde eğildiklerini göstermektedir; buraya kadar tüm yaratımlarımızı iktidara tırmandıran bu bilgeliktir, şimdi onun önünde eğilme sırası Tanrı'dadır. Yalnızca çok sayıda olmak bizi sonsuzluğun yargısına karşı güvende tutacaktır. Yalnızca sonsuzluğun içinde birey haline geliniyorsa, tabii ki çok sayıda olacağız. Ama daha önceden birey olduk ve Tanrı karşısında birey olmayı sürdürüyoruz, hattâ aynalı dolabın içine kapanmış insan, her birimizin, saydamlığı içinde Tanrı karşısında olduğundan daha az rahatsız olacaktır. Bilinç budur. Her şeyi düzenleyen odur, öyle ki hatalarımızın ardından hemen bir tutanak düzenlenir ve bunun redaktörü suçlunun kendisidir. Ama sonsuzluk bilinçleri gözden geçirdiği zaman, bu tutanak ancak sonsuzun ışığında okunabilir hale gelen içten bir mürekkeple yazılır. Aslında sonsuzluğun içine girerek, işlenmiş veya unutulmuş en ufak günahlarımızın titiz bir listesini taşıyan ve hazırlayan bizleriz. Bu durumda bir çocuk sonsuzluktaki adaleti verebilir; gerçekte en ufak sözlerimize kadar her şey kaydedildiği için bir üçüncü kişi için yapılabilecek hiçbir şey yoktur. Buradan sonsuza giden yol üzerindeki suçlu, trenin hızıyla cinayet yerinden ve cinayetinden kaçan katille aynı yazgıyı taşır; ne yazık ki! Katili götüren yol boyunca, gelecek istasyonda onun yakalanması emrini aktaran telgraf teli vardır. Garda vagondan indiğinde tutukludur, bu şekilde sonunu kendi taşımıştır.

O halde skandal, hataların bağışlanacağından umutsuzluğa düşmektir. Ve skandal, günahı daha yukarı bir dereceye çıkarır. Skandalı gerçekten günah gibi sayma yoksunluğu nedeniyle genelde skandal unutulur ve onun hakkında bir sözcük söyle-

mek yerine, günahın söz konusu olmadığı yerde günahlardan söz edilir. Skandalın günahı daha üst bir dereceye taşıdığı daha az söz konusu edilir. Niçin? Çünkü, Hıristiyanlığın aksine, günah inancın değil erdemin zıddı olarak görülür.

III- HIRİSTİYANLIĞIN OLUMLU BİR BİÇİMDE TERK EDİLMESİ. HIRİSTİYANLIĞI REDDETMENİN GÜNAHI

Bu, Kutsal Ruh'a karşı işlenen günahtır. Burada ben umutsuzluğun en yüksek derecesine ulaşmaktadır; yalnızca Hıristiyanlığı kendinden uzağa fırlatmaktadır, Hıristiyanlığı yalan ve masal olarak değerlendirmektedir... bu, ben'in sahip olmak zorunda kaldığı, kendinin canavarca umutsuzlanmış fikridir.

Günah, içinde insanın taktik değiştirdiği ve Tanrı ile arasındaki bir savaş olarak yorumlandığı zaman günahın gücünün eksilişi ortaya çıkar; gücünün artışı, savunmadan saldırıya geçmesidir. Önce günah umutsuzluktur ve gizlenerek savaşılır. Daha sonra ikinci bir umutsuzluk gelir, günahından umutsuzluğa düşülür; burada hâlâ gizlenerek veya geri çekilme bölgelerinde saklanarak ama her zaman geri çekilerek savaşılır. Daha sonra taktik değişikliği: Gitgide kendi içine dalmasına ve böylece kendinden uzaklaşmasına rağmen günahın yaklaştığı ve gitgide kendisi haline geldiği söylenebilir. Günahların affedilmesinden umutsuzluğa düşmek, Tanrısal bağışın bir armağanı karşısındaki olumlu bir davranıştır; bu artık tamamen geri çekilme veya savunma içindeki bir günah değildir. Ama Hıristiyanlığı masal ve yalan olarak fırlatıp atmak, saldırıdır. Bundan önceki tüm taktik, özet olarak üstünlüğü rakibe veriyordu. Şimdi saldıran günahın kendisidir.

Kutsal Ruh'a karşı olan günah, skandalın olumlu biçimidir.

Tanrı'nın insansal içlidışlılığa karşı skandalın olabilirliğini, kendini koruyan garanti şeklinde tutma koşuluyla, Hıristiyanlığın dogması, İnsan-Tanrı dogmasıdır, Tanrı ile insan arasındaki akrabalıktır. Skandalın olabilirliği tüm Hıristiyanlığın di-

yalektik kaynağıdır. Skandalsız Hıristiyanlık paganizmin altında kalır ve bir paganın Hıristiyanlığı saçma sapan şeyler olarak değerlendirmesine neden olacak boş düşleri benimser. İnsanın, Tanrı'yı İsa'ya yakınlaştırmasının gücüne, gözüpekliğine, umuduna sahip olacak kadar Tanrı'ya yakın olmasını hangi insan kafası düşünebilirdi? Ve olduğu gibi dolambaçsız, eksiksiz, özgürce ele alındığında Hıristiyanlık, paganizm adını alan bu Tanrısalın şiiri insanın deliliği olarak kabul edilirse, bu durumda bir tanrının bunaklığının bir buluşudur; böyle bir dogma yalnızca aklını yitirmiş bir tanrının düşüncesi olabilir... hâlâ aklını yitirmemiş bir insan bu sonuca varacaktır. Eğer insan içtenlikle, cisimleşmiş tanrının arkadaşı olmak zorundaysa bu tanrı Shakespeare'in Prens Henry'sinin* bir benzeri olacaktır.

Tanrı ve insan sonsuz bir yapı farkının ayırdığı iki yapıdır. Bunu hesaba katmayan her doktrin insan için bir delilik, Tanrı'ya karşı saygısızlıktır. Paganizmde Tanrı'yı insana getiren, insandır (insan biçimli tanrılar); Hıristiyanlıkta insan olan Tanrı'dır (İnsan-Tanrı)...ama Tanrı bununla birlikte bağışının, acımasının bu sonsuz iyiliğine koymamazlık edemeyeceği bir koşul, tek bir koşul koyar. Bu koşulu koymak zorunda kalan İsa'nın üzüntüsünün nedeni budur, bir hizmetkârın giysileriyle alçalabilir, işkenceye ve ölüme dayanabilir, hepimizi kendisine dönmeye, yaşamımızı adamaya çağırabilir ama skandala karşı çıkamaz! Olasılığını yok edemez. Ey biricik davranış! Ve aşkının şifresi çözülemeyen biricik üzüntüsü, Tanrı'nın bu güçsüzlüğü, hattâ bu aşk eyleminin bizim için tam zıddına, en uç sefaletimize dönmemesini istemiştir! Çünkü insan için en kötü olan, günahtan da daha kötü olan, İsa'ya kızmak ve skandalın içinde ayak diremektir. Ve "Aşk" olan İsa'nın bile engel olamadığı şey budur. Bize şunu söylüyor: "Bana hiç kızmayan insanlar mutludur". Çünkü daha fazlasını yapamaz. Bu durumda yapabileceği şey, gücünün yettiği şey, aşkıyla bir insanın mut-

* Henry IV'te (yn).

suzluğunu, hiç kimsenin bunu kendi mutsuzluğu değilmiş gibi yapmayı başaramamasıdır. Ey aşkın kavranamaz çelişkisi! Onun, bu aşk eylemini bitirmemesinin katılığına sahip olmasına engel olan bu aşkın kendisidir; yazık! Buna rağmen bir insanı başka türlü olmadığı şekilde mutsuz ediyor!

Ama bundan insan olarak söz edelim. Her şeyin aşkla feda edildiği bu sevme gereksinimini hiçbir zaman hissetmemiş olan bir ruhun, hiçbir zaman feda edememiş olan ruhun yoksulluğu! Ama aşkının bu fedakârlığı bile ona bir başkasının, sevilen bir varlığın en korkunç mutsuzluğunun olanağını keşfettirirse bu ruh ne yapacaktır? Veya bu durumda aşk onda enerjisini kaybedecek ve güçlü bir yaşamdan melankolinin sessiz kuşkularına düşecektir ve bu ruh aşktan uzaklaşarak, hayâl meyal gördüğü eylemi yüklenmeye cesaret etmeyerek, eylemekten değil eyleyebilme korkusundan batacaktır. Çünkü bir ağırlık kaldıracın ucundaysa ve onu başka bir kaldıraçla kaldırmak gerekirse bu ağırlığın sonsuzca daha ağır çekmesi gibi her eylem diyalektik hale gelerek sonsuzca daha ağır çekecektir ve bu diyalektik aşkla karmaşıklaştığı zaman, aşkın sevilen için yapmaya ittiği şeyi, sevilen için hissedilen kaygıyı karşılık olarak salık vermiyor göründüğü zaman ağırlığı sonsuzlaşır. Veya aşk kazanacaktır ve bu insan aşk aracılığıyla eylemeye cesaret edecektir. Ama sevme coşkusu içinde (aşk özellikle tamamen fedakârlık ise her zaman coşkudur) derin hüznü eylemin bu olabilirliği olacaktır! Aynı zamanda aşkının bu eylemini, fedakârlığı (kendisi için bu denli sevinç kaynağı olan) ancak gözyaşlarıyla yapacaktır: Çünkü her zaman, içselliğin tarihinin bir resmi olarak adlandırdığım şeyin üstünde olabilirin uğursuz gölgesi yüzer. Ve bununla birlikte, bu baskın gölge olmadan eylemi, gerçek aşkın eylemi olacak mıydı? Okur dostum, yaşamda ne yapabileceğini bilmiyorum ama şimdi beynini zorla, tüm aldatıcı görünüşlerden kurtul, bir kez dobra dobra ilerle, içine kadar tüm duygunu soy, genelde okuru kitabından ayıran bütün surları yık ve Shakespeare'i oku... seni titreten çelişkileri göreceksin.

Ama gerçek çelişkilerin, dinsel çelişkilerin karşısında Shakespeare bile kaygıyla geri çekilmiş görünüyor. Kendilerini ifade etmek için belki de ancak tanrıların lisanını hoşgörüyorlar. İnsanın yoksun bırakıldığı lisan; çünkü bir Grek'in çok iyi söylediği gibi, insanlar bize konuşmayı tanrılarsa susmayı öğretiyorlar.

Tanrı ile insan arasındaki bu sonsuz yapı farkı; işte hiçbir şeyin olabilirliğini bertaraf edemeyeceği skandal. Tanrı aşkla kendini insan yapıyor ve bize şöyle diyor: İnsan olmanın ne olduğunu görün; ama şunu da ekliyor: Dikkat edin aynı zamanda ben Tanrı'yım...ve benden hiç rahatsız olmayanlar ne kadar mutlu. Ve insan olarak alçakgönüllü bir hizmetkârın dış görünüşüne bürünüyorsa bunun nedeni, bu alçakgönüllü görünümün hepimizin durumunu göstermesi, hiç kimsenin kendini O'na yaklaşmadan ayrık tutulduğuna inanmaması ve bunun için saygınlığa gereksinim olmadığına inanması içindir. Aslında Tanrı alçakgönüllü olandır. Şöyle diyor: Bana doğru görününüz ve insanın ne olduğuna iyice inanınız; ama aynı zamanda dikkatli olun, aynı zamanda Tanrı'yım...ve benden hiç rahatsız olmayanlar çok mutludur. Ya da tersine: Babamla ben bir bütünüz ve bununla birlikte ben bu yoksul, bu alçakgönüllü, bu insan şiddetine terk edilmiş kimsesiz insanım... ve benden rahatsız olmayanlara ne mutlu. Ve yoksul bir insan olan ben, aracılığımla sağırlar duyuyorlar, körler görüyorlar ve sakatlar yürüyorlar ve cüzamlılar iyileşiyor ve ölüler diriliyorlar...evet, benden hiç rahatsız olmayanlar çok mutludur.

Bu nedenle İsa'nın bu sözünün, İsa'nın son yemeğinin sözleri olan "Herkes kendini incelesin" sözü kadar olmasa da çok fazla önemi vardır. Çünkü bunlar İsa'nın kendi sözcükleridir ve özellikle biz Hıristiyanlara aralıksız bunları belirtmek, yinelemek ve her birimize tekrar tekrar söylemek düşer. Bunların

söylenmediği her yerde[4] en azından Hıristiyanlığa özgü anlatımın düşüncelerini hiç sızmadığı her yerde Hıristiyanlık sadece saygısızlıktır. Çünkü ona geçidi açacak ve insanlara gelenin kim olduğunu anlatacak ne muhafızları ne de hizmetkârları olduğu için İsa bu dünyadan alçakgönüllü bir hizmetkâr olarak geçmiştir. Ama skandalın tehlikesi (aşkının temelindeki üzüntüsü buradaydı!) O'nu koruyordu ve O'nunla ve en çok sevdiği ve kendisine en yakın olanlar arasında büyük bir uçurum oluşturarak O'nu koruyordu.

Aslında hiç baştan çıkmayan kişinin inancı bir *tapma*dır. Ama inancı ortaya çıkaran hayran olmak aynı zamanda mümin ile Tanrı arasındaki yapı farkının sonsuz bir uçurum olduğunu gösterir. Çünkü inancın içinde günah eğilim tehlikesi diyalektik güç olarak bulunur.[5]

---

[4] Ve hemen hemen hiçbir Hıristiyan bu sözcükleri söylemez; defalarca bu kadar içsel olan bir vurgu ile bizim skandala karşı tedbir almamızı söyleyen ve yaşamının sonlarına doğru havarilerine, onun için her şeylerini bırakan ve başından beri sadık yoldaşları olan havarilerine bunları tekrar eden kişinin İsa olduğunu gerçekten unuttukları için mi bunları söylemiyorlar? Veya bunun nedeni sessizliklerinin İsa'nın bu uyarılarını abartılı biçimde korkutucu bulmaları mıdır, çünkü sayısız deney en ufak bir skandal fikrine hiçbir zaman sahip olmadan İsa'ya inanılabileceğini gösteriyor. Ama bu, skandalın sözde Hıristiyanlar arasında ayıklama yapacağı zaman ortaya çıkması gereken bir yanlışlık değil midir?

[5] Burada gözlemciler için ufak bir sorun var. Öğreten ve yazan, buradaki ve başka yerdeki tüm papazların inançlı Hıristiyanlar olduklarını kabul edelim; o halde günümüzde tamamen doğal olan şu duanın hiç duyulmaması ve okunmaması nasıl mümkün oluyor?: Tanrım, hiçbir zaman kimseden Hıristiyanlığın zekâsını istemediğin için sana şükrediyorum; bunu isteseydin mutsuzların en mutsuzu olurdum. Onu anlamaya ne kadar çalışırsam onu o kadar anlaşılmaz buluyorum ve yalnızca skandalın olabilirliğini keşfediyorum. Bu nedenle ben'deki Hıristiyanlığı geliştirmen için sana yalvarıyorum.

Ama burada söz konusu olan skandal çok daha olumludur, çünkü Hıristiyanlığı masal ve yalan olarak değerlendirmek, İsa'yı da aynı şekilde değerlendirmek demektir.

Bu tür günah eğilimini gözler önüne sermek için farklı biçimlerini gözden geçirmek doğru olacaktır; ilke olarak her zaman paradokstan kaynaklandığına göre (yani İsa'dan) bu durumda Hıristiyanlığı tanımladığımız her defa skandalı tekrar buluyoruz ki bu, İsa'yı telaffuz etmeden, kafamızda İsa'yı hazır tutmadan yapılamaz.

İnsansal olarak günah eyleminin en masumu ve alt derecesi, İsa'nın sorusunu belirsiz olarak bırakmaktır; bu, karar verme yetkisinin olmadığı sonucuna varmaktır, inanılmadığını ama yargılanmaktan kaçınıldığını söylemektir. Bu da ötekileri gibi bir skandaldır, çoğu kez gözden kaçar. Hıristiyansal buyruğun "zorundasın"ı tamamen unutulmuştur. Böylece İsa'yı kayıtsızlığın içinde bırakma eğilimi görülmez. Bununla birlikte Hıristiyanlık olan bu mesaj bizim için yalnızca İsa konusunda bir kararа varmanın buyruksal ödevini gösterebilir. Eğer bunu bilirsen bu konuda hiçbir fikrinin olmaması skandaldır.

Bununla birlikte Hıristiyanlığın bilinen vasatlıkla öğretildiği bizimki gibi bir zamanda bu buyruğu bazı kayıtlarla anlamak gerekir. Çünkü kuşkusuz ne kadar çok insan bu buyruğun hiçbir sözcüğünü duymadan Hıristiyanlığın öğretildiğine tanık olmuştur. Ama daha sonra, onun hakkında fikri olmadığını öne sürmek, bu günah eğilimidir. Aslında bu, İsa'nın tanrısallığını yadsımak, herkesin bir kanı taşıması hakkını almaktır. İsa'nın telaffuz edilmediği, İsa konusunda ne evet ne hayır demek şeklinde yanıt vermek faydasızdır. Bu durumda size İsa hakkında bir kanıya sahip olmak zorunda olup olmadığınızı bilmek ko-

---

Bu dua ortodoksluğun ta kendisi ve bunu söyleyen dudakların samimi olduğunu varsayarsak, bu dua günümüzün tüm Tanrıbilimi için günahsız bir ironiye sahip olacaktır. Ama bu dünyada inanç var mıdır?

nusunun sizin için önemli olup olmadığı sorulacaktır. Ve yanıt hayırsa, kendi tuzağınıza düşmüş olacaksınız; ve yanıt evetse Hıristiyanlık yine de sizi suçlayacaktır, çünkü hepimizin bu konuda ve aynı zamanda İsa üzerine bir kanımızın olması gerekir ve hiç kimse İsa'nın yaşamını önemsiz bir merak olarak değerlendirme yüzsüzlüğünü göstermemelidir. Tanrı cisimleştiği ve insan haline geldiği zaman bu, küstah bir sözcüğe göre, Tanrı'nın varlığından ayrılamayan bu can sıkıntısından kurtulmak için yaratılan bir fantezi, bir buluş değildir...kısaca bu, bunun içine serüven koymak için değildir. Hayır, Tanrı'nın bu eylemi, bu olgu yaşamın gerçeğidir. Ve bu gerçeğin gerçeği, herkesin bu konuda bir kanısının olmasının buyruksal bir *ödev* olmasıdır. Bir hükümdar bir taşra şehrinden geçerken bir memurun kendini onu selamlamakla yükümlü görmemesi hükümdar için bir hakarettir; ama kralın şehre gelişini bile bilmiyor görünen, başkalarına benzemeyeni oynayan ve böylece Majestelerine ve Yasasına aldırmayan bir memur hakkında o ne düşünecektir! Tanrı'nın insan olmak hoşuna gittiği ve birinin (çünkü insan ile Tanrı arasındaki ilişki, memur ile kral arasında vardır) şunu demeyi uygun gördüğü zaman durum aynıdır: Evet! Bu bir kanıya sahip olmayı düşünmediğim bir nokta. Böylece temelde meydan okunan bir şeyden aristokrat olarak söz ediliyor: Böylece dürüst olmak istenen bu yükseklikte sadece Tanrı'ya meydan okunmuştur.

Olumsuz olan günah eğiliminin ikinci biçimi bir ıstıraptır. Kendini yaşamın çalkantılarının içine atarak tüm bu İsa sorununu askıda bırakmanın dışında İsa'yı unutmanın olanaksızlığı kuşkusuz çok iyi hissedilir. Ama inanmada daha az yetersiz olunmaz, her zaman aynı ve tek noktada paradoksta ayak direnilir. Bu da Hıristiyanlığı onurlandırmaktır, "İsa hakkında ne düşünüyorsun?" sorusunun aslında denektaşı olduğunu söylemektir. Günah eğiliminde bu şekilde direnen insan, yaşamını bir gölge gibi geçirir; bu yaşam kendini tüketir, çünkü her zaman özünde aynı sorun etrafında döner. Ve gerçekdışı yaşamı

(aşkta, mutsuz bir aşkın acısı gibi) Hıristiyanlığın tüm derin özünü çok iyi ifade eder.

Günah eğiliminin son biçimi, bu son bölümü anlattığı olumlu biçimidir. Hıristiyanlığı masal ve yalan olarak değerlendirir, İsa'yı (ister var olsun, ister söylediği şekilde var olsun) *doketes*lerin* ve akılcıların modası ile yadsır: Bu durumda ya İsa artık bir birey değildir ama yalnızca insansal bir görüntüsü vardır ya da sadece bir insandır, bir bireydir; böylece *doketes*lerle birlikte gerçek iddiası olmadan şiirin veya mitin içinde kaybolur veya akılcılarla birlikte Tanrısal dua olma savında bulunamayan bir gerçeğin içine dalar. İsa'nın, paradoksun bu inkârı Hıristiyanlığın da inkârına yol açar; günahın, günahların affedilmesinin inkârı, vs.

Bu günah eğiliminin bu biçimi Kutsal Ruh'a karşı günahtır. Musevilerin İsa'nın şeytanları Şeytan'la kovduğunu söylemesi gibi bu skandal da İsa'yı şeytanın bir buluşu haline getirmektedir.

Bu günah eğilimi en üst dereceye çıkmış günahtır. Hıristiyanlığa özgü biçimde günahı inancın zıddına yerleştirememekten dolayı bu olgu görülemez.

Aksine, birinci kısımdan beri (birinci kitap, birinci bölüm) umutsuzluğun hiç bulunmadığı bir ben'in durumunu formüle ettiğimiz zaman tüm bu kitabın temelini oluşturan çelişkiyi ortaya çıkarmış olduk: Ben, kendisi ile ilişkisi içinde, kendisi olmak isterken, kendi saydamlığı içinde, onu ortaya koyan gücün içine dalmaktadır. Ve birçok kez anımsattığımız gibi bu formül inancın tanımıdır.

---

* Doketes: Hıristiyanlığın ilk sapkınları (çn).

Søren Kierkegaard; şu Danimarkalı filozof, varoluşçuluğun babası...

Kierkegaard'a göre umutsuzluk evrenseldir, çünkü insan sonluluktan sonsuzluğa geçişi umutsuzluk yoluyla gerçekleştirir. Umutsuzluk kaçınılmazdır, insanın, karşıtların bir sentezi olmasının, daha doğrusu diyalektik bir varlık oluşunun bir gereğidir. Sonlu varlığı ile sonsuz varlığı arasına sıkışan insan kendi olma sürecini umutsuzluk içinde yaşar.

Kierkegaard için umutsuzluk ölümcül hastalıktır. "Bu hastalıktan ölünmesinden veya bu hastalığın fiziksel ölümle sona ermesinden çok, bu hastalığın işkencesi, can çekişen ama ölemeden ölümle savaşan kişi gibi ölememektedir, sürekli bir can çekişme hâli içindedir." "Ölümcül hastalık dar anlamda kendisinden sonra hiçbir şey bırakmadan ölüme giden bir hastalık demektir. Ve umutsuzluk budur." Umutsuzluğun özü yaşamın hiçbir şey olmamasıdır.

Kierkegaard bir dinin çerçevesi içinde yapıtlar vermesine rağmen aynı zamanda insanoğlunun en temel sorunlarını ortaya koymuştur. Kierkegaard birden ve doğrudan varoluş gizeminin içine girmiştir. Hegel'de en üst noktasına ulaşan akıl ve sistem felsefesine karşı bireyin varoluşunun akıldışılığını, paradoksunu ortaya çıkarmıştır.

ISBN 978-975-8717-06-4

